

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน
บ้านป่าเหมี้ยง อ.เมืองปาน

โดย

ทีมวิจัยชาวบ้าน
บ้านป่าเหมี้ยง

สนับสนุนทุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานภาค

กัญยาน

2547

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน
บ้านป่าเหมี้ยง อ.เมืองปาน

คณะผู้วิจัย

1. นางปัจฉิมา	มูลเมือง	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นางอัญชลี	ปงแก้ว	นักวิจัย
3. นายอโนทัย	เพ็ชรคงชล	นักวิจัย
4. นายบุญธรรม	แก้วพองคำ	นักวิจัย
5. นายประสิทธิ์	เหรียญทอง	นักวิจัย
6. นายทิพชัย	เสียงดี	นักวิจัย
7. นายสมบูรณ์	ข้อมือเหล็ก	นักวิจัย
8. นายศุภชัย	รักวงศ์	นักวิจัย
9. นายมนัส	สิงห์ชัย	นักวิจัย
10. นายบุญเป็ง	แพทย์รักษา	นักวิจัย
11. นายคำรณ	เสวี	นักวิจัย
12. นางสาวบุญเรือน	ขวัญนุ้ย	นักวิจัย
13. กลุ่มนี้วก้อยบ้านป่าเหมี้ยง *		นักวิจัยสมทบ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค
ชุดโครงการ.....

คำนำ

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ฉบับนี้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอบทเรียนที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงในโครงการ “แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนป่าเหมี้ยง อ.เมืองปาน จ.ลำปาง” ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาทำให้ทีมวิจัยได้ข้อค้นพบหลายประการต่อการจัดการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เอื้อต่อวิถีชีวิตของคนบ้านป่าเหมี้ยง

รายงานฉบับนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่ชุมชนได้ร่วมเรียนรู้ ซึ่งอาจจะไม่ครบกระบวนการวิจัยอย่างสมบูรณ์แบบ เนื่องจากได้ปิดโครงการอย่างไม่สมบูรณ์ แต่ก็สามารถบ่งบอกถึงความตั้งใจของคนทำงานที่เป็นชาวบ้าน และเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงถึงแม้จะมีอุปสรรคและข้อจำกัดที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน

ขอขอบคุณศูนย์ประสานงานวิจัยจังหวัดลำปางที่ให้ความช่วยเหลือ คอยเป็นกำลังใจและดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดมา จนกระทั่งเกิดเป็นเนื้อหาของรายงานฉบับนี้ รวมทั้งเจ้าหน้าที่โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ที่ช่วยทางด้านเนื้อหาและข้อมูล และที่ขาดไม่ได้คือทีมงานวิจัยและชาวบ้านบ้านป่าเหมี้ยงทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการดังกล่าวมาโดยตลอด ซึ่งหวังว่าบทเรียนที่เกิดขึ้นจากการวิจัยในครั้งนี้จะสามารถอำนวยความสะดวกต่อผู้อ่านต่อไป ทางทีมงานขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ทีมวิจัยบ้านป่าเหมี้ยง

กันยายน 2547

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญภาพ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 ทบทวนแนวคิด เอกสารที่เกี่ยวข้อง	5
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน	20
□ การดำเนินงานก่อนลงมือทำวิจัย	20
□ การดำเนินงานระยะที่ 1	21
□ การดำเนินงานระยะที่ 2	22
□ การดำเนินงานระยะที่ 3	26
บทที่ 4 ผลการวิจัย	28
บทที่ 5 บทวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย	56
เอกสารอ้างอิง	72
ภาคผนวก	73
□ บทกวีเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนป่าเหมี้ยง	74
□ บทความและข่าวที่ได้รับการตีพิมพ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนป่าเหมี้ยง	75
□ เล่าด้วยภาพ	

สารบัญภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 แผนที่หมู่บ้านป่าเหมี้ยง	30
แผนภาพที่ 2 เส้นทางศึกษารวมชาติโดยพระบาท	38
แผนภาพที่ 3 ดันยวนฝั่ง	42
แผนภาพที่ 4 แผนที่การท่องเที่ยวบ้านป่าเหมี้ยง	43

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

บ้านป่าเหมี้ยง หมู่ที่ 7 ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง อยู่ห่างจากจังหวัดลำปางตามทางหลวงหมายเลข 1157 (ลำปาง – ห้วยเป้ง – เมืองปาน) ระยะทาง 81 กม. เป็นหมู่บ้านรอยต่อระหว่างจังหวัดลำปางและจังหวัดเชียงใหม่ (บริเวณบ้านแม่กำปอง กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่) พื้นที่หมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าไม้และภูเขาสูง อาชีพหลักคือทำสวนป่าเหมี้ยง

เนื่องจาก บ้านป่าเหมี้ยง มีเส้นทางที่สามารถเดินทางเชื่อมต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบกับใกล้อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันบ้านป่าเหมี้ยง จึงเริ่มมีนักท่องเที่ยวชอบแสวงหา ความแปลกใหม่การผจญภัย และชื่นชมกับธรรมชาติเข้าไปเยี่ยมชมในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์สวยงาม เช่น น้ำตกตาดเขี้ยว น้ำตกตาดวัด น้ำตกผาลาด จุดชมวิวดอยพระบาท ในช่วงฤดูฝนนักท่องเที่ยวและชุมชนร่วมกับอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนร่วมกันจัดงานวันดอกเสี้ยวบาน ฯลฯ มาส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้าน นอกจากนั้นอนาคตอันใกล้จะมีการปรับปรุง ถนนเส้นทางอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนมาถึงบ้านป่าเหมี้ยง อ.เมืองปาน และถนนเส้นทาง บ้านห้วยแก้ว กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ ถึง ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง จึงคาดว่าจะมีบุคคลภายนอกเดินทางผ่านหมู่บ้านและแวะเข้าเที่ยวชมบ้านป่าเหมี้ยงเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี หากปราศจากการศึกษาและการจัดการที่ดีอาจเกิดผลกระทบกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนตามมา ดังนั้นเพื่อให้เกิดความสมดุลย์ระหว่างกระแสพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) กล่าวคือ สามารถสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันก็เสริมสร้างรายได้และคนในชุมชนมีความพึงพอใจควบคู่ไปกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) จึงน่าจะเป็นทางออกที่ดี แต่ยังคงอาศัยการศึกษาเพื่อหารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมเพื่อจำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวที่ดี ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง

1.2 คำถามการวิจัย

ชาวบ้านป่าเหมี้ยง อ.แม่ปาน จะมี แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงอย่างไร ?

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้านป่าเหมี้ยง
2. เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง
3. เพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้ของชาวบ้านจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
4. เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวบ้านป่าเหมี้ยง

1.4 พื้นที่เป้าหมาย

บ้านป่าเหมี้ยงแม่ปาน หมู่ที่ 7 ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง

1.5 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อทำความเข้าใจ
2. คัดเลือกกลุ่มแกนนำจากชุมชนเพื่อเข้าร่วมโครงการ
3. จัดสนทนากลุ่มแกนนำเพื่อหาปัจจัยเงื่อนไข สถานภาพ และศักยภาพชุมชนรวมทั้งวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น ที่มีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน
4. จัดเวทีประชาคมบ้านป่าเหมี้ยง เพื่อศึกษาและหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยว
5. จัดอบรมการจัดเก็บข้อมูลแห่งท่องเที่ยว และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล
6. สืบค้นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ร่วมกับชาวบ้าน
7. จัดประชุมอภิปรายให้ได้มาซึ่งรูปแบบการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน
8. จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัยและตัวแทนชุมชนเพื่อสรุปวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน

1.6 เป้าหมาย

ได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมในเรื่อง

- การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
- ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- รายได้และอาชีพ
- วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

1.7 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ทีมวิจัยและคนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานในชุมชนต่อไป
2. ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงเกิดความตระหนัก และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
3. ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงได้ศึกษา ทบทวน สถานภาพและศักยภาพของชุมชน รวมทั้งประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชน ที่มีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
4. ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงสามารถกำหนดและนำเสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านด้วยตัวเองได้
5. ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงมีอาชีพและสร้างเสริมรายได้ จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน

1.8 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

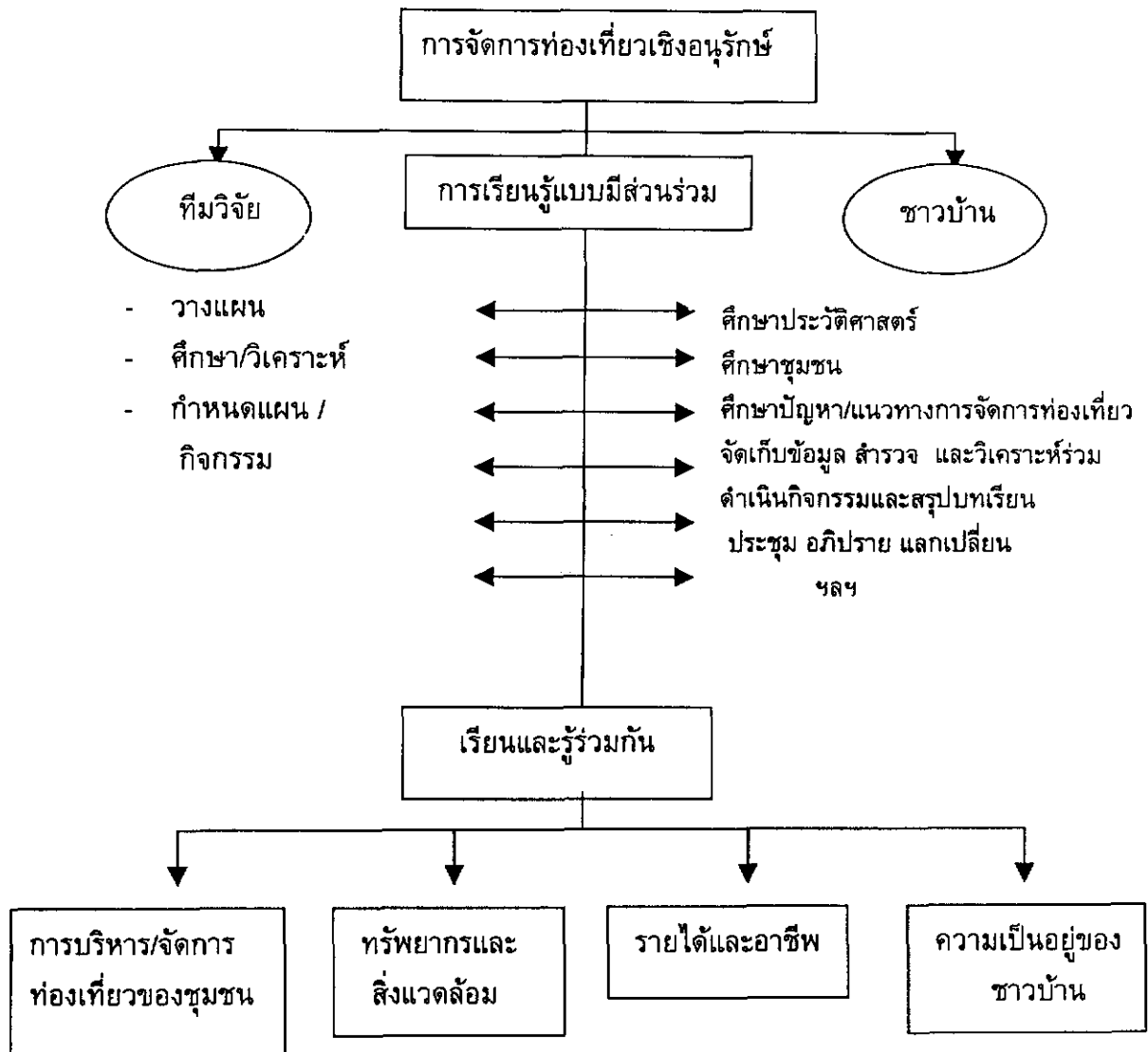
ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2543 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2546
รวมระยะเวลา ดำเนินการ 2 ปี 6 เดือน

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

แนวทางจัดการ หมายถึง การที่กลุ่มคน ได้มาร่วมกันดำเนินกิจกรรมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือ หลายเรื่องร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีความรับผิดชอบและมีความสัมพันธ์กัน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืน

1.9 กรอบคิดในการศึกษาวิจัย

บทที่ 2

ทบทวนแนวคิด เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินโครงการวิจัยครั้งนี้ เพื่อหาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง ดังนั้นคณะที่วิจัยจึงได้ทบทวนแนวคิดเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความชัดเจนในกรอบแนวคิดของการวิจัยในประเด็นสำคัญและเกี่ยวข้องดังนี้

- ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว
- แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- แนวคิดเรื่องความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
- ลักษณะและคุณสมบัติโดยทั่วไปของชา / เหมี้ยง

2.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว

ในการให้ความหมายของ การท่องเที่ยว ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงศ์ พงศบุตร (2536:17) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (tourism) หมายถึง การเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่นซึ่งมิใช่เป็นที่พำนักอาศัยประจำบุคคล และเป็นการไปเยือนชั่วคราว โดยมีใช่เป็นเพื่อเป็นการประกอบอาชีพรายได้ นอกจากนี้ บุปผา คุมมานนท์ (2528 : 1) ยังได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวนอกจากจะเป็นการเดินทางไปแล้วกลับใช้เวลาเพียงชั่วคราวเพื่อพำนัก ณ จุดหมายปลายทางพร้อมกับแสวงหาความสงบสุขในชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้วจะเดินทางกลับ กองพัฒนาสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม กรมการพัฒนาชุมชน (2541:1) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อหาความสนุกสนาน เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการศึกษา เพื่อติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติมิตร ซึ่งในความหมายนี้จะเป็นการเดินทางที่มีวัตถุประสงค์มิใช่การเดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือรายได้ อย่างไรก็ดีนิคม จารุมณี (2536: 10) ได้สรุปว่าการท่องเที่ยวประกอบด้วย องค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการคือ

1. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

สภาพการเดินทางและการท่องเที่ยวโลก ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลก ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ โดยรวมคิดเป็น 5.9 ของโลกมีการจ้างแรงงานถึงร้อยละ 7 และระหว่างปี 2513 – 2543 มีการขยายตัวในแรงงานสาขานี้ถึงร้อยละ 260 (2542 : 2) ในประเทศไทย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นกลยุทธ์สำคัญที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศเพิ่มขึ้นถึง 4 เท่า ในช่วงเวลาเพียง 20 ปี กล่าวคือ เพิ่มขึ้นจากจำนวน 1.2 ล้านคน ในปี 2518 เป็นจำนวน 7 ล้านคนในปี 2538 และมีแนวโน้มมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มของนักท่องเที่ยวที่เป็นคนไทยเองก็มีแนวโน้มสูงขึ้นด้วย กล่าวคือ จากจำนวน 47.29 ล้านคน ในปี 2540 เพิ่มขึ้นเป็น 97.02 ล้านคน ปี 2546 (2542:2,3)

2.2 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวตามแหล่งที่เป็นธรรมชาติโดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติในปัจจุบันนั้น จัดเป็นกิจกรรมนันทนาการที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ และมีอัตราการขยายตัวอย่างสูง โดยสามารถนำรายได้เข้าประเทศได้อย่างมหาศาล อย่างไรก็ตามการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยวดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวไม่ได้รับการจัดการดูแลอย่างเหมาะสม ทำให้สภาพธรรมชาติและทรัพยากรต่างๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมหรือด้อยคุณค่าลง ดังนั้นการหาแนวทางในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง (ศุภชัยวิจิย์ป้าไม้, 2538)

หลังจากมีการประชุมสุดยอดแห่งสหประชาชาติที่นครริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ที่เรียกว่า Earth Summit เป็นจุดกำเนิดของปฏิญญาสากลว่าด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Environmentally Sustainable Development : Agenda 21) ซึ่งได้กล่าวถึงการพัฒนาทุกประเภทในโลก รวมทั้งการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม จะต้องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และต้องเป็นไปอย่างไม่ทำลายสภาพแวดล้อม นับจากนั้นมา ทั่วโลกจึงได้ตื่นตัว และได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) มากขึ้น (ราไพพรรณ, 2544)

สำหรับด้านการท่องเที่ยวนั้น จัดว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ซึ่งต้องเป็นไปอย่างยั่งยืนเช่นกัน และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม และถูกทำลาย การท่องเที่ยวจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อคงความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมให้ได้ตลอดไป รวมทั้งการให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (Ecotourism) (ดรรชนี และสุรเชษฐ, 2539)

Buckley (1993) ได้ให้แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอาไว้ 5 ประการ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการดูแลอย่างยั่งยืนด้วยรูปแบบและการบริหารที่ถูกต้อง
2. เป็นการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ
3. มีการศึกษาเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม หรือด้านวัฒนธรรมเป็นหลัก
4. เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์
5. เป็นการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้นำแนวความคิดของ Buckley (Dr.Ralf Buckley ผู้อำนวยการ International Centre of Ecotourism Research, Griffith University, Australia) ดังกล่าวข้างต้นมากำหนดเป็นองค์ประกอบหลัก (Key Elements) ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นมิติ 4 ด้าน คือ

1. **องค์ประกอบด้านพื้นที่** เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-System) ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based Tourism)

2. **องค์ประกอบด้านการจัดการ** เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (no or low impact) มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed Tourism)

3. **องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ** เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษา (Education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) ความประทับใจ (Appreciation) เพื่อสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education-based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้ หมายความว่ารวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อนำกลับมาบำรุงรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass Root) จนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism)

นอกจากนี้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ยังชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบปกติหรือแบบประเพณีนิยม และการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ และชี้ให้เห็นถึงจุดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ควรทำความเข้าใจเพิ่มเติม ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติ หรือแบบประเพณีนิยม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่สิ่งที่ตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ (Mass Tourism) เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรม และขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ สามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกัน หรืออาจมากกว่านักท่องเที่ยวคณะใหญ่ได้ หากปราศจากการจัดการที่ดี และการจัดการกับการท่องเที่ยวคณะใหญ่ในทิศทางภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ อาจจัดว่าเป็น Mass Ecotourism
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย ๆ ราคาถูก หรือมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยากลำบาก หรือมีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อยเสมอไป เพียงแต่มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสีสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว และให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม ทุกระดับ และสามารถมีรายได้สูงได้เช่นกัน
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญในการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่า การให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการประสานความเข้าใจกันอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการ

2.3 แนวคิดด้านการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

การศึกษาชุมชน (Community Study) เป็นกระบวนการเบื้องต้นที่สำคัญต่อการศึกษาวิจัย และการทำงานด้านพัฒนาชุมชน เพราะการศึกษาชุมชนจะช่วยทำให้เข้าใจถึงวิถีการดำเนินชีวิต และระบบความคิดของคนในชุมชน เพื่อนำความรู้ที่ได้นี้มาเป็นข้อมูลสำคัญในการดำเนินการศึกษาวิจัยหรืองานพัฒนา นอกจากนี้ยังทำให้เราเข้าใจถึงพัฒนาการของชุมชน ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชนที่สามารถคาดการณ์ในอดีต และแนวโน้มในอนาคตได้ เพราะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการกำหนดวิถีชีวิต และระบบความคิดของคนในชุมชน และยังช่วยให้เราได้ค้นพบถึงปัญหา และความต้องอันแท้จริงของชุมชนด้วย (ชนาธิป, 2543)

ชยันต์ (2536) ได้กล่าวถึงกรอบแนวคิดในการศึกษาชุมชน และการเปลี่ยนแปลงว่าต้องมีความเข้าใจในด้านต่างๆ คือ ความคิดพื้นฐานในการศึกษาชุมชน คือ การมีกรอบในการศึกษา เพื่อความรู้เท่าทันสภาพชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง มีความเข้าใจในฐานะและความหมายของชุมชนหมู่บ้าน มีข้อพิจารณาในการศึกษาชุมชน และมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้าน และได้กล่าวถึงการศึกษาชุมชนว่าเป็นการศึกษาอธิบายอย่างเป็นระบบว่าชุมชนนั้นมีสภาพโดยรวมเป็นอย่างไร มีเงื่อนไขทางด้านสิ่งแวดล้อม รูปแบบการผลิต หรือการทำมาหากิน มีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างไร มีการจัดระเบียบสังคมอย่างไร โครงสร้างอำนาจในชุมชนเป็นอย่างไร องค์กรชาวบ้านมีอย่างไร มีปัจจัยหรือมีอิทธิพลจากชุมชนภายนอกมาเกี่ยวข้องอย่างไร ชุมชนมีองค์ความรู้ที่ได้สะสมมาอย่างไร มีวิธีการและมีศักยภาพในการแก้ปัญหาอย่างไร และปัจจัยอะไรที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง และรูปแบบของความสัมพันธ์ ข้อมูลเหล่านี้เมื่อสามารถเก็บรวบรวมได้ ก็จะสามารถนำมาซึ่งความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลง และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น

ในยุคปฏิวัติเขียว (ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2493 - 2513) ทั่วโลกได้เกิดกระแสพัฒนาที่เชื่อว่าประเทศด้อยพัฒนาต้องได้รับความช่วยเหลือทางการเงินและเทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศจากประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา ผลพวงจากการพัฒนาในรูปแบบของการถ่ายทอดเทคโนโลยีเริ่มปรากฏชัดเจนว่าไม่อาจแก้ไขปัญหาความยากจนของคนส่วนใหญ่ในประเทศที่กำลังพัฒนาได้ นักวิจัยและนักพัฒนาในระดับสนามเริ่มประจักษ์ชัด และตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องเข้าใจความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของสังคมในชนบท และเริ่มมีทัศนะต่อชีวิตของคนในชนบทหลายๆ ด้านว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบบูรณาการของสังคมชนบท และเริ่มยอมรับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการปรับตัวมากกว่าการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้าแบบสมการเส้นตรง การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบอย่างหนึ่งอย่างใดในระบบจะมีผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่นๆ เสมอ จึงต้องทำความเข้าใจทั้งระบบ เพื่อช่วยให้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนต้องการ

การทำงานวิจัยและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในวิธีการเรื่อยมา นับตั้งแต่วิธีการสำรวจแบบง่าย สำรวจแบบค้นหา และการศึกษาวิเคราะห์อย่างเร่งด่วน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2531-3532 ได้เริ่มมีการนำเทคนิคการมีส่วนร่วมไปใช้ในการศึกษาวิจัยและพัฒนาการวางแผนจัดการทรัพยากรระดับหมู่บ้าน (Village Resource Management Plan) ที่ประเทศเคนยาและอินเดีย ทำให้เกิดการศึกษาระบบมีส่วนร่วม (Participatory Appraisal) ที่ใช้ในกลุ่ม NGOs ในอินเดียเป็นส่วนใหญ่ และต่อมาได้ขยายตัวไปอย่างกว้างขวางทั่วทุกภูมิภาค (เพิ่มศักดิ์, 2543)

ปัจจุบัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา (Community Participation for Development) ได้รับความยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้นมีได้ขึ้นกับการริเริ่ม หรือการวางแผนโดยรัฐบาล แต่ความสำเร็จนั้นอยู่ที่ประชาชนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ เน้นการทำงานในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมที่ชัดเจน พลังของกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย นอกจากนี้ระดับของความสำเร็จยังขึ้นกับการรวมพลังกันในลักษณะภาคีต่างๆ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชนในท้องถิ่นที่ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นด้วย (จริญญา, 2536)

กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา ตลอดจนการลำดับความสำคัญของปัญหาได้ เป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเองตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัยหรือศึกษาชุมชน การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังที่ Cohen and Uphoff (1980) ได้กล่าวถึงลักษณะของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่มดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนทรัพยากร อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือการเข้าร่วมบริหารงาน และการประสานความร่วมมือหรือขอความช่วยเหลือจากภายนอก
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านจิตใจ และส่วนบุคคล ทั้งผลประโยชน์ทางตรงและทางอ้อม
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล (Evaluation) การประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

โครงการวิจัยนี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในแง่มุมของการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยนำเทคนิควิธีการของการประเมินชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาอย่างผสมผสานกัน โดย ทั้ง 2 เทคนิควิธีการนี้มีแนวคิด และหลักการที่ร่วมกันคือ เป็นการศึกษาชุมชนในลักษณะที่เป็น กระบวนการทำงานร่วมกับชุมชน คือ เปิดโอกาสให้แกนนำชุมชน และสมาชิกชุมชนได้เข้ามา มี ส่วนร่วมในการศึกษา วิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ชุมชน และทรัพยากรท้องถิ่นร่วมกับ คณะผู้วิจัย โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการวิเคราะห์และประเมิน สถานการณ์ปัญหา เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนในการค้นหาวิธี การแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความเชื่อพื้นฐานในการเก็บข้อมูล และทำงาน ร่วมกับชุมชน ดังนี้

1. ชาวบ้านสามารถทำได้ - หมายความว่าชาวบ้านทุกระดับ ทุกเพศ ทุกวัย สามารถทำได้ หากเป็นเรื่องที่เขาสงใจ หรือเป็นเรื่องที่เป็นปัญหาของพวกเขา ดังนั้นเขาจึงมีโอกาสคิด ศึกษา วิเคราะห์ ตัดสินใจ และหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา เพื่อประโยชน์ของชุมชนของเขาเอง
2. บทบาทของผู้วิจัยหรือนักพัฒนาซึ่งเป็นคนภายนอกที่ทำงานกับชุมชน - คือการให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเท่าที่จำเป็น เพียงเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และยกระดับความสามารถของชุมชนในการวิเคราะห์ ตัดสินใจเท่านั้น
3. ผู้วิจัยหรือนักพัฒนาซึ่งเป็นคนภายนอกที่ทำงานกับชุมชนควรเคารพความรู้เฉพาะ ด้านและความเชื่อของชุมชน - ควรเสริมข้อคิดหรือเทคนิคทางวิชาการเท่าที่จำเป็น เท่านั้น ซึ่งจะช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน เกิดการนั่งฟังอย่างสงบ เรียนรู้โดยไม่ขัดจังหวะ ไม่แย้งหรือตั้งคำถามแบบลองเชิง และไม่รีบด่วนสรุปผล

2.4 ลักษณะและคุณสมบัติทั่วไปของชา / เหมียง

ต้นเหมียง/เหมียง ต้นชา

ชื่อสามัญ : Tea

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Camelliasinensis* (L.) Okuntze

ต้นชา/ต้นเหมียง - เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงประมาณ 30 ฟุต ทรงพุ่มเป็นรูปกรวย เป็นไม้ แอบอิง ต้องการร่มเงาในการเจริญเติบโต เพราะจะช่วยลดอุณหภูมิในช่วงกลางวัน ลด

ประมาณของแสงแดดที่ส่องยังต้นชาโดยตรง ทำให้ใบชาสามารถสังเคราะห์แสงได้ดีขึ้นเพราะ ถ้าต้นชาได้รับแสงแดดจัดเต็มที่โดยตรงจะทำให้ใบมีขนาดเล็ก เหลือง หรือทำให้เกิดใบไหม้ ใบชาไม่มีการปรุงอาหาร ต้นจะโทรมและตายในที่สุด

การกำเนิดต้นชา - ชาวจีน แถบภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน ได้นำชามาปลูกเป็นครั้งแรกโดยได้ตัดยอดอ่อนมาชงเป็นเครื่องดื่ม หลังจากนั้นก็เป็นที่นิยมแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลากว่า 2,000 ปี คนทั่วไปเชื่อว่าแหล่งกำเนิดดั้งเดิมของการปลูกชาอยู่ในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย ชาเป็นพืชที่เจริญงอกงามได้ดีในดินแดนที่อบอุ่น โดยมีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 1,000 – 2,000 เมตรขึ้นไป กล่าวกันว่าถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของชาอยู่ในพื้นที่เป็นรูปคล้ายใบพัดจีน โดยเริ่มต้นจากรัฐอัสสัม ของประเทศอินเดีย เป็นแนวโค้งเลยเข้าไปทางภาคใต้ของประเทศจีน ผ่านตอนเหนือสุดของประเทศพม่าและที่ราบสูงทิเบต แล้ววกลงมาที่ประเทศเวียดนาม อาจลงมาถึงประเทศกัมพูชา ทางด้ามพินอาจอยู่ตรงตอนเหนือประเทศไทย ชาวจีนได้นำเอาใบอ่อนและยอดมาทำให้แห้งแล้วชงกับน้ำร้อน ๆ สำหรับดื่ม แต่ชาวเขารัฐฉานของประเทศพม่า และชาวไทยในภาคเหนือของประเทศไทยได้นำชามาชงแล้วหมักทำเป็นหมี้ยง หรืออาจนำมาเตรียมเป็นอาหารอย่างอื่น ชาวไทยในภาคเหนือของประเทศไทยรู้จักต้นชา ในชื่อของ “ต้นหมี้ยง” มานานแล้ว และเก็บใบชามาปรุงเป็นหมี้ยงบริโภคมานานหลายศตวรรษแล้วโดยไม่ทราบว่าเป็นชื่อ ต้นชา จนกระทั่งในปี 2493 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้จำแนกประเภทของต้นหมี้ยงที่อยู่บนภูเขาในภาคเหนือว่าเป็นต้นชา “พันธุ์อัสสัม”

ชาเป็นพืชที่คนไทยนิยมบริโภคมานานแล้ว โดยในสมัยก่อนจะนำใบชาหมักทำเป็นหมี้ยงแล้วนำมาเคี้ยวหรืออม เวลาทำงานหรือหลังอาหารยามว่าง เพื่อช่วยกระตุ้นให้ร่างกายรู้สึกสดชื่นเนื่องจากในใบชามีสารคาเฟอีนเช่นเดียวกับกาแฟ แต่ปัจจุบันการบริโภคหมี้ยงได้ลดลง เปลี่ยนมาเป็นบริโภคชาในรูปของชาใบ (ชาจีน) และ ชาผง (ชาฝรั่ง) กันมากขึ้น จึงทำให้ประเทศไทยต้องมีการนำเข้าผลิตภัณฑ์ชาคุณภาพเหล่านี้จากต่างประเทศมากขึ้น

ชาเป็นพืชที่ร้อน สามารถขึ้นได้ดีในเขตอบอุ่นและมีฝน จึงทำให้แหล่งปลูกกระจายอยู่ตั้งแต่ เส้นละติจูดที่ 45 องศาเหนือ ในรัสเซีย ถึง 50 องศาใต้ ในทวีปแอฟริกา ปลูกได้ในพื้นที่ที่มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,000 – 2,000 เมตร ผลผลิตชาส่วนใหญ่จะอยู่ในทวีปเอเชียโดยพื้นที่ที่มีการปลูกชามากจะอยู่ระหว่างแนวเหนือใต้ ตั้งแต่ประเทศญี่ปุ่น ถึงประเทศอินโดนีเซีย และแนวตะวันออก – ตะวันตก จากประเทศอินเดียถึงประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้จะอยู่ในเขตรมรมมีอากาศอบอุ่นและมีปริมาณน้ำฝนมากเหมาะแก่กับต้นชาที่กำลังเจริญเติบโต

สำหรับประเทศไทย ในปี 2536 มีพื้นที่ปลูกชา 33,907 ไร่ มีผลผลิตใบชาสดรวม 40,847 ตัน โดยจังหวัดเชียงรายมีการปลูกและได้ผลผลิตมากที่สุด รองลงมาคือ จังหวัดลำปาง แพร่ และเชียงใหม่ ตามลำดับ

พันธุ์ของชา

ชาแบ่งออกเป็น 3 พันธุ์ใหญ่ ๆ คือ

1. **ชาอัสสัม (assam tea)** ชื่อวิทยาศาสตร์ *Camellia sinensis* *Var. assamica* Mast. ลักษณะเป็นลำต้นเดี่ยว สูงประมาณ 6 – 18 เมตร ใบใหญ่เจริญเติบโตเร็ว ทนแล้งออกดอกเป็นช่อ ๆ ละ 2 – 4 ดอก ชาอัสสัมสามารถแบ่งออกเป็นพันธุ์ย่อยได้ 5 สายพันธุ์ ได้แก่

1.1 พันธุ์อัสสัมใบจาง (light leaved assam jat) ต้นมีขนาดเล็ก ยอดและใบมีสีเขียวอ่อน ลักษณะใบเป็นมันวาว ขอบใบหยักแบบฟันเลื่อย เป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงมีคุณภาพดีเมื่อนำมาทำชาจีน จะมีสีดำน

1.2 พันธุ์อัสสัมใบเข้ม (dark leaved assam jat) ยอดและใบมีสีเขียวเข้ม ใบนุ่ม มักมีขนปกคลุมขอบใบหยักแบบฟันเลื่อย เป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงและมีคุณภาพดีเมื่อนำมาทำชาจีน จะมีสีดำน

1.3 พันธุ์มานิปูรี (manipuri jat) เป็นพันธุ์ที่แข็งแรง ให้ผลผลิตสูง ใบมีสีเขียวเข้มประกายขอบใบหยักแบบฟันเลื่อย ทนแล้งได้ดี

1.4 พันธุ์พม่า (burma jat) ใบสีเขียวเข้ม ใบแก่มีสีเขียวแกมน้ำเงิน ใบกว้างแผ่นใบรูปไข่ ขอบใบหยักแบบฟันเลื่อย ทนต่อสภาพแวดล้อมได้ดีมาก

1.5 พันธุ์ลูไช (lushai jat) ขอบใบหยักลึกโดยเฉพาะปลายใบที่เห็นได้ชัด

2. **ชาจีน (china tea)** ชื่อวิทยาศาสตร์ *Camellia sinensis* *Var. sinensis* ลักษณะลำต้นเป็นพุ่มเตี้ยสูงประมาณ 2 – 3 เมตร ใบสีเขียวเข้ม ขนาดเล็ก ยาวแคบ ขนาดใบยาว 3.8 – 6.4 ซม. ตั้งตรง ขอบใบหยักแบบฟันเลื่อย เส้นใบมองเห็นไม่ชัด ข้อถี่ ปล้องสั้น ทนทานต่ออุณหภูมิต่ำและสภาพแวดล้อมที่ผันแปรได้ดี ผลผลิตต่ำเมื่อเทียบกับกลุ่มพันธุ์อัสสัม ชาพันธุ์นี้ปลูกมากในประเทศจีน สายพันธุ์ที่นิยมปลูกจะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องที่ เช่น สายพันธุ์ชิงชิ่งอุหลง, ซองชิ่งตันฟัง, เตไกวอิน ฯลฯ

3. **ชาเขมร (indo – china tea)** ชื่อวิทยาศาสตร์ *Camellia sinensis* *Var. indo – china* ลักษณะลำต้นเดี่ยว สูงประมาณ 5 เมตร ใบแข็งแรงเป็นมัน ใบยาว ขอบใบหยักแบบฟันเลื่อย แผ่นใบมันงอเป็นรูปคล้ายตัววี ก้านใบสีแดงเรื่อ ๆ ยอดอ่อนรสฝาดจัด มีเนื้สูง ทนแล้งได้ดี

การปลูกชา

ชาเจริญเติบโตได้ดีในภูมิประเทศต่าง ๆ กัน กล่าวคือ สามารถเจริญได้ไม่ว่าอากาศจะร้อนหรือหนาว ยกเว้นในพื้นที่ที่มีน้ำแข็ง ซึ่งได้แก่บริเวณเส้นรุ้งที่ 29 องศาเหนือ กับ เส้นแวงที่ 98 องศาตะวันออก

ปัจจัยที่สำคัญในการปลูกชา

1. ดิน ชาเจริญงอกงามในดินร่วนที่มีการระบายน้ำได้ดี หน้าดินมีอินทรีย์วัตถุสูง มีธาตุไนโตรเจนมาก และเป็นกรดเล็กน้อย มี Ph 4.5 – 6.0 ความลาดชันไม่ควรเกิน 45 องศา
2. ความชื้นและปริมาณน้ำฝน ควรเป็นพื้นที่ที่มีฝนตกสม่ำเสมอตลอดปี ปริมาณน้ำฝนอย่างต่ำควรอยู่ระหว่าง 40 – 50 นิ้ว/ปี หรือ 1,140 – 1,270 มม.ปี เพราะถ้าขาดน้ำจะทำให้ต้นชาสร้างชะงักการเจริญเติบโต ไม่แตกยอด ทำให้ผลผลิตลดลง
3. อุณหภูมิ ชาสามารถเจริญได้ในอุณหภูมิที่แตกต่างกัน โดยชาจะเจริญเติบโตได้ดีในช่วงอุณหภูมิระหว่าง 25 – 30 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิค่อยข้างคงที่ตลอดปี ทำให้ชาสร้างยอดใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง
4. ความสูงจากระดับน้ำทะเล ชาที่ปลูกในพื้นที่สูงตั้งแต่ 1,000 เมตรขึ้นไป มีอากาศเย็นจะทำให้ผลผลิตใบชาที่มีคุณภาพสูง ใบชามีกลิ่นและรสชาติดี แต่ปริมาณผลผลิตที่ได้จะต่ำ ส่วนการปลูกชาในที่ต่ำ อากาศค่อนข้างร้อน ชาจะให้ผลผลิตสูงแต่คุณภาพจะต่ำกว่าชาที่ปลูกในที่สูง

การปลูกชา ช่วงที่เหมาะสมควรเป็นต้นฝน ประมาณเดือน พฤษภาคม – มิถุนายน ภายหลังจากมีผลตก 2 – 3 ครั้ง ต้นกล้าที่นำมาปลูก ถ้าปลูกจากต้นเพาะเมล็ด ควรมีอายุ 18 – 24 เดือน ต้นปักชำควรมีอายุ 18 เดือน ชามีความต้องการร่มเงาเหมือนกับโกโก้และกาแฟ การทำไม้บังร่มจะช่วยลดอุณหภูมิในช่วงกลางวันลง ลดปริมาณของแสงแดดจัดเต็มที่ได้โดยตรงจะทำให้ใบมีขนาดเล็ก เหลือง หรือทำให้เกิดใบไหม้ ใบชาไม่มีการปรุงอาหาร ต้นจะโทรมและตายในที่สุด การปลูกไม้บังร่ม ควรปลูกระหว่างแถวชา การตัดแต่งกิ่งชาเป็นการปฏิบัติที่สำคัญ เพื่อตกแต่งทรงพุ่มให้สะดวกในการเก็บเกี่ยว กระตุ้นให้เกิดยอดใหม่ได้เร็วขึ้น และช่วยกำจัดโรคและแมลงด้วย

การเก็บเกี่ยวชา เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะการผลิตชาให้ได้คุณภาพดี ต้องเริ่มจากใบชาสดที่มีคุณภาพที่ดีที่สุด คือใบชาที่เก็บจากยอดชาที่ประกอบด้วย 1 ยอด กับ 2 ใบ

ชาและองค์ประกอบทางเคมี

ชาเป็นไม้พุ่มอายุยืน ประกอบด้วยสารโพลีฟีนอล (polyphenols) มากถึง 20 –30 % ซึ่งมีผลต่อรสฝาดและสีของน้ำชา ข้อมูลจากการหมัก (decomposition) และการวิเคราะห์

แสดงให้เห็นว่า ซามีองค์ประกอบทางอินทรีย์ (organic matter) ไม่น้อยกว่า 450 ชนิด และ ยังพบสารอนินทรีย์ (inorganic matter)

องค์ประกอบของไบชาสด

ไบชาสด	
น้ำ (75-78%)	น้ำหนักแห้ง (22-25%)
<u>สารอินทรีย์ (93- 96%)</u>	<u>สารอนินทรีย์(4-7%)</u>
โปรตีน(20-30%)	โปตัสเซียม (1.76%)
กรดอะมิโน (1-4%)	แคลเซียม (0.41%)
อัลคาลอย (3-5 %)	ฟอสฟอรัส (0.32%)
เอ็นไซม์	แมกนีเซียม (0.22%)
โพลีฟีนอล (20-35%)	เหล็ก (0.15%)
คาร์โบไฮเดรต (20-25%)	แมงกานีส (0.12%)
กรดอินทรีย์ (3%)	ซิลเฟอร์ (0.088%)
ไขมัน (8%)	อลูมิเนียม (0.069%)
เม็ดสี (1%)	โซเดียม (0.030%)
สารประกอบกลืน (0.005 – 0.03%)	สังกะสี (0.003%)
ไวตามิน (0.6 - 1%)	ทองแดง (0.002 %)

คุณสมบัติของชาด้านการบริโภค

ชาเป็นเครื่องดื่มที่มีธาตุอาหารหลายชนิดเป็นองค์ประกอบที่ช่วยบำรุงให้ร่างกายมีสุขภาพดี ซึ่งสรุปประโยชน์ของชาได้ดังนี้

1. ช่วยกระตุ้นให้ระบบประสาทและร่างกายสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากชามีสารคาเฟอีนเป็นองค์ประกอบ ซึ่งคาเฟอีนนี้จะไปกระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง และระบบหมุนเวียนของโลหิต ช่วยให้อารมณ์ผ่อนคลาย มีอิทธิพลต่อขบวนการเมตาโบลิซึมของเซลล์ร่างกาย ช่วยขยายหลอดเลือด และป้องกันโรคหัวใจตีบตันนอกจากนี้ ชายังสามารถรักษาอาการเจ็บหน้าอก และกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดหล่อเลี้ยง รักษาโรคหวัดโรคปวดหัว โดยไม่มีผลข้างเคียง

2. ช่วยแก้กระหายและช่วยในการย่อยอาหารในช่วงอากาศร้อน การดื่มชาจะช่วยให้มีความรู้สึกสดชื่นขึ้น เนื่องจากในชามีสารโพลีฟีนอล คาร์โบไฮเดรต และกรดอะมิโนเป็นองค์ประกอบ เมื่อสารเหล่านี้เกิดปฏิกิริยากับน้ำลาย จะช่วยกระจายความร้อนส่วนเกินในร่างกาย พร้อมกับชำระล้างสารพิษต่าง ๆ ออกไป ช่วยเร่งให้มีการขับถ่ายของเสียออกจากร่างกาย ทำให้กระบวนการเมตาโบลิซึม เกิดความสมดุลหรือในช่วงหลังตื่นนอน เรามีความรู้สึกขมปากและกระหายน้ำ การดื่มชาด้วยหนึ่งจะช่วยล้างปากและกระตุ้นความอยากรับประทานอาหาร นอกจากนี้ชายังมีสารไอโอดีนและฟลูออไรด์ที่เป็นสารป้องกันภาวะไทรอยด์ผิดปกติ ซึ่งฟลูออไรด์เป็นองค์ประกอบของกระดูก ฟันและเล็บ การดื่มชาทุกวัน ๆ ละ 10 กรัม จะทำให้ร่างกายได้รับ ฟลูออไรด์เพียงพอกับความต้องการจะช่วยป้องกันฟันผุ หรือหลังจากรับประทานอาหารแล้วดื่มชาแก่ ๆ สักถ้วยจะช่วยกระตุ้นการหลั่งน้ำย่อยในกระเพาะอาหาร ช่วยย่อยอาหาร จำพวกวิตามินนอกจากนี้ใบชาจะช่วยย่อยอาหารและระงับกลิ่นปาก เพราะว่าไขมันสามารถละลายในสารในกลิ่นปากเหล่านี้ ดังนั้น ชาจึงเป็นเครื่องดื่มของชนชาติที่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์ และเนยเป็นอาหารหลัก

3. ช่วยฆ่าเชื้อโรค ลดการอักเสบ ช่วยสมานแผล ช่วยในการขับถ่าย และชะล้างสารพิษในร่างกาย เนื่องจากในชามีสารโพลีฟีนอล สามารถฆ่าเชื้อแบคทีเรีย เช่น ไทฟอยด์ อหิวาตกโรค ฯลฯ โดยทำให้โปรตีนของเชื้อแบคทีเรียแข็งตัว จากหลักฐานโบราณของจีนพบว่า ชาแก่ ๆ 1 ถ้วย ใช้รักษาโรคบิดได้อย่างดี ช่วยรักษาแผล ลดความเป็นพิษและอาการอักเสบ ดังนั้น บริษัทผลิตยาสำเร็จรูปจึงใช้ชาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการผลิตยาสำหรับรักษาโรคบิด และหวัด สารโพลีฟีนอลในใบชาสามารถย่อยอนุมูลนิยม สังกะสี และสารอัลคาลอยที่อยู่ในน้ำได้ ช่วยทำให้น้ำสะอาดขึ้น

4. ช่วยทำให้สุขภาพแข็งแรงโดยเฉพาะชาเขียวมีวิตามินซี วิตามินบีคอมเพล็กซ์ กรดเพนโทเทนนิค รวมทั้งวิตามินพี ซึ่งสามารถดูดซึมเข้าร่างกายได้ง่าย โดยคาเทคชิน ที่เป็นองค์ประกอบในโพลีฟีนอล เช่น วิตามินบี ช่วยให้หลอดเลือดมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ช่วยไม่ให้เลือดแข็งตัวได้ง่าย กรดเพนโทเทนนิคช่วยทำให้ผิวหนังชุ่มชื้นขึ้น วิตามินบี 1 สามารถช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตของเม็ดเลือด วิตามินบี 2 ช่วยลดการอักเสบ เช่น การอักเสบที่ผิวหนัง และอาการของโรคปอดบวม เป็นต้น

5. ช่วยให้ร่างกายแข็งแรง ต่อต้านโรคหลอดเลือดหัวใจอุดตัน จากการวิจัยพบว่าชาเถา เป็นชาที่ช่วยลดความอ้วนและช่วยรักษาโรคหลอดเลือดอุดตันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการชาเถาจะช่วยลดปริมาณสารประกอบ antilipoidic แก่บุคคลที่มีปัญหาเรื่องอ้วน เครียด และโรคหลอดเลือดอุดตัน

วิธีการแปรรูปชาเพื่อการบริโภค

การเก็บเกี่ยวใบชาหรือใบเหมียงของชาวบ้านป่าเหมียงเพื่อทำเหมียง จะมีอยู่เกือบตลอดปี โดยใบเหมียงแต่ละช่วงเวลาจะมีคุณภาพที่ไม่เหมือนกัน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ในช่วงเดือน เมษายน ถึงต้นเดือนมิถุนายนการเก็บเกี่ยวในช่วงนี้ เรียกว่า “เหมียงต้นปี” หรือ “เหมียงหัวปี” ใบเหมียงจะมีลักษณะแข็งและใบมีขนาดเล็ก สีเขียวเข้ม มีรสชาติฝาดกว่าช่วงอื่น เพราะได้รับปริมาณน้ำฝนน้อย

2. ในช่วงเดือนมิถุนายน ถึงต้นเดือนสิงหาคม การเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงนี้ เรียกว่า “เหมียงกลางปี” ผลผลิตมีใบขนาดใหญ่และมีสีจางอ่อน กว่าเหมียงหัวปี

3. ในช่วงปลายเดือนสิงหาคมถึงเดือน ตุลาคม การเก็บเกี่ยวช่วงนี้เรียกว่า “เหมียงช้อย” เป็นผลผลิตในช่วงท้ายฝน ทำให้ใบเหมียงมีลักษณะขนาดคล้ายเหมียงกลางปี และให้ผลผลิตที่มีรสชาติดีกว่าในช่วงอื่น ใบเหมียงช่วงนี้จะมีคุณภาพดีที่สุดใน และเป็นที่ต้องการของตลาด

4. ในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือน มกราคม การเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงนี้ เรียกว่า “เหมียงเหมย” เป็นผลผลิตในช่วงฤดูหนาว ใบเหมียงจะมีขนาดค่อนข้างเล็ก มีสีเขียวอมเหลือง และให้ผลผลิตน้อยกว่าในช่วงอื่น ๆ

สำหรับในช่วงปลายเดือนมกราคมไปจนถึงเดือนมีนาคม จะเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตเหมียง ในช่วงนี้ ชาวบ้านจะใช้เวลาในการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ในการเก็บเกี่ยวในครั้งต่อไป นั่นก็คือ ดอก

ดอกจะนำมาใช้ในการมัดเหมียง ในขณะที่เก็บในสวนและใช้ในการจัดทำเหมียง ดอกที่ใช้จะทำมาจากไม้ไผ่จักเป็นเส้น เมื่อจักแล้วจะนำดอกไปตากแดดให้แห้ง จากนั้นจึงมัดรวมกันเก็บไว้ใช้เมื่อต้องการ โดยในเวลาที่ต้องการใช้ดอก ก็จะทำดอกมาแช่น้ำไว้ก่อนเพื่อให้ดอกเหนียวไม่ขาดเมื่อนำมามัดเหมียง

ดอกที่ใช้ในการทำเหมียง มี 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. ดอกมัด เป็นดอกที่ใช้ในการมัดใบเหมียงสดที่เก็บได้จากสวน มีลักษณะเป็นเส้นเล็กขนาดประมาณ 1 ซม.
2. ดอกกำเหมียงหรือ ชาวบ้านเรียกว่า “ดอกฮัด” เป็นดอกที่ใช้ในการมัดเหมียงให้เป็นกำมีลักษณะเป็นเส้นใหญ่ ขนาดประมาณ 1 นิ้ว

วิธีเก็บใบเหมียงที่ถูกต่อนั้น ควรจะเก็บเกี่ยวเพียงครึ่งใบ ส่วนที่เหลืออีกครึ่งใบปล่อยให้ต้นเหมียงได้ใช้สังเคราะห์แสงสร้างอาหารเพื่อเลี้ยงลำต้นต่อไป หากเก็บทั้งใบอาจทำให้ต้นเหมียงแคระแกรนได้ การเก็บเกี่ยวใบเหมียงในอดีตจะใช้มือเด็ดใบเหมียง ทำให้การเก็บเกี่ยวใบเหมียงเป็นไปได้อย่างล่าช้า ปัจจุบันจึงได้มีการพัฒนาให้การเก็บเกี่ยวรวดเร็วขึ้น โดยการนำอุปกรณ์เข้ามาช่วยเรียกกันว่า “ปลอก” ปลอกคือใบมีดโกน โดยชาวบ้านจะนำเอาใบมีดโกนมาเชื่อมกันกับห่วงที่เป็นวงกลมแล้วใส่ไว้ในนิ้วเพื่อช่วยตัดใบเหมียง ทำให้การเก็บเกี่ยวรวดเร็วขึ้นจากเดิม เมื่อเก็บเกี่ยวใบเหมียงได้เต็มกำมือแล้วจะใช้ดอกมัด แล้วนำใส่ไว้ใส่ตะกร้า การเก็บเกี่ยวใบเหมียงเพื่อทำเหมียง จะต้องนำใบเหมียงที่เก็บเกี่ยวในแต่ละวันไปหนึ่งโดยหนึ่งทั้งมัด

โดยภาชนะที่ใช้หนึ่ง เรียกว่า “โหล” ซึ่งเป็นภาชนะขนาดใหญ่ที่ทำจากไม้ทั้งต้น จะเป็นรูกลวง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เมตร สูงประมาณ 1.5 เมตร เมื่อนำใบเหมียงใส่ลงในโหลจน เต็มแล้วจึงยกไปนั่งบนเตาไฟ ที่เรียกว่า “เตาบุง” ซึ่งจะมีปิ๊บใส่น้ำไว้ข้างล่าง การนั่งสำหรับ ใบเหมียงที่อ่อนจะใช้เวลาในการนั่ง ประมาณ 1 ชั่วโมง แต่ถ้าหากเป็นใบเหมียงแก่จะใช้เวลา มากขึ้น หากนั่งไม่สุกจะทำให้เหมียงเกิดเชื้อราได้เมื่อนำไปหมัก

เมื่อเหมียงจนสุกแล้ว ก็จะนำมาเทผึ่งไว้ให้เย็น จากนั้นจึงนำดอกมัดดอก เพื่อที่จะ ทำการจักก่าเหมียงใหม่ เมื่อจักก่าเหมียงใหม่แล้วจะใช้ดอกก่าเหมียง หรือ “ดอกฮัด” มามัด ก่าเหมียงไว้ แล้วจะนำไปหมักในชั้นต่อไป ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่หมักเองเนื่องในแต่ละวัน จะเก็บเหมียงได้ไม่มากพอที่จะหมัก ชาวบ้านจึงนำเหมียงที่หนึ่งแล้วไปขายให้กับตัวแทนชาวบ้าน ที่รับซื้อเหมียง อาจมีบ้างที่นำไปหมักเพื่อไว้กินเอง เมื่อรับซื้อเหมียงได้มากพอจะนำไปใส่ถึง หมัก ถึงหมักจะเรียกกันว่า “ถู”

“ถู” ดังกล่าว ทำมาจากท่อน้ำคอนกรีต ในแต่ละถูจะสามารถบรรจุเหมียงได้ จำนวน 1,000 กำ โดยก่อนทำการหมักจะต้องล้างถึงให้สะอาดจากนั้นจึงนำถุงพลาสติกมาปูไว้ในถึง หมัก 3 – 4 ชั้น แล้วจึงนำเหมียงหนึ่งลงไปเรียงไว้ในถึงเป็นวงกลมจากด้านนอกเข้าหาด้านในเป็น ชั้น ๆ

ในการเรียงเหมียงจะต้องเข้าไปอยู่ถึงและใช้ถุงพลาสติกสวมไว้ที่เท้า เมื่อเรียงเต็มชั้นที่ 1 แล้วก็จะเหยียบ เหมียงเพื่อให้เหมียงแน่นจากนั้นก็ทำการเรียงชั้นต่อไปจนเต็มถึงเสร็จ แล้วนำน้ำมาใส่จนเต็มแล้วจึงมัดปากถุงให้แน่น แล้วหาของมีน้ำหนักมาก ๆ มาทับไว้บนถึง หรือ ถูเหมียง เพื่อไม่ให้อากาศเข้าไปในถึงแล้วทิ้งไว้ประมาณ 3 – 4 เดือน ก็สามารถนำออกมาจำหน่ายได้ แต่ถ้าหากใช้ระยะเวลาในการหมักนานกว่านี้ คือ ตั้งแต่ 8 เดือนขึ้นไป จะทำให้ คุณภาพของเหมียงเป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น เพราะการหมักเหมียงนั้นถ้าหากหมักนาน ขึ้นราคาก็จะดีขึ้นด้วย การหมักเหมียงที่ใช้เวลาสั้น ๆ จะได้เหมียงที่มีรสฝาด เรียกกันว่า “เหมียงฝาด” แต่ถ้าหากหมักไว้นาน ๆ จะได้เหมียงรสเปรี้ยว เรียกว่า “เหมียงส้ม” สำหรับ ในหมู่บ้านจะใช้เวลาในการหมักนานไม่ได้เพราะจะต้องหมักตลอดเวลา ถ้าหมักไว้นาน ๆ ก็จะไม่มีการใส่ จึงจำเป็นต้องใช้เวลาในการหมักเหมียงสั้น ๆ เท่านั้น

เมื่อหมักเหมียงไว้จนได้เวลา จะนำออกจากถึง จากนั้นจะนำมาแต่งก่าอีกครั้งหนึ่งในชั้น ตอนนี้อาจจะมีการนำเหมียงแก่มาผสมไว้ในก่าเดียวกันกับเหมียงอ่อน เพราะเหมียงแก่จะ ไม่สามารถขายได้ การแต่งก่าในชั้นนี้เป็นขั้นสุดท้ายซึ่งเมื่อแต่งก่าเหมียงแล้วจะนำไปเรียงไว้ใน “ทอ” หรือ “ต่าง”

ทอ เป็นภาชนะสำหรับใส่เหมียง ทำมาจากไม้ไผ่สาน มีลักษณะการสานเป็นตาห่าง ๆ

ต่าง เป็นภาชนะสำหรับใส่เหมียง ทำมาจากไม้ไผ่สานเช่นกัน แต่จะต่างกันตรงที่ต่าง จะสานถี่และแข็งแรงมากกว่า ทอ มาก

เหมียงที่บรรจุไว้ใน “ต่าง” จะสามารถเก็บไว้ได้นานกว่าเหมียงที่บรรจุไว้ใน “ทอ”

ในการนำเหมียงหมักที่แต่งก่าแล้วใส่ลงไว้ในทอนั้น จะต้องนำถุงพลาสติกขนาดพอดีกับทอนใส่ลงไปในทอนก่อน 2 –3 ชั้น แล้วนำใบตองสดมาเรียงในทอน นำถุงพลาสติกใส่อีก จากนั้นนำเหมียงหมักมาบรรจุโดยนำมาเรียงให้เต็มทอน ทอนหนึ่ง ๆ สามารถบรรจุเหมียงได้ 100 ก่า เมื่อเรียงเหมียงเต็มทอนแล้วจะใส่น้ำลงไปในทอนแล้วมัดถุงพลาสติกให้แน่น โดยเริ่มมัดถุงชั้นในสุดก่อนแล้วจึงมัดชั้นต่อ ๆ ไป เมื่อเสร็จแล้วสามารถส่งไปจำหน่ายได้

การทานเหมียง

ช่วงเวลาการทานเหมียงของชาวบ้านนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะนิยมทานหลังจากการรับประทานอาหารกลางวันเสร็จ แต่อาจจะมีบางคนที่กินหลังอาหารทุกมื้อหรือทานเมื่อยามว่าง ส่วนใหญ่จะทานเหมียงด้วยความเคยชิน คือเมื่อรับประทานอาหารแล้วจะต้องทานเหมียง เพราะเคยทานประจำทำให้ติดเป็นนิสัย เมื่อทานแล้วจะรู้สึกสบายใจ ชุ่มคอ และผ่อนคลาย

การรับประทานเหมียงจะต้องมีการเตรียมเครื่องเคียงที่ใช้ประกอบในการรับประทานซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 คำรับ

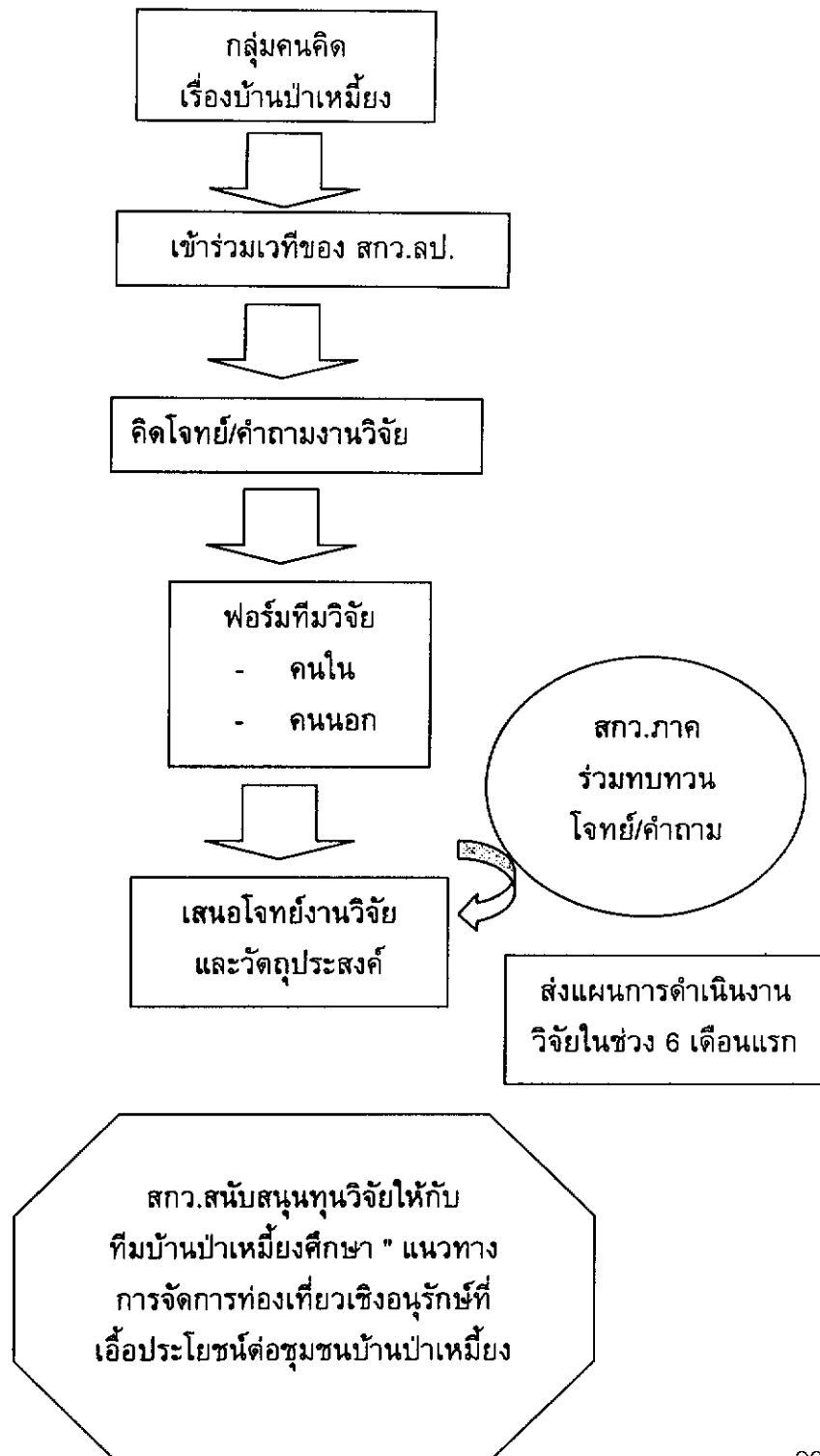
1. เหมียงส้ม จะนำเหมียงมาแบ่งเป็นคำให้พอดีคำ แล้วนำขิงดองที่ฝานเป็นแผ่น ๆ นำมาใส่เกลือ เกลือที่ใส่นั้นนิยมเกลือเม็ดมากกว่าเกลือป่น หรือบางคนก็ทานแต่กับเกลืออย่างเดียวไม่ใส่ของดอง จะมีรสเปรี้ยว ๆ เค็ม ๆ โดยส่วนใหญ่ก็จะเคี้ยวแล้วกลืนไปทั้งหมด หรืออาจจะคายกากหรือเส้นใยของใบเหมียงทิ้งก็ได้

2. เหมียงหวาน จะนำเหมียงมาปรุงรสด้วยน้ำเชื่อม แล้วนำมาแบ่งให้เป็นคำ รับประทานกับถั่วลิสงคั่ว และมะพร้าวคั่วจนกรอบเหลือง เหมียงคำรับนี้จะมีรสเปรี้ยวอมหวาน

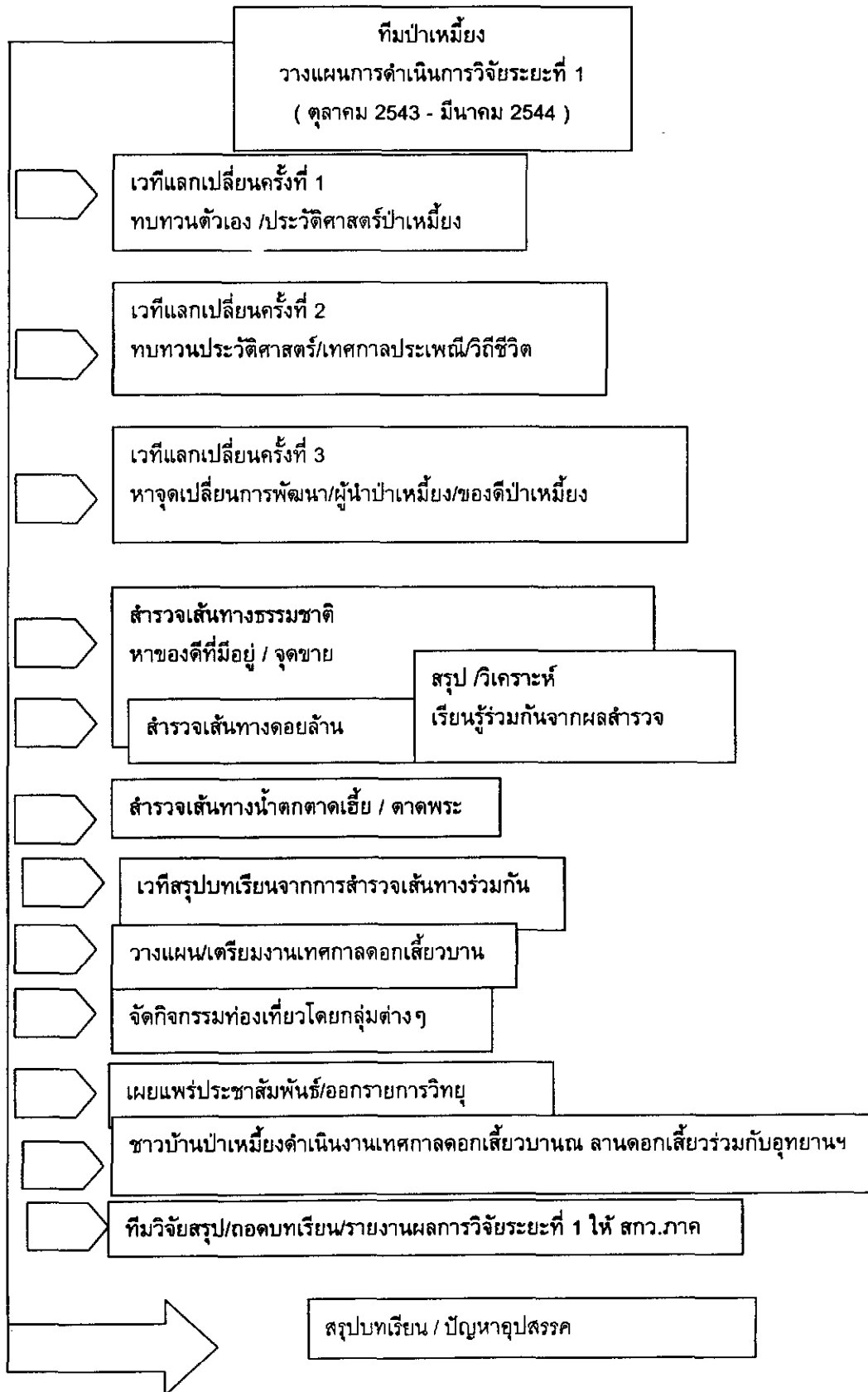
3. เหมียงไส้หวาน จะนำเหมียงมาห่อไส้ ซึ่งจะทำจากมะพร้าวควนกับน้ำตาล ขนาดพอดีคำ รับประทานกับถั่วลิสงหรือไม่ใส่ก็ได้ รสชาติจะออกเปรี้ยวอมหวาน เหมาะสำหรับผู้ที่ไม่ชอบรสฝาด

บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน

3.1 การดำเนินงานก่อนลงมือทำวิจัย

3.2 การดำเนินงานระยะที่ 1

□ ผลการดำเนินงานระยะที่ 1

ทีมวิจัยป่าเหมี้ยงเริ่มต้นพูดคุยทำความเข้าใจร่วมกัน ระหว่างทีมข้างนอกและข้างในหมู่บ้าน ที่ต้องเรียกเป็นทีมนอกทีมในก็เพื่อให้เห็นภาพทำงานของทีมวิจัยป่าเหมี้ยงว่า ทีมวิจัยที่เป็นข้าราชการจะเป็นคนนอกพื้นที่ทั้งหมด ส่วนทีมวิจัยข้างในคือคนในหมู่บ้านป่าเหมี้ยง ทีมวิจัยป่าเหมี้ยงสรุปวางแผนปฏิบัติการร่วมกันในช่วง 6 เดือนแรก ตามขั้นตอนที่วางไว้คือ

1. จัดสนทนากลุ่มทีมวิจัย จำนวน 12 คน เพื่อให้ทีมวิจัยได้วิธีการ ทำงานขั้นตอน/เป้าหมาย การดำเนิน การวิจัยในช่วง 6 เดือนแรก

2. สนทนากลุ่มทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างคณะทำงาน (ทีมวิจัย) ในเรื่องของการ

- ทบทวนวัตถุประสงค์เป้าหมายของ การวิจัย
- เป้าหมายที่ต้องการในช่วง 6 เดือนแรก
- แนวทางการทำงานวิจัยแบบ PAR
- แผนงาน/ขั้นตอนการทำงานของแต่ละวิจัย

3. จัดสนทนากลุ่มแกนนำในหมู่บ้านป่าเหมี้ยง จำนวน 15 คน 2 วัน

- เพื่อสร้างความเข้าใจและ ความร่วมมือระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรวิจัย
- เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มสนทนา
- คัดเลือกผู้นำชุมชน/ตัวแทนกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน/ สมาชิก อบต./ พัฒนาการ /เจ้าหน้าที่อุทยานป่าไม้ / ปลัดอำเภอ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้อง

4. จัดสนทนากลุ่มแกนนำเพื่อให้ได้ความรู้สึกร การให้เหตุผล แรงจูงใจ การตัดสินใจทัศนคติพฤติกรรม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของชุมชน ต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

5. จัดเวทีชาวบ้าน จำนวน 30 คน 2 วันเพื่อให้ชาวบ้านซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน/ชุมชนของตนเองในทุกขั้นตอน

6. เชิญตัวแทนของกลุ่มองค์กรชาวบ้านเข้า ร่วมในการจัดเวทีเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

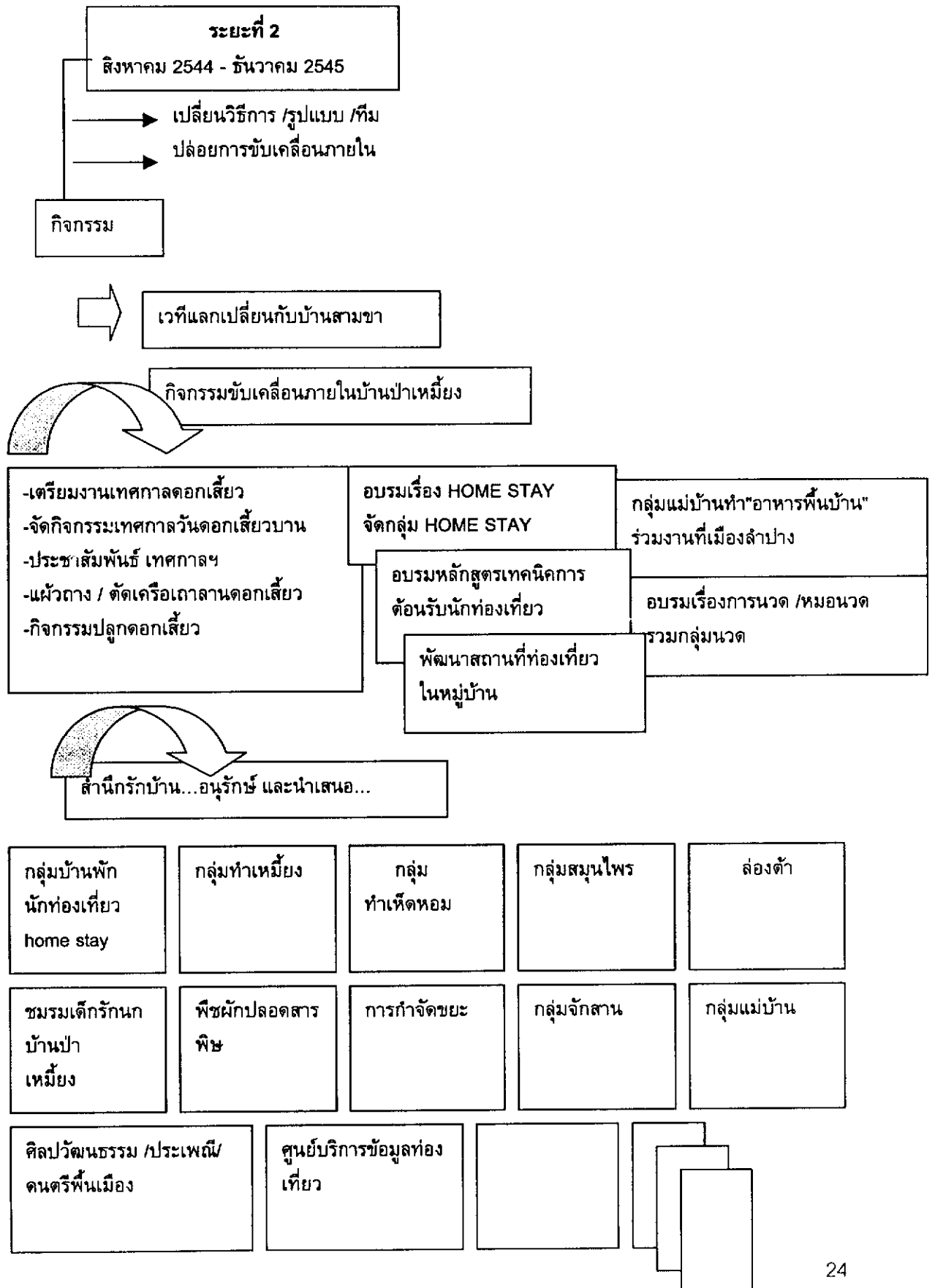
7. ดำเนินการเวทีประชาคมบ้านป่าเหมี้ยงในประเด็น

- ปัญหาความต้องการและแนวทางแก้ไขปัญหาของชาวบ้านด้านต่างๆ ได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม ประเพณีวัฒนธรรม ทรัพยากร/สิ่งแวดล้อม ฯลฯ
- การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านท่าน/กลุ่มของท่าน มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง ด้วยวิธีใด
- การจัดการท่องเที่ยวของบ้านป่าเหมี้ยงที่ผ่านมาเกิดประโยชน์แก่ท่าน/กลุ่ม/ชุมชนอย่างไรบ้าง
- เราจะมาร่วมกันจัดการท่องเที่ยวของบ้านป่าเหมี้ยงได้อย่างไร วิธีการใดบ้าง

8. เติร์ยมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

- เพื่อให้คณะวิจัยและชาวบ้าน ได้ร่วมกันในการจัดเตรียม และวิเคราะห์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านได้อย่างถูกต้อง
9. เชิญวิทยากร/ผู้รู้แนะนำแนวทาง วิธีการ สํารวจ จัดเก็บข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและการวิเคราะห์ข้อมูล 1 วัน
 10. แบ่งทีมสำรวจคณะวิจัยร่วมกับชาวบ้าน จำนวน 10 ทีม ๆ ละ 2 คน 20 วัน สํารวจและศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนวิถีชีวิตของชาวบ้าน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เทศกาลดอกไม้สวยงามสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทาง สํารวจพืชพันธุ์/สมุนไพรในชุมชน สํารวจสัตว์ป่าในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ
 11. สรุปวิเคราะห์ข้อมูลภาพรวม และปรับปรุงเพิ่มเติม โดยการประชุมอภิปรายของ ทีมสำรวจ เพื่อเตรียมนำเสนอข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว 2 วัน
 12. จัดเวทีอภิปรายเพื่อหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้าน มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง จากข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว
 13. ตัวแทนชาวบ้าน/ทีมสำรวจ/คณะวิจัยร่วมประชุมอภิปรายเพื่อให้ได้รูปแบบ ในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ประเด็น
 - การนำเสนอข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของทีมสำรวจ
 - รูปแบบการจัดการและการมีส่วนร่วม
 - ของชุมชนที่ผ่านมา
 - ปัญหา/อุปสรรค หรือประเด็นที่ควรปรับปรุงแก้ไข/เพิ่มเติม
 - แนวทางการจัดการท่องเที่ยว หรือแผนการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยว
 14. ศึกษา/พัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวตามแผนงานของชุมชน
 - เพื่อให้ทีมวิจัยและชาวบ้าน มีส่วนร่วมกันในการศึกษาและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จากการปฏิบัติจริง
 - ศึกษากระบวนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการสังเกต สัมภาษณ์ จดบันทึก ฯลฯ ทั้งจากชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้จัดการท่องเที่ยว
 15. สรุปผลความก้าวหน้าโครงการวิจัยในรอบ 6 เดือนเพื่อสรุปผลการดำเนินงานในรอบ 6 เดือน ให้เจ้าของงบประมาณ/องค์การบริหารส่วนตำบล/ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง/ชุมชน
 16. รวบรวมสรุปวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ดำเนินการ 6 เดือนแรก โดยการ จัดประชุมและสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างทีมวิจัย และตัวแทน ชุมชนที่เข้าร่วมดำเนินการ
 17. รวบรวมเป็นเอกสารสรุปผลการวิจัยในรอบ 6 เดือน

3.3 การดำเนินงานระยะที่ 2

□ สรุปกิจกรรมการดำเนินงานระยะที่ 2

กิจกรรมที่ได้ดำเนินการในระยะที่ 2

1. สรุปบทเรียนความก้าวหน้าโครงการระยะที่ 1
2. ตรวจสอบเอกสารการเงิน
3. ประชาสัมพันธ์ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์
4. เสวนาเตรียมการดำเนินงานระยะที่ 2
5. เตรียมการช่วงที่ 2 และเสนอแผนการดำเนินงาน อบต.แจ้ซอ
6. ประชุมเตรียมการและวางแผนที่มิวจีย
7. สรุปผลรายงานการเงินงวดที่ 2 ครั้งที่ 1
8. เวทีเสวนาเพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ 2 ร่วมกัน สกว.ลำปาง / ที่มิวจียบ้านสามขา อ.แม่ทะ จ.ลำปาง
9. ประชุมเตรียมงานวันดอกเสี้ยวบานร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวและรองผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง
10. ที่มิวจียและชาวบ้านที่เข้าร่วม ร่วมอบรมหลักสูตรเทคนิคการต้อนรับและการบริการสำหรับนักท่องเที่ยวแบบ Home Stay
11. กิจกรรมพัฒนาจุดท่องเที่ยวของหมู่บ้าน
12. ที่มิวจียในชุมชนสรุปบทเรียนงานวันดอกเสี้ยวบานครั้งที่ 2 ร่วมกับอุทยานฯแจ้ซอ
13. ที่มิวจียในชุมชนประชุมวางแผนการดำเนินงานปรับภูมิทัศน์ลานดอกเสี้ยว
14. เสวนาติดตามการดำเนินงานของที่มิวจีย และวางแผนขั้นตอนการปรับภูมิทัศน์ลานดอกเสี้ยว
15. กิจกรรมการปรับภูมิทัศน์ลานดอกเสี้ยว (แผ้วถาง/กำหนดเส้นทางเดิน)
16. กิจกรรมการปรับภูมิทัศน์ลานดอกเสี้ยว (ปรับปรุงสถานที่/ปลูกล้านดอกเสี้ยว)
17. ที่มิวจียสรุปบทเรียนการดำเนินงาน
18. ทีมติดตามสกว.ลำปาง ร่วมสรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ 2
19. ที่มิวจียเข้าร่วมประชุมงานประจำปีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นครั้งที่ 2
20. สกว.ลำปางเข้าสรุปบทเรียนโครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง ณ บ้านป่าเหมี้ยง และกระตุ้นการดำเนินงานในระยะต่อไป
21. มีการปรับเปลี่ยนที่มิวจียและรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่อ
22. ศึกษาดูงานการบรรจุภัณฑ์ / กำหนดรูปแบบการประชาสัมพันธ์งานดอกเสี้ยวครั้งที่ 3
23. ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว “สายล่องตำป้อลอยปลา/กิจกรรมเยาวชนเด็กรักษ์นก”

3.4 การดำเนินงานระยะที่ 3

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
1. การประชุมวางแผนการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว	เพื่อร่วมกันวางแผนกิจกรรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละคน	ได้แผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (แหล่งน้ำในหมู่บ้าน)	พ.ค. 46
2. การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว (น้ำตกแม่ปานน้อย)	เพื่อพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	ได้พัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว (น้ำตกแม่ปานน้อย)	มิ.ย. 46
3. การจัดการขยะภายในครัวเรือนและภายในหมู่บ้าน (รวมกลุ่มสหกรณ์ขยะ)	เพื่อร่วมกันหาวิธีการจัดการขยะภายในครัวเรือนและเพื่อรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์ขยะ	ชุมชนมีความสะอาดมากขึ้นและปลอดขยะ	พ.ค. – ต.ค. 46
4. การจัดเขตควบคุมอนุรักษ์นก	เพื่ออนุรักษ์พันธุ์นกหายากในชุมชนและเป็นที่เรียนรู้ของเยาวชนในหมู่บ้าน	ชุมชนมีนกมากขึ้นและสามารถอนุรักษ์พันธุ์นกหายากในชุมชนไว้ได้	พ.ค. – ต.ค. 46
5. การจัดแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา	เพื่อเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและเป็นการสร้างจุดขายให้กับนักท่องเที่ยว	มีแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาเพื่อจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	พ.ค. 46
6. ศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จ.เชียงใหม่	เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านการบริหารจัดการ การจัดการบ้านพัก การจัดการรายได้และอื่นๆ	ชาวบ้านบ้านป่าเหมี้ยงได้เรียนรู้ประสบการณ์จากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จและเป็นบทเรียนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	พ.ค. 46
7. การจัดทำศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวรวมทั้งร้านค้าชุมชนเพื่อขายของที่ระลึก	เพื่อจัดทำศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเป็นแหล่งความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นแหล่งร้านค้าชุมชนเพื่อขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว	ได้ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนรวมทั้งร้านค้าชุมชน	มิ.ย. – ก.ค. 46

8. จัดเวทีเชิงปฏิบัติการ "มีคฤหะศกัทังถิน"	เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้านในการเป็นนักสื่อความหมายธรรมชาติที่ดีและถูกต้อง	ได้มีคฤหะศกัทังถิน ที่สามารถสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างน้อย 10 คน	ก.ค. 46
9. การประชุมทีมเพื่อสรุปทเรียน (เดือนละ 1 ครั้ง)	เพื่อร่วมกัน ทบทวนสรุปทเรียนการทำกิจกรรมทุก ๆ กิจกรรม	ได้ทบทวนการทำกิจกรรมแต่ละ กิจกรรมทำให้ทราบปัญหาและสามารถวางแผนกิจกรรมต่อไปได้	พ.ค. - ต.ค. 46
10. เวทีเตรียมข้อมูลเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์	เพื่อเตรียมและรวบรวมข้อมูลจาก กิจกรรมที่ทำเพื่อเตรียมเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์	ได้ข้อมูลสำหรับเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์	ส.ค. 46

ข้อสรุปแนวทางในการเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ระยะที่ 3

1. จะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างทีมวิจัยบ่อยครั้งขึ้น
2. ขอรับการสนับสนุนหรือเข้าร่วมการอบรม/สัมมนาแลกเปลี่ยนกับ สกว. ลำปาง
3. สร้างหรือหากกลุ่มแกนหรือคนสนใจเข้ามาร่วมทีมวิจัย หรือปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมหรือตามสถานการณ์
4. ทีมวิจัยข้างในจะคิด/พูดคุย ตั้งคำถาม และค้นหาคำตอบ วิธีการกันเอง
5. ทีมวิจัยข้างนอก จะเข้ามาในหมู่บ้านป่าเหมี้ยงในช่วงวันพระ ซึ่งเป็นวันหยุดวันพักผ่อนของชาวบ้านและโอกาสที่ร่วมกิจกรรมหรือพูดคุยกับชาวบ้าน/ทีมวิจัยข้างใน จะเป็นไปได้มากกว่า

ในระยะที่สามของการดำเนินงานวิจัย จะเป็นเรื่องของการจัดการภายในหมู่บ้านเอง กระบวนการ/กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะออกมาในแง่ของ การตั้งรับ ว่า...ถ้ามีการท่องเที่ยว...ถ้ามีนักท่องเที่ยว...ถ้ามีถนน...ถ้ามีไฟฟ้า ฯลฯ จากภายนอกเข้ามามากขึ้น คนป่าเหมี้ยงจะตั้งรับอย่างไร? เพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบกระทันหัน...การเปลี่ยนแปลงที่เกิดแบบไม่ทันตั้งตัว..

การเข้าใจหรือความชัดเจนในงานวิจัยไม่จำเป็นต้องเกิดกับชาวบ้านทุกหลังคา การขับเคลื่อนงานวิจัยอาจเป็นแค่ทีมวิจัยไม่กี่คน ทำไปเรื่อยๆ ก็จะมีการเรียนรู้เกิดขึ้น เริ่มมีการพูดคุย เริ่มมีคนสังเกตหรือเฝ้ามอง...ว่าทีมวิจัย 6-7 คนนั้นกำลังทำอะไรอยู่...ผลออกมาเป็นอย่างไร...ทำไมเป็นแบบนั้น...ซึ่งมีการตั้งข้อสังเกตว่าบางทีกระบวนการคิดจากแกนกลางแล้วเคลื่อนไปสู่ชุมชนอาจเป็นหัวใจของการวิจัยแบบนี้ก็ได้ หัวใจของงานวิจัย ไม่ได้หมายถึงความสำเร็จของงานวิจัยแต่หมายถึงความถึง ความรู้อย่างเดียวกระจายไปสู่คนอื่น แล้วมาร่วมกันแก้ไขปัญหา...

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนป่าเหมี้ยง

ประวัติหมู่บ้านบ้านป่าเหมี้ยงหมู่ที่ 7 ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง จากการบอกเล่าของคนแก่คนเฒ่าในหมู่บ้านป่าเหมี้ยงโดยการนำของ “พ่อหลวงหวัน ข้อมือเหล็ก” ถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในหมู่บ้าน ประมาณ มากกว่า 200 ปี โดย “หลวงธิกับหลวงเครื่อง” เป็นพวกแรกที่เข้ามา สมัยนั้นมีชาวบ้านประมาณ 25 หลังคาเรือน ประกอบด้วย คนเมือง (คนลำปาง) ขมุ(จากลาว) ม่าน(เงี้ยว) ฯลฯ ซึ่งมาจากหลายพื้นที่ เช่น หลวงธิ/หลวงเครื่อง จากจังหวัดน่าน ปู่จันทร์จากอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง นอกจากนั้นยังมีชาวเผ่าม้งซึ่งเข้ามาทำไร่ฝิ่น ชาวขมุจากเกาะไทรประเทศลาวซึ่งเข้ามาค้าขาย ตั้งรกรากขึ้นเป็นกลุ่มบ้านแต่เหตุที่ขึ้นมาอยู่ที่บ้านป่าเหมี้ยงในช่วงแรก ๆ นั้น สันนิษฐานว่าอาจมีสาเหตุมาจาก 2 ประการ คือ การหนีการถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารในช่วงเกิดสงครามหรือ หนีการเก็บภาษี 4 บาท ในสมัยก่อน

(ธเนศวร์ เจริญเมือง,คนเมือง 2544,หน้า 40 : มีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติการเก็บเงินค่าแรงแทนเกณฑ์มณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ ร.ศ.119” ให้ชายฉกรรจ์อายุ 18 –60 ปี เสียเงินปีละ 4 บาท แทนการถูกเกณฑ์แรงงานและการส่งส่วย ผู้ไม่เสียต้องทำงานแทน 20 วัน ส่วนไพร่ที่ถูกมุลนายเกณฑ์ให้ทำงานปีละ 1 –4 เดือน ก็ให้ยกเลิก ส่วนทาสก็ต้องเสียเงินรายปีรายละ 4 บาท เช่นกัน ภายใต้กฎหมายฉบับนี้บุคคลถูกยกเว้น 4 พวก คือเจ้านายบุตรหลานข้าราชการ ภิกษุสามเณร และคนพิการ)

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของบ้านป่าเหมี้ยงตั้งอยู่บนภูเขาสูง มีทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ประกอบด้วยป่าไม้ และมีอากาศหนาวเย็นเกือบตลอดปี ทำให้มีต้นชาขึ้นชุกชุมอยู่ตามธรรมชาติ ในช่วงหลังจึงมีชาวบ้านจาก ตำบลแจ้ซ้อนขึ้นมาบุกเบิกและปลูกดันชาเพื่อนำมาหมักเป็นเหมี้ยงและจำหน่ายแก่ผู้บริโภครั่วไป จากอาชีพการทำเหมี้ยงซึ่งสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดี จึงมีการอพยพครอบครัวขึ้นมาตั้งรกรากปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยเป็นการถาวร และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ป่าเหมี้ยง” เป็นหมู่บ้านตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ หมู่ที่ 7 ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ในปัจจุบันมี นายศุภชัย รักวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน นับเป็นผู้ใหญ่บ้านลำดับที่ 8 ของหมู่บ้าน

□ ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านป่าเหมี้ยง เป็นหมู่บ้านหนึ่งในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย อยู่ในเขตปกครองของตำบล แจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน ซึ่งตำบลแจ้ซ้อน ประกอบด้วยหมู่บ้าน จำนวน 10 หมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านแม่แจ่ม
- หมู่ที่ 2 บ้านศรีดอนมูล
- หมู่ที่ 3 บ้านดินดำ
- หมู่ที่ 4 บ้านทุ่ง
- หมู่ที่ 5 บ้านหลวงแจ้ซ้อน
- หมู่ที่ 6 บ้านสบลี
- หมู่ที่ 7 บ้านป่าเหมี้ยง
- หมู่ที่ 8 บ้านใหม่พัฒนา
- หมู่ที่ 9 บ้านช่วงกอม
- หมู่ที่ 10 บ้านปางตันหนูน

พื้นที่บ้านป่าเหมี้ยงทั้งหมดอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 58 ตามประกาศในพระราชกฤษฎีกาเบกษา เล่มที่ 105 ตอนที่ 122 ลงวันที่ 28 กรกฎาคม 2531 ตั้งอยู่บริเวณ พิกัด 4083 – 4283 ถึง 4081 – 4281 (เส้นรุ้งที่ 81 – 83 และเส้นแวงที่ 40 – 42) มีพื้นที่ประมาณ 1,369 ไร่

□ ลักษณะภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศ

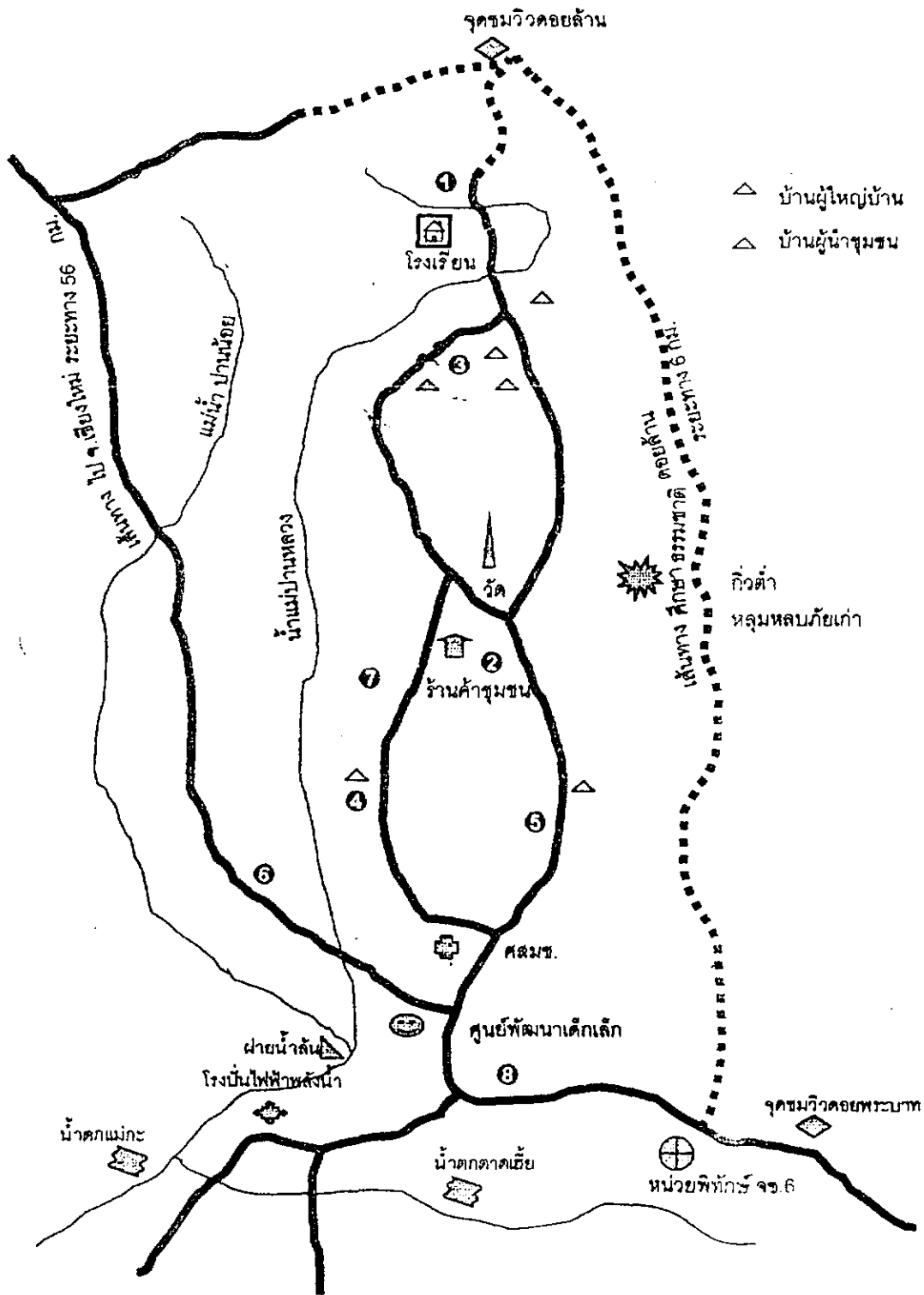
ลักษณะพื้นที่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน เป็นส่วนหนึ่งของสันเขาผีปันน้ำดำวันตกซึ่งทอดตัวตามแนวทิศเหนือ – ทิศใต้ เป็นเขตแบ่งระหว่างจังหวัดลำปางและจังหวัดเชียงใหม่ มียอดเขาสูงสุดคือ ดอยล้าน ความสูงประมาณ 1,697 เมตร พื้นที่โดยเฉลี่ยมีความสูงประมาณ 900 – 1,100 เมตรจากระดับน้ำทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นต้นน้ำลำธารและแหล่งกำเนิดลำห้วยใหญ่ ๆ ที่เป็นกำเนิดของแม่น้ำวัง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดลำปาง

ลักษณะภูมิอากาศ โดยทั่วไปประกอบด้วย 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ระหว่างเดือน พฤษภาคม – ตุลาคม ฤดูหนาวระหว่างเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ เป็นช่วงที่มีอากาศเย็นสบายเหมาะสำหรับการเดินทางมาท่องเที่ยวพักผ่อน ฤดูร้อนระหว่างเดือน มีนาคม – เมษายน แต่เนื่องจากบ้านป่าเหมี้ยงอยู่บนเขาสูงและมีป่าไม้มากอากาศจึงเย็นสบาย อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 26 องศาเซลเซียส ต่ำสุด 7 องศาเซลเซียส สูงสุด 36 องศาเซลเซียส (หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนที่ จช 6,2544)

□ อาณาเขต/และเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	- จดเขตบ้านแม่แจ่ม หมู่ที่ 1 ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง
ทิศใต้	- จดเขตบ้านดอนไชย หมู่ที่ 6 ต.เมืองปาน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง
ทิศตะวันออก	- จดเขต บ้านศรีดอนมูล หมู่ที่ 2 ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง
ซึ่งเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน
ทิศตะวันตก	- จดเขต ต.ห้วยแก้ว กิ่ง อ.แม่อน จ.เชียงใหม่

แผนภาพที่ 1 แผนที่หมู่บ้านป่าเหมี้ยง

- △ บ้านผู้ใหญ่บ้าน
- △ บ้านผู้นำชุมชน

สัญลักษณ์			
①	คุ่มหญ่บวบ	โรงเรียน	วัด
②	ศูนย์สาธารณสุข	ฝายน้ำล้น	โรงบ่มไฟฟ้าพลังน้ำ
③	น้ำตกแม่กะ	ถนน	หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ
④	น้ำตกตาดเขี้ยว	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	ร้านค้าชุมชน
⑤	หน่วยพิทักษ์ ๑๖.๖	บ้านผู้นำชุมชน	

๐ ประชากร

มีจำนวนครัวเรือน จำนวน 126 ครัวเรือน จำนวนประชากร 465 คน เป็นชาย 229 คน หญิง 236 คน (ข้อมูลสถานีอนามัยตำบลแจ้ซ้อน ณ เดือน พฤษภาคม 2544)

ตารางที่ 1 ข้อมูลประชากรหมู่บ้านป่าเหมี้ยงในปี พ.ศ.2544

ช่วงอายุ	เพศชาย(คน)	เพศหญิง(คน)	รวม(คน)
อายุ 0 – 1 ปี	-	1	1
อายุ 1 ปีเต็ม – 4 ปีขึ้นไป	13	10	23
อายุ 5 ปีเต็ม – 14 ปีขึ้นไป	41	31	72
อายุ 15 ปีเต็ม – 24 ปีขึ้นไป	35	46	81
อายุ 25 ปีเต็ม – 34 ปีขึ้นไป	50	52	102
อายุ 35 ปีเต็ม – 44 ปีขึ้นไป	51	40	91
อายุ 45 ปีเต็ม – 54 ปีขึ้นไป	20	35	55
อายุ 55 ปีเต็ม – 64 ปีขึ้นไป	4	10	14
อายุ 65 ปีเต็ม – 74 ปีขึ้นไป	8	5	13
อายุ 75 ปีขึ้นไป	7	6	13
รวม	229	236	465

๐ การคมนาคม

บ้านป่าเหมี้ยงมีเส้นทางเข้าสู่หมู่บ้าน จำนวน 2 เส้นทาง

เส้นทางที่ 1 – เป็นทางหลักของหมู่บ้าน ซึ่งสามารถติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ของอำเภอเมืองปาน และอำเภอแจ้ห่ม โดยผ่านเข้าทางอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เป็นถนนดินลูกรัง และบางส่วนของหมู่บ้านดอนไชย ตำบลเมืองปานเป็นถนนลาดยาง ประมาณ 1 กม. บ้านป่าเหมี้ยง อยู่ห่างจากอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนประมาณ 13 กม. สภาพการสัญจรค่อนข้างลำบาก ถนนลัดเลาะไปบนภูเขาสูง คดเคี้ยวไปตามป่าเขาและลำห้วย

บ้านป่าเหมี้ยง อยู่ห่างจากที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน ประมาณ 25 กม. และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองปาน ประมาณ 34 กม. หากเดินทางจากจังหวัดลำปางถึงหมู่บ้านระยะทางประมาณ 81 กม. ตามทางหลวงหมายเลข 1157 (ลำปาง-ห้วยเป้ง-เมืองปาน) และระยะทางประมาณ 88 กม. ตามทางหลวงหมายเลข 1035 (ลำปาง – แจ้ห่ม) ซึ่งทั้งสองเส้นทางต้องผ่านเข้าทางอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนก่อน

เส้นทางที่ 2 - เป็นเส้นทางที่สามารถใช้ติดต่อกับ เขตตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่สามารถใช้เป็นเส้นทางลัดไปสู่ อ.สันกำแพง และเข้าตัวเมืองเชียงใหม่ได้ ระยะ

ทางประมาณ 56 กม. สภาพถนนเป็นถนนดินลูกรังลัดเลาะไปตามภูเขาและป่าไม้ เหมาะสำหรับผู้ชำนาญเส้นทาง หรือ ชอบการเดินทางแบบผจญภัยและมีพาหนะที่มีสมรรถนะสูง

ส่วนใหญ่หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ ค่อนข้างสะดวก ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ และรถยนต์โดยมีรถยนต์ในหมู่บ้าน จำนวน 6 คัน สามารถเดินทางเข้าออกหมู่บ้านได้ทุกวัน

๐ การศึกษา

ในส่วนของการศึกษาป่าเหมี้ยงมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านป่าเหมี้ยง ดำเนินการสอนตั้งแต่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2544 มีเด็ก นักเรียนในโรงเรียนทั้งหมด จำนวน 46 คน ครู จำนวน 4 คน โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากชุมชนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หมู่บ้าน วัดโรงเรียน และอุทยานฯ ได้ร่วมกันจัดผ้าป่าสามัคคีจัดตั้งกองทุนอาหารกลางวันของเด็กในโรงเรียนเป็นประจำทุกปี ปัจจุบันมีกองทุนอาหารกลางวันให้เด็กได้รับประทานอาหารกลางวันเป็นประจำทุกวัน

นอกจากนี้ ชาวบ้านได้ร่วมกันปรับปรุงโรงทำใบชาเดิม โกลัฟายน้ำล้นทางเข้าหมู่บ้าน เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าเหมี้ยง โดยมีเด็กเข้ารับการเลี้ยงดูเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 26 คน ผู้ดูแลเด็ก จำนวน 2 คน (พฤษภาคม 2544) ได้รับการสนับสนุนค่าตอบแทนสำหรับผู้ดูแลจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จำนวน 1 อัตราและ เก็บค่าบริการเลี้ยงดูเด็กจากผู้ปกครองคนละ 30/เดือน ปัจจุบันได้ย้ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไปดำเนินการที่ โรงเรียนบ้านป่าเหมี้ยงและโอนไปอยู่ในความดูแลของ อบต.แจ้ซ้อน ในหมู่บ้านยังมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำบ้านอีก 1 แห่ง หอกระจายข่าว 1 แห่ง และมีสถานกีฬาประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง โดยนักกีฬาของหมู่บ้านได้สร้างชื่อเสียงให้หมู่บ้านเป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กีฬาตระกร้อและเปตอง

๐ การสาธารณสุข

ด้านสุขภาพ - อนามัย ในหมู่บ้านมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้านจำนวน 1 แห่ง มีอาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 11 คน อาสาสมัครมาลาเลีย จำนวน 1 คน เนื่องจากหมู่บ้านมีระยะทางไกลและลำบากจากสถานพยาบาลของรัฐ ชาวบ้านจึงต้องรับการพยาบาลเบื้องต้นจาก อสม. ซึ่งได้รับการฝึกอบรมจากทาง ราชการ อสม. ของชาวบ้านป่าเหมี้ยงได้สร้างชื่อเสียงให้บ้านป่าเหมี้ยงและอำเภอเมืองปาน โดยนายคำณ เสวี ได้รับรางวัล อสม. ดีเด่นระดับเขต เมื่อปี 2540 โดยได้มีโอกาสไปทัศนศึกษาที่ประเทศจีน และได้รับงบประมาณสนับสนุนเป็นเงินทุนหมุนเวียนในศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน จำนวน 5,000 บาท

ในหมู่บ้านมีกองทุนยา จำนวน 1 แห่ง เด็กในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง แต่มีเด็กขาดสารอาหารระดับ 1 จำนวน 3 คน เนื่องจากอาชีพหลักของคนในหมู่บ้านมีอาชีพทำสวน

เหมียง ต้องเก็บใบเหมียงตลอดทั้งวัน โรคที่พบกันมาในผู้ใหญ่วัยทำงานคือ โรคกล้ามเนื้อ อักเสบปวด/เมื่อยกล้ามเนื้อ (สัมภาษณ์ สาธารณสุขตำบล, 18 พ.ค. 2544)

๑ อาชีพของคนในชุมชน

อาชีพหลักของชาวป่าเหมียง คือการทำสวนเหมียงและการทำเหมียงแบบครบวงจร โดยชาวบ้านทั้ง 126 หลังคาเรือน ประกอบอาชีพการทำสวนเหมียง มีรายได้ไม่ต่ำกว่าวันละ 100 บาท / วัน นอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านป่าเหมียง คือ การเพาะเห็ดหอม

อาชีพการทำเหมียง การทำเหมียงเป็นอาชีพหลักของคนในหมู่บ้าน ทุกหลังคาเรือนมีสวนเหมียงเป็นของตนเอง เฉลี่ย ประมาณครัวเรือนละ 10 ไร่ วิถีชีวิตในการทำเหมียง

๑ การสาธารณสุขโรค

การประปา – ในหมู่บ้านมีระบบประปาธรรมชาติ (ประปาภูเขา) โดยชาวบ้านไม่ต้องจ่ายค่าน้ำ แต่จ่ายค่าบริการสำหรับการจัดการ เรือนละ 10 บาท /เดือน

เนื่องจากเป็นระบบประปาธรรมชาติ รับน้ำจากแหล่งน้ำบนภูเขาโดยตรง ไม่มีระบบกรองน้ำ/การจัดการน้ำให้สะอาดก่อนการบริโภค ราษฎรจึงต้องการระบบประปาให้ได้มาตรฐาน มีระบบกรองน้ำเพื่อให้สะอาด ไม่มีสิ่งเจือปน สามารถใช้อุปโภค/บริโภคได้ตลอดปี และลดปัญหาการเป็นโรคนึ่งของคนในหมู่บ้านด้วย

การไฟฟ้า – ในหมู่บ้านเริ่มใช้ไฟฟ้าตั้งแต่ พ.ศ.2531 โดยใช้ระบบไฟฟ้าพลังน้ำ มีการจัดการแบบ สหกรณ์ เรียกว่า “สหกรณ์ไฟฟ้าบ้านป่าเหมียง จำกัด” มีการส่งคนในหมู่บ้านจำนวน 4 คน ประกอบด้วย นายประสิทธิ์ เจริญทอง นายเกษม ทาอินทร์ นายคำรณ เสวี และนายสมพงษ์ ปิติ ชัยวุฒิ เข้ารับการอบรม หลักสูตร ช่างควบคุมโรงไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็ก รุ่นที่ 4 (ระหว่างวันที่ 24 สิงหาคม – 4 กันยายน 2530) ณ สำนักงานพลังงานแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงานแห่งชาติ (จังหวัดเชียงใหม่) ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียน ประมาณ 780,000 บาท โดยชาวบ้านจะลงหุ้นกัน หลังคาเรือนละ 10/เดือน และให้ชาวบ้านกู้ยืมเงินกองทุนฯ ไปประกอบอาชีพโดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท/เดือน สหกรณ์ไฟฟ้าฯจึงเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญของคนในหมู่บ้าน

ปัญหาในเรื่องไฟฟ้าที่พบ

1. เมื่อระบบไฟฟ้าขัดข้องต้องติดต่อช่างเพื่อซ่อมแซมที่จังหวัดเชียงใหม่มาแก้ไข จึงใช้เวลาในการซ่อมแซมเป็นเวลาหลายวัน
2. ในช่วงเดือน มีนาคม – พฤษภาคม 2544 เกิดปรากฏการณ์น้ำในฝายน้ำล้นมีปริมาณน้อยไม่สามารถใช้ปั่นไฟได้ทำให้ไม่มีไฟฟ้าใช้กันทั้งหมู่บ้าน สาเหตุเนื่องจากปริมาณน้ำในแหล่งน้ำมีน้อย

๐ การศาสนา

ราษฎรทั้งหมดในหมู่บ้าน นับถือศาสนาพุทธในหมู่บ้านมีวัด 1 แห่ง ชื่อ " วัดป่าเหมี้ยง" แต่เดิมเรียกชื่อว่าวัดศรีบุญชุม ซึ่งมีความหมายว่า วัดที่มีคนหลายหมู่บ้านมาทำบุญสาเหตุเนื่องจากบ้านป่าเหมี้ยงมีคนหลาย ๆ แห่งอพยพขึ้นมาอยู่ในหมู่บ้านแต่มาด้วยกันทำบุญที่วัดนี้ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วัดบ้านป่าเหมี้ยง ตามชื่อบ้าน

๐ วัฒนธรรมประเพณี

ด้วยราษฎรบ้านป่าเหมี้ยงทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ จึงปฏิบัติศาสนกิจที่วัดบ้านป่าเหมี้ยงโดยเฉพาะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในหมู่บ้านคือ ในวันพระชาวบ้านจะหยุดเก็บเหมี้ยงและจะไปทำบุญที่วัด เนื่องจากมีความเชื่อว่าถ้าเก็บใบเหมี้ยงในวันพระต้นเหมี้ยงจะตาย หรือ เจริญเติบโตช้าไม่สมบูรณ์หรือบ้างก็ว่าเป็นการงดทำบาปจากการเก็บใบเหมี้ยง แต่เมื่อพิจารณาแล้วอาจเป็นเพราะว่าในวัดพระชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัด ในตอนเช้าจึงต้องจัดเตรียมอาหารไปทำบุญโดยไม่ต้องรีบเร่งไปทำงานในสวนเหมี้ยงและจะได้หยุดพักผ่อนอยู่บ้าน

ตารางที่ 2 วัฒนธรรม/ประเพณี/วันสำคัญ ในรอบปีของบ้านป่าเหมี้ยง

เดือน	เดือน(พื้นบ้าน)	วัฒนธรรม/ประเพณี/วันสำคัญ
มกราคม	สี่เป็ง	ทานข้าวจี,ทำบุญข้าวใหม่,งานวันเด็ก
กุมภาพันธ์	ห้าเป็ง	เทศกาลวันดอกเสี้ยวบาน
มีนาคม	หก	ตีผึ้ง,ตีหลัว,จักตอก (สำหรับไว้กำเหมี้ยง)
เมษายน	เจ็ด	- เทศกาลวันปีใหม่ (สงกรานต์) รดน้ำดำหัว,ชนทรายเข้าวัด,สร่งน้ำพระ เลี้ยงผีปู่ย่า - สรงเคราะห์บ้าน (เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คนในบ้านและปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกไป) - เริ่มเก็บเหมี้ยง
พฤษภาคม	แปด	เก็บเหมี้ยง
มิถุนายน	เก้า	บุญเดือนเก้า,บุญบ้องไฟ(จิบ้องไฟ)
กรกฎาคม	สิบ	เข้าพรรษา
สิงหาคม	สิบเอ็ด	วันแม่ (พัฒนาหมู่บ้าน,แข่งกีฬานักเรียน – แม่บ้าน)
กันยายน	สิบสองเป็ง	दानเหมี้ยง(แทน दानก้วยสลาถ แต่ชาวบ้านจะเอาเหมี้ยงไปทำบุญที่วัดแล้วนำไปขายนำเงินเข้าวัด)
ตุลาคม	เกียง	ออกพรรษา
พฤศจิกายน	ยี่(เป็ง)	แห่โกมสาย (จากบ้านปางใต้ –วัด) ลอยกระทง
ธันวาคม	สาม	วันพ่อ,พัฒนาหมู่บ้าน

ในส่วนของวัฒนธรรมพื้นบ้านในด้านเพลงชาวบ้าน ชาวบ้านป่าเหมี้ยงยังมีการร้องเพลงพื้นบ้านคือ คำว ซึ่งเป็นบทขับร้องที่มีทำนองสูงต่ำไพเราะ เพลงซอ ซึ่งเป็นการขับร้องโต้ตอบเกี่ยวพาราสักันระหว่างชายหญิง และ จ้อย ซึ่งเป็นการขับลำนำในโอกาสต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่จะสามารถร้องในกลุ่มผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ เนื่องจากวิถีชีวิตส่วนใหญ่เกี่ยวพันกับการทำสวนเหมี้ยง กลุ่มแม่บ้านโดยการนำของ นางอุไร เจริญทอง และนางทรายคำ เจริญทอง จึงคิดประดิษฐ์ทำรำประกอบดนตรีและตั้งชื่อว่า “ฟ้อนเก็บเหมี้ยง” ถ่ายทอดให้เยาวชนในหมู่บ้าน ซึ่งได้ประกอบด้วยท่ารำ 10 ท่าทางดังนี้

- ทำนองเหมี้ยง (แสดงถึงท่าทางการโน้มกิ่งเหมี้ยง)
- ท่าเก็บใบเหมี้ยง (แสดงถึงท่าทางการเก็บใบเหมี้ยง)
- ท่าเปาะใบเหมี้ยง (แสดงถึงท่าทางการนำใบเหมี้ยงมารวมกัน)
- ท่ามัดใบเหมี้ยง (แสดงถึงท่าทางการนำใบเหมี้ยงมามัดรวมกัน)
- ท่าโยนใส่แจก (แสดงถึงท่าทางการโยนมัดใบเหมี้ยงใส่ภาชนะคล้ายตระกร้า)
- ท่าเดินกลับ (แสดงถึงเมื่อเก็บใบเหมี้ยงเสร็จก็เดินทางกลับบ้าน)
- ท่าเช็ดเหงื่อ (แสดงถึงความเหน็ดเหนื่อยหลังจากการกลับจากเก็บใบเหมี้ยง)
- ทำนั้งล้อมมัดเหมี้ยง (แสดงถึงขั้นตอนการนั้งล้อมมัดเหมี้ยงหลังจากนั้งเสร็จแล้ว)
- ท่าพักผ่อนนอนหลับ (แสดงถึงหลังจากทำงานเสร็จก็พักผ่อนนอนหลับ)
- ทำดบกระเป่า (แสดงถึงความยินดีที่มีรายได้จากการขายเหมี้ยง)

การฟ้อนเก็บเหมี้ยงจึงเป็นการแสดงออกถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สามารถถ่ายทอดวิถีชีวิตออกมาเป็นศิลปการแสดงในเพลงพื้นบ้านอย่างแท้จริง

ในหมู่บ้านยังมีศิลปินที่มีความสามารถในการ “ฟ้อนเจิง” และ “รำดบมะผาบ” (ฟอ หลวงหวั่น ข้อมือเหล็ก, ฟอเต็ง มักไต, และนายทองคำ คุโน) ซึ่งแสดงถึงศิลปการต่อสู้ของคนพื้นเมืองเหนือที่สืบทอดกันมา และมีศิลปินทางด้านดนตรีที่มีความสามารถในการเล่นดนตรีพื้นเมือง เช่น สะล้อ ซึง ขลุ่ย กลอง ฯลฯ ร่วมกันก่อตั้งวงดนตรีพื้นบ้านที่จะแสดงในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ในหมู่บ้านและไปร่วมแสดงในเทศกาลงานสำคัญ ๆ ของจังหวัด โดยการนำของ นายบุญเล็ก เจริญทองหรือศิลปินนักแต่งเพลง นามแฝง เกียรติศักดิ์ หอมทักษ์ดี

สำหรับอาหารพื้นบ้านที่เป็นที่สร้างชื่อเสียงให้แก่กลุ่มแม่บ้านบ้านป่าเหมี้ยง มีหลายรายการ เช่น ลำไยเหมี้ยง ยำดอกเสี้ยว หลามปลี น้ำพริกเผาเห็ดหอม ใส่อั่วเห็ดหอม เป็นต้น

ในด้านศิลป/วัตถุโบราณ ในช่วงประมาณปี 2521 (สัมภพาศน์แก่นวล, 24-25 พฤศจิกายน 2543) เนื่องจากบ้านป่าเหมี้ยงมีการเดินทางเข้า – ออกหมู่บ้านค่อนข้างลำบาก ประกอบกับพื้นที่เป็นป่าไม้และภูเขาสูง เป็นเขตติดต่อกับพื้นที่หลายจังหวัด จึงเป็นเขตแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์(ผกค.)จังหวัดลำปาง จึงส่งหน่วยปฏิบัติการพิเศษเข้ามา

ประจำที่บ้านป่าเหมี้ยงและได้ไปตั้งฐานปฏิบัติการบริเวณบนเขาด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน ซึ่งติดกับโรงเรียน ในการตั้งฐานปฏิบัติการมีการขุดหลุมหลบภัย บนเขาเป็นแนวยาว ในการขุดครั้งนั้นพบวัตถุดินเผา เป็นรูปหม้อ ถ้วย ชาม และเครื่องประดับประเภทกำไล ซึ่งบางส่วนได้เก็บรักษาไว้ที่วัดบ้านป่าเหมี้ยง และมีบางส่วนที่ชาวบ้านนำเก็บเป็นสมบัติส่วนตัว แต่ยังไม่ได้พิสูจน์ว่ามีอายุเท่าใด และสร้างในสมัยใด

๐ กลุ่มอาชีพ/กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน/กลุ่มฯที่สำคัญ

1. กลุ่มจักสาน – มีนายเตียม ปวงสายใจ เป็นประธานกลุ่ม สมาชิก จำนวน 11 คน

กิจกรรม สมาชิกมีความสามารถในด้านการจักสาน โดยใช้วัสดุที่นำมาจากไม้ไผ่ ทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ช่า เปืออะแจ็ก (ภาชนะใส่ของ) ทอ ต่าง (ภาชนะที่เอาไว้ใส่เหมี้ยงที่หมักแล้ว) น้ำคอก (กระบอกไม้ไผ่ใส่ น้ำกิน) ไม้กวาด หมวก ฯลฯ

นอกจากผลิตภัณฑ์จักสานที่ทำจากไม้ไผ่แล้ว กลุ่มยังสามารถสานเสื่อตองสาต ซึ่งใช้งานได้ทนทาน และเย็นสบายเมื่อนำมาใช้ปูนอน ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายภายในหมู่บ้าน และผู้เข้าเยี่ยมชมหมู่บ้านได้

2. กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน มียอด ต๊ะคำ เป็นประธานกลุ่ม สมาชิก ทุกหลังคาเรือน

กิจกรรม ทำอุตสาหกรรมเหมี้ยงครบวงจร โดยเริ่มตั้งแต่ปลูกต้นเหมี้ยง เก็บใบเหมี้ยง เพื่อนำไปแปรรูป เป็นใบชาตากแห้ง เหมี้ยงหมัก และจัดจำหน่าย ทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านเป็นอาชีพหลักของหมู่บ้าน เนื่องจากการทำเหมี้ยงเป็นอาชีพที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของคนป่าเหมี้ยง เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าชมในหมู่บ้าน จึงมีการนำเสนอ วิถีชีวิตการทำเหมี้ยงของคนบ้านป่าเหมี้ยงด้วย

4. กลุ่มทำเห็ดหอม มี นายศุภชัย รักรวงศ์เป็นประธานกลุ่ม สมาชิก 28 คน

กิจกรรม มีการเพาะเห็ดหอม ด้วยไม้ก่อก่อสามารถเก็บผลผลิตเพื่อจำหน่ายได้เกือบตลอดปีเนื่องจากสภาพภูมิอากาศของบ้านป่าเหมี้ยงเหมาะในการเพาะเห็ดหอม

5. กลุ่มแม่บ้าน มี นางทรายคำ เหริยทอง เป็นประธานกลุ่ม สมาชิกทุกหลังคาเรือน

กิจกรรม เป็นแกนนำในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์และการผลิต/แปรรูป/จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ภายในหมู่บ้าน

- การนำเห็ดหอมมาประกอบเป็นอาหารเช่น ใส่อั่วเห็ดหอม น้ำพริกเผาเห็ดหอมฯ
- การนำใบเหมี้ยงมาประกอบเป็นอาหาร/อาหารว่างเช่น สำไบเหมี้ยง เหมี้ยงสามรสฯ
- การนำดอกเสี้ยวมาประกอบเป็นอาหารเช่น ยำดอกเสี้ยว น้ำพริกหนุ่ม/ดอกเสี้ยวลวกฯ

นอกจากนี้ยังเป็นแกนนำในการสืบสาน วัฒนธรรม ด้านศิลปการแสดง เช่น การ ฟ้อนเล็บ การฟ้อนเก็บเหมียง เป็นต้น

□ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีป่าไม้ สัตว์ป่าและแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) มีระบบ นิเวศ (Ecosystem) ที่เกิดขึ้นเฉพาะถิ่นไม่เหมือนที่อื่น

สภาพป่าประกอบด้วยป่าดิบเขา ป่าดงดิบ ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ ป่าแต่ละชนิด จะขึ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ตามความสูงของพื้นที่ พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ เต็ง รัง ไม้ก่อ สน สองใบ สนสามใบ ประดู่ ฯลฯ และที่สำคัญ กฤษณา หรือ ปอแต ที่ชาวบ้านเรียกกันก็ขึ้นอยู่ กระจัดกระจายในพื้นที่

เนื่องจากสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นและหลากหลายชนิด ตลอดจนระดับความสูงที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ซึ่งในอดีตมี อย่างชุกชุมมาก ปัจจุบันพบเห็นประกอบด้วย เก้ง กระเจง หมูป่า เลียงผา กระต่ายป่า กระรอก กระแต บ่าง และนกนานาชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณดอยล้าน มีแหล่งที่เป็นถิ่นที่อยู่ของหมี ด้วย

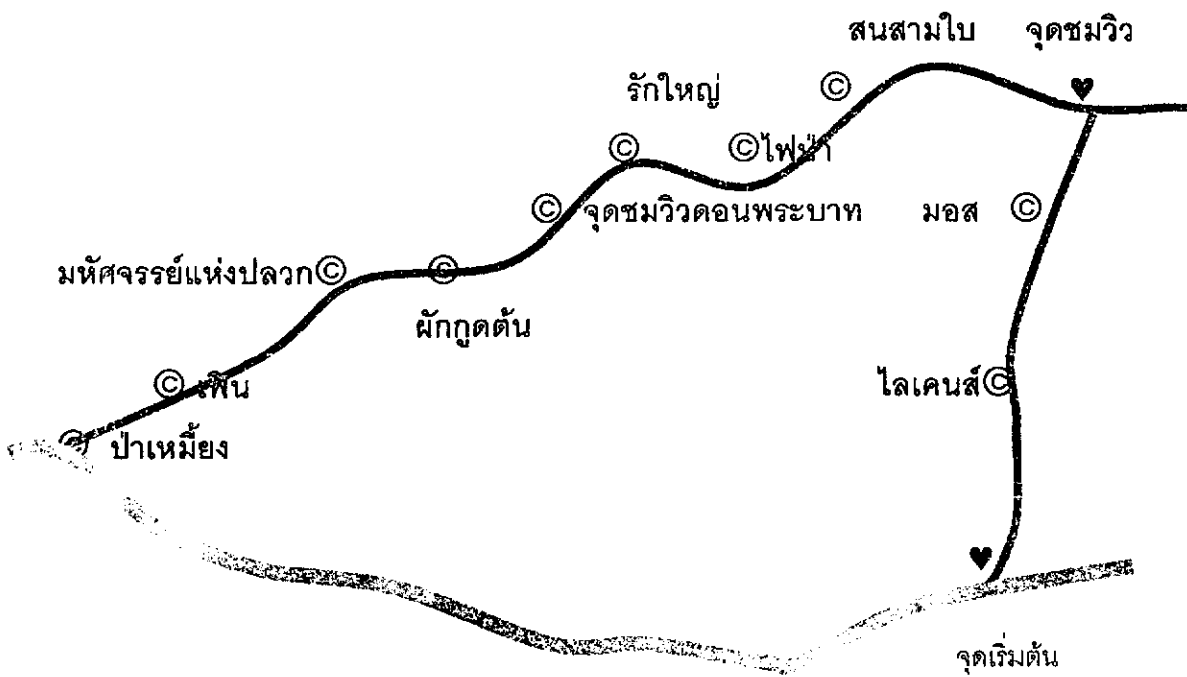
□ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในชุมชนและใกล้เคียงกับชุมชน

● เส้นทางศึกษาธรรมชาติดอยพระบาท

อยู่ห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ จช.6 ประมาณ 150 เมตร เป็นเส้นทาง การเดินทางเท้า ระยะทางประมาณ 2 กม. ใช้ เวลาการเดินทาง ประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที ขึ้นไป บนเขาพระบาท มีจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นพระอาทิตย์ตกดินได้อย่างสวยงาม เส้นทางนี้ได้รับการปรับปรุงและสามารถเดินชมธรรมชาติได้สะดวกตลอดเส้นทาง โดยมีจุดพักศึกษาธรรมชาติ จำนวน 10 สถานี ได้รับการดูแลร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และหน่วยพิทักษ์อุทยานที่ จช.6 ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 เส้นทางศึกษาธรรมชาติโดยพระบาท

แผนผังเส้นทางศึกษาธรรมชาติโดยพระบาท
หมู่ที่ 7 บ้านป่าเหมี้ยง ตำบลป่าเหมี้ยง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

- หมายเหตุ - ระยะทาง ประมาณ 2 กิโลเมตร
- ใช้เวลาการเดินทาง 1 ชั่วโมง 30 นาที

จุดเริ่มต้น ห่างจากอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ประมาณ 10 กม. และห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแจ้ซ้อนที่ จช.6 (ป่าเหมี้ยง) 150 เมตร เป็นเส้นทางเดินทางเท้า ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ใช้เวลาการเดินทางเท้าประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที ขึ้นไปบนเขาโดยพระบาท ประกอบด้วยจุดพักศึกษาธรรมชาติจำนวน 10 สถานีดังนี้

1. สถานีที่ 1 “ไลเคนส์ ดำนานแห่งชีวิต”

สิ่งมีชีวิตเริ่มแรกบนโลกก่อกำเนิดมาจากไลเคนส์ที่มองเห็นอยู่เบื้องหน้านี้ แล้วมีวิวัฒนาการเป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย รา และสาหร่าย โดยราจะเป็นตัวให้ความชุ่มชื้นแก่สาหร่ายขณะเดียวกันสาหร่ายจะเป็นตัวนำพลังงานแสงอาทิตย์มาผลิตอาหารโดยอาศัยความชุ่มชื้นจากรา ไลเคนส์สามารถเจริญเติบโตได้ในทุกสภาพไม่ว่าบนก้อนหิน ดินไม้ นอกจากนี้ ไลเคนส์ยังเป็นอาหารสำหรับสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กในระบบนิเวศอีกด้วย

2. สถานีที่ 2 “มอส” สายใยแห่งวัฒนาการ

มอสที่เห็นอยู่จัดเป็นพืชชั้นต่ำ มีวิวัฒนาการมาจากสาหร่ายสีเขียว พวกที่มีเส้นสายสืบพันธุ์โดยการสร้างสปอร์ การเจริญเติบโตจะแบ่งเซลล์ไปเรื่อย ๆ จนเป็นเส้นยาว ซึ่งส่วนหนึ่งเจริญเติบโตลงสู่ดินทำหน้าที่คล้ายราก ทำหน้าที่ยึดเกาะดูดน้ำและแร่ธาตุ อีกส่วนหนึ่งเจริญเติบโตขึ้นสู่อากาศทำหน้าที่คล้ายใบและลำต้น ส่วนที่คล้ายลำต้นเมื่อเติบโตเต็มที่จะสร้างส่วนสืบพันธุ์คล้ายดอกไม้ผสมพันธุ์โดยอาศัยน้ำ เรียกว่า “สปอร์” (Spore) สปอร์เมื่อแก่จะแตกออกและแพร่กระจายไปในสิ่งแวดล้อม หากมีสภาพที่เหมาะสมก็จะเจริญเติบโตต่อไป มอสมีคุณสมบัติในการเก็บกักน้ำ รักษาความชุ่มชื้นแก่ต้นไม้ รวมทั้งดูดซับน้ำฝนที่ตกลงมาเป็นการลดการเกิดภัยการได้อีกทางหนึ่งด้วย

3. สถานีที่ 3 “สนสามใบ” การเข้าสู่สมดุลงแห่งสังคมพืช

สนสามใบที่เห็นอยู่นี้เป็นพืชที่มีวิวัฒนาการต่ำกว่าพืชดอกโดยทั่วไป ขยายพันธุ์โดยส่วนที่ทำหน้าที่คล้ายเมล็ด เรียกว่า “โคน” (Cone) สมสามใบมีประโยชน์ ทั้งเนื้อไม้ และน้ำมันยาง นำมาใช้ในการก่อสร้างและทำเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ ลำต้นทำการขูดเจาะแล้วใช้ไฟเผาเพื่อให้ได้น้ำมันยาง น้ำมันยางที่ได้จะใช้เป็นน้ำมันสนนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

4. สถานีที่ 4 ไฟป่ากับห่วงโซ่ความเสียหายที่เกิดขึ้น

ไฟป่าที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมด เกิดจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น จากร่องรอยที่หลงเหลืออยู่นี้ แสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้ เคยเกิดไฟป่ามาก่อน ไฟป่า เกิดจากการจุดไฟเผาป่า เพื่อล่าสัตว์ เผาเพื่อกำจัดวัชพืช หรือเกิดจากความมั่งงายของมนุษย์ในการใช้ประโยชน์จากป่า มีการก่อไฟ แล้วดับไม่สนิท ไฟป่าทำให้เกิดความเสียหาย เช่น ทำให้สัตว์ขาดอาหาร แหล่งที่อยู่อาศัย ป่าไม้ ถูกทำลาย แร่ธาตุในดินถูกทำลาย เกิด

ตะกอนขุนชั้นในแม่น้ำลำธาร เมื่อฝนตกลงมาแล้วยังส่งผลให้แม่น้ำตื้นเขิน นำน้ำมาใช้ประโยชน์ในการอุปโภค บริโภคไม่ได้อีกต่อไป

5. สถานีที่ 5 “รักใหญ่” พืชสมุนไพรรักษาโรคหรือไม่มีพิษ

ต้นไม้ที่เห็นนี้เรียกว่า ต้นรักใหญ่ จัดเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ถึงขนาดใหญ่ พบขึ้นในป่า เบญจพรรณและป่าดิบเขา ยางของต้นไม้ชนิดนี้ เป็นพืชต่อร่างกายบริเวณผิวหนัง จะทำให้เกิดผื่นคันอย่างรุนแรง แต่สามารถนำส่วนต่าง ๆ ของต้นมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น เปลือกต้มเป็นยา รักษาโรคเกลื้อน กามโรค บิด ท้องร่วง ยางเป็นยาถ่ายพยาธิ เป็นต้น

6. สถานีที่ 6 ประวัติคดอยพระบาท และจุดชมวิว

คดอยพระบาทถูกค้นพบโดยนายพรานที่ตามล่าเลี้ยงผาขึ้นไปบนคดอยแห่งนี้ พบว่าเป็นหน้าผาที่สูงชัน สามารถมองเห็นทิวทัศน์ที่สวยงามอยู่รอบด้าน และยอดคดอยมีลักษณะเป็นแอ่ง ยุบลงไปยาวประมาณ 2 ฟุต กว้าง 1 ฟุต จึงลงไปแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบ ซึ่งได้นำคณะขึ้นตรวจสอบและสันนิษฐานว่า เป็นรอยเท้า พระพุทธเจ้า จึงตั้งชื่อว่า “คดอยพระบาท”

7. สถานีที่ 7 “กูดตัน”

ชื่อสามัญ Lacy tree fern ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cyatrea coopepri*

การกระจายพันธุ์ทั่วไปในเขตออสเตรเลีย ลักษณะทั่วไปจัดเป็นเฟิร์นต้น เจริญเติบโตบนพื้นดิน ที่มีความสูง 200 – 500 เมตร มีลำต้นเรียวยาวมีรอยแผล คล้ายเหรียญเป็นลายไปตามลำต้น แตกในที่ยอดคล้าย มงกุฏ ใบอ่อนที่ม้วนงอ และบริเวณโคนก้านใบปกคลุมด้วยเกล็ดบาง ๆ (Scale) ขนาดค่อนข้างใหญ่ สีขาว จำนวนมาก ใบเป็นประกอบแบบขนนกสองชั้น ขอบใบย่อยเข้าไม่ถึงเส้นกลางใบ

8. สถานีที่ 8 “มหัศจรรย์แห่งปลวก”

ปลวกเป็นแมลงผู้ย่อยสลายรองอันดับรองสุดท้ายที่สำคัญอีกชนิดหนึ่ง โดยอาศัยซากพืชเป็นอาหารและนำดินมาทำรัง ปลวกแบ่งเป็น 3 วรรณะ คือปลวกนางพญา มีหน้าที่ผลิตไข่ ปลวกทหาร มีหน้าที่ป้องกันรัง กรามจะใหญ่ ส่วนปลวกงานมีหน้าที่ในการสร้างรังและหาอาหาร

9. สถานีที่ 9 “เฟิน” พัฒนาการของสังคมพืช

พืชที่เห็นนี้เรียกว่า “เฟิน” จัดเป็นพืชวิวัฒนาการต่ำที่มีระบบท่อลำเลียงน้ำ มีการสร้างดอกและเมล็ด เฟินถือกำเนิดขึ้นในโลก ตั้งแต่เมื่อราว 345 ล้านปี ที่ผ่านมาหรือ ก่อนยุคของไดโนเสาร์ เป็นพืชสืบพันธุ์โดยการใช้สปอร์ มักขึ้นที่ป่ามีความชื้นสูง เช่นเดียวกับมอสและไล

เคนส์ โดยที่พบในธรรมชาติมีมากกว่า 400 ชนิด บางชนิดใช้เป็นอาหารได้ เช่น ผักกูดที่ชาวบ้านรู้จักกัน เป็นต้น

10. สถานที่ 10 “ไร่เหมียง”

เหมียง หรือ ซา เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก มีแหล่งกำเนิดอยู่ในประเทศจีนและอินเดีย สำหรับประเทศไทยเริ่มมีการนำเข้ามาปลูกกันในสมัยสุโขทัย โดยปลูกกันตามเทือกเขาทางภาคเหนือ กระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ที่สำคัญได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง แพร่ น่าน เหมียง (ซา) เป็นพืชทนร่มไม่ต้องการแสงมากในการเจริญเติบโต ประโยชน์เหมียง(ซา) ใบอ่อนนำมาหนึ่งแล้วหมักทำเป็น เหมียงส้ม นิยมรับประทานเป็นของว่าง ใช้ต้อนรับแขกของทางภาคเหนือ ยอดอ่อนนำมาอบทำให้แห้งชงกับน้ำร้อนดื่มทำเป็นชา ซึ่งจะมีสารคาเฟอีนออกฤทธิ์เช่นเดียวกับกาแฟ

• เส้นทางศึกษารวมชาติน้ำตกตาดเหี้ย น้ำตกตาดวัด

อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กม. เป็นเส้นทางเดินเท้าลัดเลาะไปตามลำน้ำแม่ป่าน เป็นเส้นทางศึกษารวมชาติที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่ชอบผจญภัย และต้องการศึกษาความรู้ทางธรรมชาติ เส้นทางนี้ยังไม่ได้รับการบุกเบิกเส้นทางแต่สามารถเดินทางไป-กลับ โดยไม่ต้องพักค้างแรม น้ำตกตาดเหี้ย/น้ำตกตาดวัด เป็นน้ำตกขนาดกลาง มีความสูงลดหลั่นกันเป็นชั้น ๆ สภาพป่าโดยรอบมีความอุดมสมบูรณ์เป็นต้นน้ำของลำน้ำแม่ป่าน

• เส้นทางศึกษารวมชาติดอยล้าน

เป็นเส้นทางศึกษารวมชาติที่มีความหลากหลายมีระบบนิเวศที่แตกต่างกันตามความสูงของพื้นที่ การใช้เส้นทางนี้จำเป็นต้องมีความระมัดระวังต่อผลกระทบในระบบนิเวศเพราะเป็นเส้นทางที่มีถิ่นที่อยู่ของสัตว์ป่าอย่างชุกชุมและมีพันธุ์ไม้ขึ้นหลากหลายจึงเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่มีความรู้ในระบบนิเวศและต้องการศึกษารวมชาติอย่างแท้จริง ประกอบกับไม่มีเส้นทางเดินเท้าอย่างถาวรจึงจำเป็นต้องมีผู้นำทาง พื้นที่สามารถติดต่อกับคนในหมู่บ้านได้ยากจึงต้องระมัดระวังในการเกิดอุบัติเหตุ นักท่องเที่ยวต้องเตรียมตัวอย่างดี เส้นทางนี้จำเป็นต้องมีการพักค้างแรมในป่า จุดที่น่าสนใจ

- ปูกแผนที บริเวณยอดดอยล้านที่มีความสูงถึง 1,697 เมตร สามารถมองเห็นวิวทัศนียภาพ 4 จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ และเชียงราย
- กิวคำ ซึ่งเป็นจุดนัดพบของ ผกค. ซึ่งเคยเข้ามาปฏิบัติการในพื้นที่บ้านป่าเหมียงเพราะเป็นจุดที่สามารถเดินทางเข้าไปจังหวัดต่าง ๆ ได้หลายจังหวัด

- ลานดอกเสี้ยว ในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ ของทุกปี บริเวณปางป่ายาบและหุบเขาตอยพระบาทซึ่งมีต้นดอกเสี้ยวป่าขึ้นอย่างชุกชุม ดอกเสี้ยวป่าจะบานสะพรั่งสวยงามไปทั่วทั้งหุบเขาทำให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงามแปลกตา ชาวบ้านและอุทยานแจ้ซ้อน จะร่วมกันจัดกิจกรรมดอกเสี้ยวบานเป็นประจำทุกปี

- ต้นเสี้ยวป่า หรือ ต้นเสี้ยวขาว (*Bauhinia variegata*) เป็นต้นไม้ขนาดกลาง ออกดอกในฤดูแล้ง เวลาออกดอกจะผลัดใบหมดต้นจึงเห็นแต่ดอกสีขาวโพลนไปทั้งต้น ดอกเสี้ยวขาวเป็นพันธุ์ไม้เฉพาะถิ่นภาคเหนือซึ่งยังไม่เคยพบในป่าภาคอื่นของประเทศไทยเลย ดอกเสี้ยวขาวเป็นดอกไม้ขนาดใหญ่ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 – 4 นิ้ว มีลักษณะมองดูคร่ำๆ คล้ายดอกกล้วยไม้ ดอกเสี้ยวขาวมักมีสีขาว แต่ก็จะมีบางครั้งมีสีแดงปนตรงส่วนกลางของดอกบ้าง เมื่อมองดูระยะไกล ๆ อาจจะเป็นสีชมพูอ่อนต้นเสี้ยวเป็นไม้พวกเดียวกับชงโค โยทะกา มีทั้งเป็นต้นและเป็นเถา ต้นไม้สกุลเสี้ยวมีมากกว่า 40 ชนิด ในประเทศไทย (ป่าไม้กับสิ่งแวดล้อม, องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้, 2540, หน้า 80 – 81)

- ต้นยวนผึ้ง

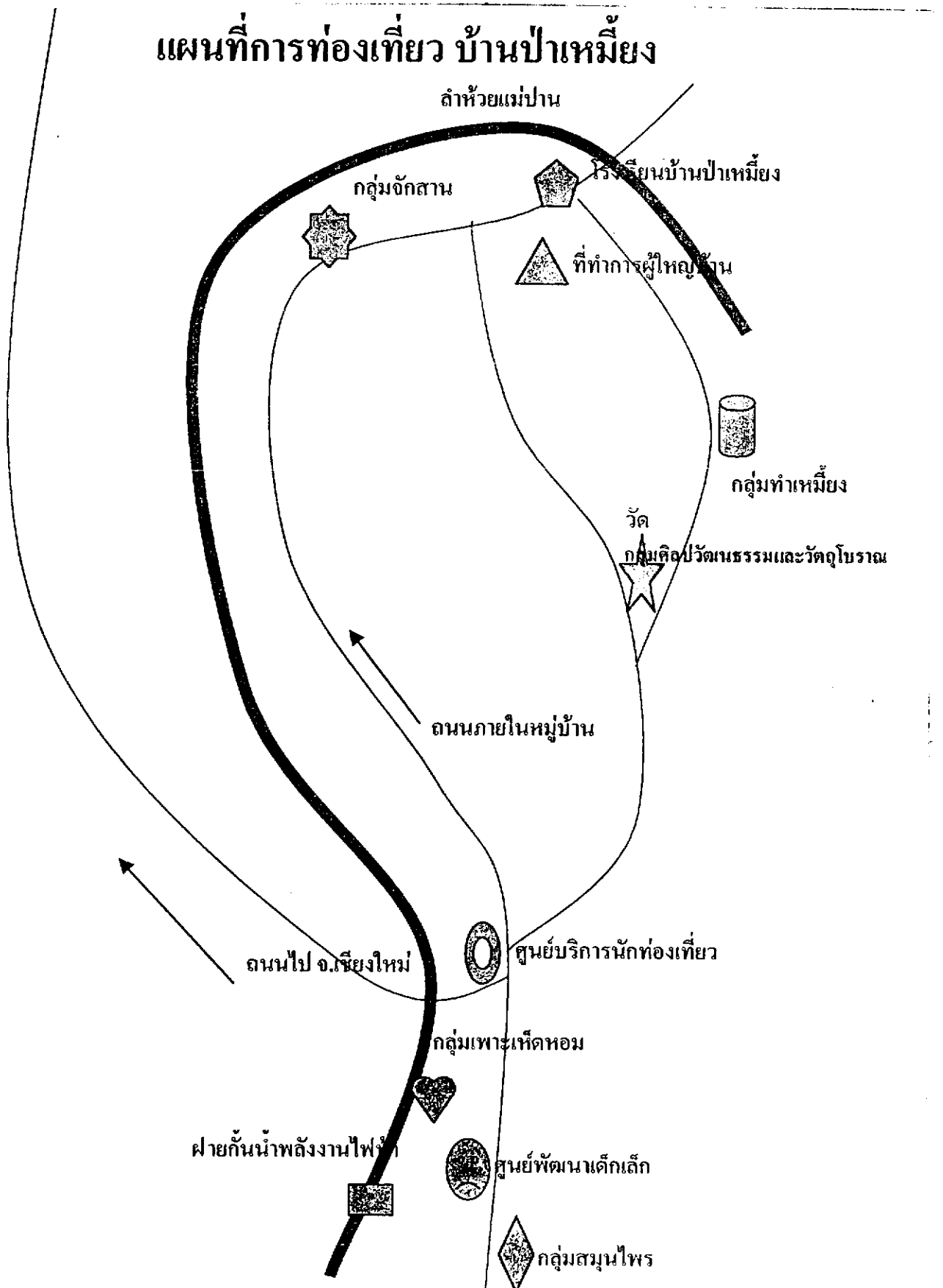
เป็นต้นไม้ใหญ่ที่มีผึ้งป่ามาเกาะทำรังกันเป็นจำนวนมาก เคยพบนับได้ถึง 30 กว่ารัง สามารถมองเห็นได้จากเส้นทางเข้าหมู่บ้านก่อนถึงบ้านปางป่าหมากและสามารถเที่ยวชมได้ช่วงเดือน มกราคม – กุมภาพันธ์ ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 ต้นยวนผึ้ง

จากสภาพข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้านดังกล่าว ทีมวิจัยร่วมกับชาวบ้าน ได้ร่วมกันกำหนดจุดท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน ดังแสดงตามแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 แผนที่การท่องเที่ยวบ้านป่าเหมี้ยง

□ ทุนเดิมของหมู่บ้านป่าเหมี้ยง

1. แหล่งเพาะปลูกเห็ดหอมเพื่อบริโภค จำหน่ายและการแปรรูป
2. การทำไร่ชา และการแปรรูปเหมี้ยงเพื่อส่งขายทั่วประเทศ
3. ผลิตภัณฑ์จักสานชนิดต่างๆ เช่น กระบุง กระจาด ตะกร้า ไม้กวาด เป็นต้น
4. วัตถุประสงค์โบราณ
5. แหล่งสมุนไพร และพืชพรรณไม้นานาชนิดที่หายากในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ
6. โรงไฟฟ้าพลังน้ำ
7. สัตว์ป่าหายากและเฉพะถิ่นที่ยังคงหลงเหลืออยู่ เช่น หมูป่า เก้ง กวาง เป็นต้น
8. แหล่งดูนกที่ดีอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง
9. วัดป่าเหมี้ยง มีวัตถุประสงค์ ประวัตินักเดินโพธิ์ หอระฆัง และเขตบริเวณวัดร้าง อยู่บริเวณที่ของห่อหลวงห้วย มีขมิ้นคำย้อมผ้า
10. ลำน้ำแม่ป่านและน้ำตกน้อยใหญ่ที่ยังสมบูรณ์อยู่
11. ดันไทรใหญ่ ดันยวนผึ้ง
12. อาหารพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น
13. การแสดงต่างๆ เช่น รำเจิง / ฟ้อนเจิง
14. แหล่งรวบรวมน้ำเข้าวัด
15. งานปอยหลวง
16. รำดบห่มผาบ (รำชมขวัญคู่ต่อสู้)
17. วัฒนธรรม ประเพณี
18. วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเหมี้ยง

□ สถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชน

บ้านป่าเหมี้ยง เป็นหมู่บ้านหนึ่งในหลายๆ หมู่บ้าน ที่ตั้งอยู่ในบริเวณเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ขอบเขตที่ตั้งหมู่บ้านถูกกันออกจากเขตอุทยาน แต่พื้นที่ป่าโดยรอบตลอดจนเส้นทางเข้าออกหมู่บ้านอยู่ในการดูแลรักษาและต้องผ่านหน่วยอนุรักษ์แจ้ซ้อนที่ 6 และอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ดังนั้น การดำเนินชีวิตของชาวบ้านป่าเหมี้ยงจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่กับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนตลอดมา

ชาวบ้านป่าเหมี้ยงจำนวนกว่า 126 หลังคาเรือน มีวิถีชีวิตดั้งเดิมสืบเนื่องกันมานานกว่า 200 ปีด้วยการประกอบอาชีพทำสวนเหมี้ยง เนื่องจากป่าเหมี้ยงชอบขึ้นในพื้นที่สูงและอากาศหนาวเย็นอุตสาหกรรมครัวเรือนขนาดเล็กที่เกี่ยวข้องกับเหมี้ยงจึงเกิดขึ้นเกือบทุกหลังคาเรือน ตั้งแต่การเก็บยอดอ่อนสำหรับส่งทำชาใบเหมี้ยง การหมักใบเหมี้ยงขนาดกลางแต่ละรุ่นขาย ไปจนเก็บใบแก่ตากขายเป็นครั้งสุดท้าย ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนจึงเป็น

ช่วงว่างเว้นจากการทำเหมือง ดังนั้น การหาอาชีพเสริมและรายได้ที่จะเกิดขึ้นในช่วงนี้จึงต้อง ผากไว้กับการหาของป่ามาขายเช่น การหารัง/น้ำผึ้ง ลูกก้อ เก็บฟืน(หลัว) ไม้ไผ่ หน่อไม้ ฯลฯ

บ้านป่าเหมี้ยงเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ คือเป็นคนเมือง(พื้นเมือง) ที่ มาใช้ชีวิตและตั้งรกรากอยู่บนพื้นที่สูงมาอย่างยาวนาน มีวิถีการดำเนินชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับต้นเหมี้ยงและทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์และสวยงาม ทั้งน้ำตกผาลาด น้ำตกแม่กะ น้ำตกห้วยเฮี้ย น้ำตกตาวัด จุดชมวิวดอยพระบาท จุดชมวิวดอย ล้าน เทศกาลดอกเสี้ยวบาน ฯลฯ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้รวมทั้งวิถีชีวิตที่ยังคงความเป็นธรรมชาติของชาวบ้าน ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่แวะเวียนผ่านเข้ามาด้วยความ ยากลำบากนั้น กลับออกไปด้วยความชื่นชมและประทับใจเสมอ แต่จะเกิดอะไรขึ้นหากความ เจริญจากภายนอกมาพร้อมๆ กับจำนวนนักท่องเที่ยวที่ผ่านเข้ามาในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น จะ เกิดอะไรขึ้นกับวิถีชีวิตของชาวบ้านป่าเหมี้ยง จะเกิดอะไรขึ้นกับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ป่า ไม้ ต้นน้ำ แมลง สัตว์ป่า พืชพันธ์ สมุนไพร ที่อุดมสมบูรณ์และหลากหลาย คำถามเหล่านี้ดู เหมือนจะอยู่ในใจของชาวป่าเหมี้ยงทุกคน แต่คำตอบยังไม่มีหรือยังไม่ชัดเจน กระแสการ พัฒนาการท่องเที่ยวต้องเกิดขึ้นกับบ้านป่าเหมี้ยงแน่นอน แต่จะทำอย่างไรให้การท่องเที่ยว สามารถตอบสนองความต้องการและสร้างความพอใจให้ทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ อุทยานฯ และชาวป่าเหมี้ยงทุกคน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงน่าจะเป็นแนวทางการจัดการ ท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบ้านป่าเหมี้ยงในขณะนี้ แต่เพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการที่เหมาะสมและ นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวที่จะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงอย่างแท้จริง ชาวป่าเหมี ยง เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ตลอดจนส่วนราชการหรือองค์กรปกครองท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ควรจะมี ส่วนในการศึกษาหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่า เหมี้ยง

จากการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อพูดคุยเรื่องราว และลำดับเหตุการณ์ สถานการณ์ที่ผ่านมา ของหมู่บ้านป่าเหมี้ยง ทำให้ทีมวิจัยและชาวบ้านกลุ่มเป้าหมาย (ยังไม่อยากเรียกว่ากลุ่มแกน นำ) มองเห็นร่วมกันว่าจุดเปลี่ยนในการพัฒนาของหมู่บ้านเกิดขึ้น เมื่อมีถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ใน ปี พ.ศ.2524 (สมัยพ่อหลวงนวล) เพราะเมื่อมีการตัดถนนเข้าสู่บ้านป่าเหมี้ยง (ถนนลูกรัง) ทำ ให้การไปมาหาสู่ติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกเพิ่มมากยิ่งขึ้น และทางราชการเห็นความสำคัญที่ จะให้การสนับสนุนและพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2529-2530 กรมการหมู่บ้าน (สมัยพ่อหลวงนวล) ไปติดต่อการพลังงานไฟฟ้าที่จังหวัดเชียงใหม่ จนบ้านป่าเหมี้ยงได้รับบ งบประมาณประมาณ 2 ล้านบาทมาผลิตไฟฟ้าพลังน้ำใช้ในหมู่บ้าน โดยมีองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดร่วมสมทบงบประมาณโครงการฯ นี้อีก 200,000 บาท และในปี พ.ศ.2531 มีการจัด ตั้งเป็นสหกรณ์ไฟฟ้าป่าเหมี้ยงจำกัดขึ้น บริหารงานโดยกรรมการของชุมชนเองจนปัจจุบันมี เงินทุนของสหกรณ์ถึง 780,000 บาท

ปี พ.ศ.2532 บ้านป่าเหมี้ยงได้รับงบประมาณจาก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส) ใน การสร้างประปาภูเขาในสมัยของพ่อหลวงนวล โดยนำน้ำมาจากห้วยเก๊าเฮี้ย หลังจากนั้นใน

สมัยพ่อหลวงหงวน ก็มีการสร้างประปาภูเขาอีกครั้งหนึ่ง โดยมีต้นน้ำมาจากห้วยแม่ปานน้อย ดังนั้นชาวบ้านป่าเหมี้ยงจึงมีความสะดวกสบายในเรื่องของน้ำดื่มและน้ำใช้ ตลอดจนน้ำเพื่อการเกษตร (ปลูกพืชผักสวนครัวภายในบริเวณบ้าน)

การเริ่มต้นของการท่องเที่ยวของชุมชนในอดีตที่ผ่านมามีคนจากภายนอกเข้ามาในบ้านป่าเหมี้ยงจำนวนน้อย เนื่องจากสภาพหมู่บ้านที่ห่างไกลจากชุมชนเมืองและการคมนาคมที่ไม่สะดวกมากนัก ทำให้คนในบ้านป่าเหมี้ยงเป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองและเป็นชุมชนที่ไม่ค่อยมีคนจากภายนอกเข้าไปมากนัก แต่ในระยะต่อมา หลังจากที่ดินเคยบายภาครัฐได้พัฒนาและมีนโยบายในการเปิดเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นนั้นทำให้ผู้คนเริ่มรู้จักบ้านป่าเหมี้ยงมากขึ้นแต่ยังไม่มีใครเข้าไปเพื่อท่องเที่ยว ศึกษาเรียนรู้มากนัก ซึ่งจากการศึกษาวิจัยพบว่าบุคคลภายนอกที่เข้าไปในบ้านป่าเหมี้ยงนั้นเข้าไปด้วยสาเหตุหลากหลายประการ ดังนี้

1. มาซื้อของ เช่น เหมี้ยง เห็ดหอม เครื่องจักสาน สมุนไพรสำเร็จรูป ฯลฯ
2. เข้ามาท่องเที่ยว ชมธรรมชาติและบรรยากาศของบ้านป่าเหมี้ยง
3. มาศึกษาสัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้าน
4. ออกค่ายพักแรมอาสาพัฒนาในหมู่บ้าน
5. เป็นเส้นทางแข่งขันแรลลี่ (รถมอเตอร์ไซด์/รถยนต์)
6. ขายสินค้า
7. หาซื้อของเก่า
8. หาแรงงานลงไปทำงานที่อื่น
9. มาหาของป่า พืช (ใบกล้วย/ปลีกล้วย) สัตว์ป่า/สมุนไพร ดอกเอื้อง ฯลฯ
10. มาเผยแพร่ศาสนา
11. มาถ่ายรูป/ศึกษาข้อมูลทำเอกสารเผยแพร่/เขียนหนังสือ/แต่งเพลง ฯลฯ

□ **ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน**

ผลดี	ผลเสีย
<ol style="list-style-type: none"> 1. ชาวบ้านมีรายได้จากการขายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ 2. บ้านป่าเหมี้ยงมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากขึ้น 3. ได้ความรู้จากนักท่องเที่ยว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีผู้เข้าลักลอบหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่า เช่น สัตว์พืช ฯลฯ 2. รบกวนถิ่นที่อยู่ของสัตว์ป่า 3. เกิดมลพิษ เช่น ขยะมูลฝอย ไฟไหม้ ลำห้วย ลำธารสกปรก ฯลฯ 4. ไม่รักษาวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น

ผลพวงจากการพัฒนานำสู่ ปัญหาที่ต้องขบคิด : ทบทวนข้อดีที่มีอยู่

คนขึ้นมาป่าเหมี้ยงทำไม?

- มาท่องเที่ยว ชมธรรมชาติ ดูบรรยากาศ
- มาศึกษา/สัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน
- มาออกกำลังกาย
- มาแรลลี่
- มาค้าขาย
- มาหาซื้อของเก่า กระดาษ/ของชำรุด ฯลฯ
- มาหาคนงาน/แรงงาน
- มาหาของป่า หน่อไม้/เห็ด/เห่น/น้ำผึ้ง

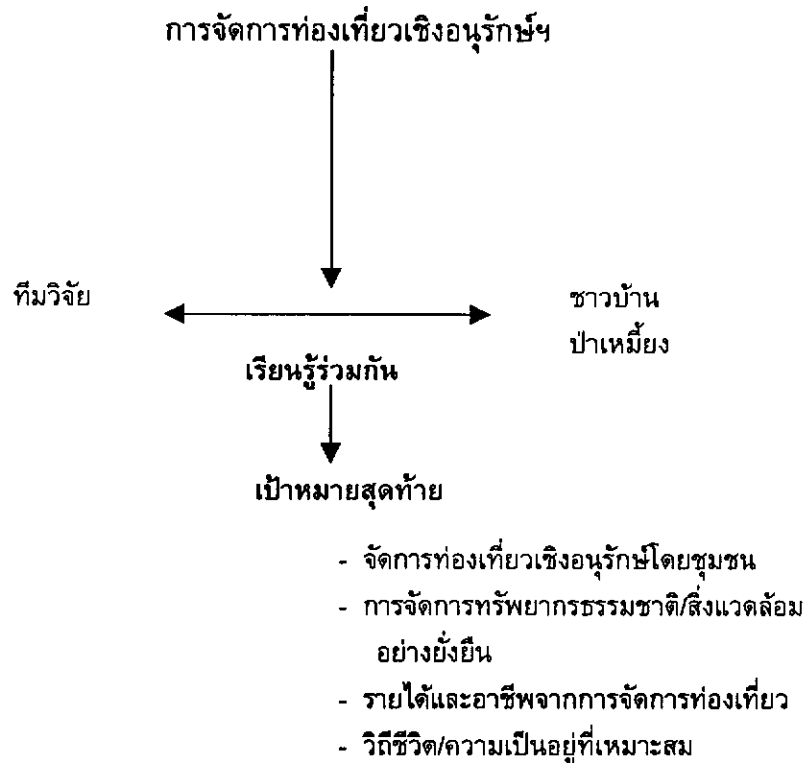
เกิดผลดีอย่างไร?

- มีรายได้
- มีชื่อเสียง
- ได้ความรู้

ผลเสียหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น

- ของป่าลดลง/ป่าไม้ลดลงไป
- เกิดขยะมูลฝอย
- เกิดการหลอกลวงต้มตุ๋น
- อาจชักจูงไปในทางที่ผิด

□ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนป่าเหมี้ยง

ในช่วงการทำงานร่วมกันมา ถ้าถามว่าได้อะไรแค่ไหน ถึงเป้าหมายหรือยังด้านใดบ้าง คงบอกได้ว่า น่าจะเป็นการกำลังศึกษาเรียนรู้ทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้าน รวมถึงระหว่างทีมวิจัยด้วยกันเองมากกว่า การศึกษาซึ่งกันและทำความเข้าใจไปพร้อมๆ กันในช่วงแรก ส่วนใหญ่ใช้วิธีพูดคุยเปิดเวทีแลกเปลี่ยนให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น และมีกิจกรรมร่วมกันได้แก่ เดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติร่วมกัน จัดงานเทศกาลดอกเสี้ยวบานร่วมกัน แล้วนำมาพูดคุยสรุปเป็นบทเรียนเพื่อแก้ไขปรับปรุง หรือเป็นแนวทางจัดการครั้งต่อไป เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ถ้าถามว่าแล้วเราได้แนวทางที่จะทำกันข้างหน้าอย่างไร ดูจะคิดหรือมองเห็นได้ไม่ชัด แต่ถ้าจะถามทีมว่า...จากเป้าหมายสุดท้ายที่ตั้งไว้ เราจะมี “ เจิง ” อะไรให้ไปถึงเป้าหมายนั้นๆ “ เจิง ” เป็นคำเมืองที่คนเมืองเข้าใจได้มากกว่าคำว่า “ แนวทาง ” “ กลยุทธ์ ” หรืออะไรก็แล้วแต่ แต่การ “ ฟอนเจิง ” “ ร่าเจิง ” ของพ่อหลวงหวัน พ่อเฒ่า หรือพ่อน้อยคำ เป็นการแสดงชั้นเชิงของการต่อสู้ของคนเมืองในอดีต ก่อนที่จะมีการออกไปทำศึก หรือเมื่อเสร็จจากการทำศึกมาแล้ว ซึ่งเป็นการแสดงพลัง สร้างความฮึกเหิมในการต่อสู้...ทำนองนั้น (มี การ “ ดบผาบ ” ในการฟอนเจิงด้วย) นั้น ทำให้ทีมวิจัยสามารถกำหนดแนวทางในการทำงาน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ร่วมกันไว้ 6 ข้อ ดังนี้

4.2 แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง

1. สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม
 2. เสริมมาตรการในการจัดการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 3. พัฒนาอาชีพ/เสริมรายได้ (จากการท่องเที่ยว)
 4. ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน (คนป่าเหมี้ยง)
 5. สร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 6. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่โครงการฯ
- สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม
 - จัดเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักวิชาการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรฯ/สิ่งแวดล้อม
 - ประชุมชาวบ้านสร้างความเข้าใจร่วมกัน (ในการประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน)
 - ศึกษาดูงานเพื่อร่วมกันสรุปบทเรียน/นำมาปรับใช้
 - สร้างแผนที่จำลองหมู่บ้านเพื่อแสดงที่ตั้งหมู่บ้าน/แหล่งท่องเที่ยว/แหล่งทรัพยากรชุมชน
 - สำรวจเส้นทางธรรมชาติโดยชุมชน
 - ศูนย์ข้อมูลและบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของป่าเหมี้ยง
 - เสริมมาตรการในการจัดการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - จัดเวทีชาวบ้านในการกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ในด้านการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน
 - การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - กฎระเบียบข้อบังคับในหมู่บ้าน
 - สร้างความร่วมมือ/ทำความเข้าใจระหว่างหมู่บ้านเขตติดต่อ
 - กำหนดเขตการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - พัฒนาอาชีพ/เสริมรายได้ (จากการท่องเที่ยว)
 - ฝึกอบรมกลุ่มอาชีพด้านการบริหาร/จัดการ
 - เสริม/สร้างทักษะกลุ่มอาชีพ (ทั้งเก่าและใหม่)
 - ศึกษาดูงานฯ

- ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน (คนป่าเหมี้ยง)
 - รวบรวมข้อมูลศิลป/วัฒนธรรม/ประเพณี/ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - สืบสานและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมป่าเหมี้ยง
- สร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 - แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน เอกชน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
 - ประสานความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ในลักษณะของเครือข่าย
- ประชาสัมพันธ์เผยแพร่โครงการ
 - จัดทำเอกสารแผ่นพับ
 - เสี่ยงตามสาย
 - ออกรายการวิทยุ/โทรทัศน์
 - สื่อมวลชน
 - จัดหมายข่าว
 - ชี้แจงในการประชุมทุกระดับ
 - จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 - การร่วมจัดกิจกรรมเทศกาลดอกเสี้ยวบาน

4.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง

จากการศึกษาวิจัยนั้นพบว่าการจัดรูปแบบของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงนั้นต้องเอื้อต่อสภาพแวดล้อมและใช้ทุนเดิม ของดีที่มีอยู่ในชุมชนมา กำหนดรูปแบบทางการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งสามารถกำหนดรูปแบบทางการท่องเที่ยวได้ 2 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีทางธรรมชาติ

การท่องเที่ยวทางธรรมชาติของบ้านป่าเหมี้ยงนั้นมีด้วยกัน 2 แบบ คือเส้นทางศึกษาธรรมชาติและน้ำตก เพื่อศึกษาเรียนรู้พืชพรรณไม้ที่หายากและที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมทั้งสัตว์ป่าหายากนานาชนิด รวมทั้งแหล่งดูนกที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง ซึ่งมีทั้งเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติที่เป็นเส้นทางที่อยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านและอีกเส้นทางคือเป็นเส้นทางลำห้วยและน้ำตกในชุมชน ที่เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาและนก รวมทั้งเป็นแหล่งพักผ่อนเพื่อชมทัศนียภาพที่สวยงามของชุมชนอีกด้วย

รูปแบบที่ 2 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนชาวเหมียง

การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้เป็นการศึกษาเรียนรู้ วิถีชีวิตของชุมชนชาวเหมียง โดยได้เรียนรู้การทำไร่ชา การแปรรูปเหมียง วิถีชีวิตของคนในชุมชน การประกอบอาหารพื้นบ้าน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี การแสดงและการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและนอกจากนั้นยังได้เรียนรู้ร่วมกับกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มจักสาน กลุ่มปลูกและแปรรูปเห็ดหอม เป็นต้น

จากการศึกษาวิจัยนั้น สามารถกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อนำไปบรรจุในโปรแกรมท่องเที่ยวและสามารถนำไปเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจการท่องเที่ยวในรูปแบบเฉพาะได้ดังนี้

1. สถานที่ท่องเที่ยว

- สัมผัสกับเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ดอยพระบาท
- ขึ้นดากับลานดอกเสี้ยวบาน
- น้ำตกผาลาด น้ำตกแม่กะ น้ำตกตาดเฮี้ย
- จุดชมวิว ชมทัศนียภาพอันสวยงาม

2. เยี่ยมชมหมู่บ้านป่าเหมียง ศึกษาวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวป่าเหมียง

3. เยี่ยมชมอุตสาหกรรมในครัวเรือน ชมการผลิตเหมียง ชา เห็ดหอม เครื่องจักรสาน

4. ลิ้มรสอาหารประจำท้องถิ่นที่คุณไม่เคยสัมผัสมาก่อน อาทิ ยำใบเหมียง น้ำพริกเห็ดหอม พลายปลี เป็นต้น

5. ชมพืชผักสมุนไพรและศึกษาคุณประโยชน์อันมากมายที่คุณจะได้รับ

6. การชมการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การฟ้อนเจิง การดบมะผาด เป็นต้น

7. การร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ดังกิจกรรมดังนี้

กลุ่มแม่บ้าน - การแสดงการฟ้อน (ฟ้อนเล็บ, ฟ้อนเก็บเหมียง)

- การทำอาหารพื้นบ้าน

- อาหารพื้นเมืองจำหน่ายจัดงาน โดยมีรายการอาหาร เช่น ยำใบเหมียง ใส่อั่วเห็ดหอม ยำดอกเสี้ยว หลามปลี ฯลฯ

กลุ่มจักสาน - รวบรวมสมาชิกและเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อจัดจำหน่ายบริเวณงาน

- ในหมู่บ้านสามารถจำหน่ายได้ที่บ้านของสมาชิกแต่ละคน

- สาธิตการจักสานผลิตภัณฑ์ เช่น ทอ เปืออะ ฯลฯ

กลุ่มสมุนไพรมะพร้าว/กลุ่มผักพื้นบ้าน

- ขายผักพื้นเมือง/ผักปลอดสารพิษ
- ขายสมุนไพรมะพร้าว/ต้มยาขาย

กลุ่มเห็ดหอม

- จำหน่ายเห็ดหอมสด และเห็ดหอมย่าง

กลุ่มทำเหมี้ยง

- จำหน่ายเหมี้ยงชนิดอม
- จำหน่ายในซาดากแห้ง
- ผลิตภัณฑ์อมรสเหมี้ยง

กลุ่มเยาวชน

- จัดแข่งขันกีฬาเปตอง, โยนห่วง, ยิงหนังสติ๊ก ฯลฯ

อัตราค่าบริการทางการท่องเที่ยว

อัตราค่าบริการรถโดยสาร

อุทยานฯ แจ้ซ้อน - ลานดอกเสี้ยว (ขึ้น-ลง) เที่ยวละ	25	บาท
ลานดอกเสี้ยว-น้ำตกตาดเหี้ยว (ไป-กลับ) เที่ยวละ	25	บาท
ลานดอกเสี้ยว-หมู่บ้านป่าเหมี้ยง (ไป-กลับ) เที่ยวละ	15	บาท

อัตราค่าบริการบ้านพัก

ค่าที่พักแรม	อัตรา	100 บาท/คืน/คน
ค่าอาหาร	อัตรา	50 บาท/มื้อ/คน
ค่าบริการนำเที่ยว	อัตรา	100 บาท/วัน/คน

รูปแบบการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการนั้น จัดการโดยกลุ่มท่องเที่ยว (เดิม) โดยมีอดีตผู้ใหญ่บ้าน คุณศุภชัย รัชวงศ์ เป็นประธานกลุ่ม และมีสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการของกลุ่มอีก และภายหลังได้มีการรวมกลุ่มกัน โดยเน้นสมาชิกจากทางบ้านปางใต้ โดยการผลักดันของคุณนง ุศราญ ภายใต้ชื่อกลุ่มนี้วก้อย โดยมีกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ร่วมกัน โดยได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันภายในกลุ่ม ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็น เพียงรายได้เสริมที่จะเข้ามาในชุมชนและครอบครัว ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับการประกอบ อาชีพหลักคือการทำไร่ชาและการแปรรูปเหมี้ยงอยู่ ซึ่งนับว่าเป็นรายได้หลักของชุมชน หาก แต่ว่าถ้ามีนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านก็สามารถที่จะรองรับ จัดการนำเที่ยว พร้อมบ้านพัก home stay ได้ เพียงแต่ว่าสภาพการณ์ปัจจุบันนั้น ชุมชนไม่สามารถที่จะทำการ ตลาดทางการท่องเที่ยวได้เอง กลุ่มคนที่จะเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเรียนรู้นั้นจึงเป็นกลุ่ม เฉพาะที่ไม่เน้นปริมาณมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และบางกลุ่มที่เดินทาง มาท่องเที่ยวที่บ่อน้ำร้อนแจ้ซ้อน และเดินทางต่อไปยังบ้านป่าเหมี้ยง และอีกกลุ่มคือกลุ่มนักท่องเที่ยว ในช่วงเทศกาลดอกเสี้ยวบาน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัด ลำปางอีกด้วย

จากที่ได้พูดคุยถึงประเด็นการเคลื่อนงานต่อได้ก่อเกิดกลุ่มคนที่เรียกว่า กลุ่มนี้วก้อย โดยมีความหมายในการหนุนช่วยทีมงานท่องเที่ยว (เดิม) ซึ่งประกอบไปด้วย

1. นายต่อศักดิ์ เจริญทอง
2. นายหล้า นรนิติ
3. นายมนัส จันทรงาม
4. นายนวล มุกดี
5. นายเต้า ต๊ะคำ
6. นายกมล ดวงคำ
7. นางนงศราญ หวานดี
8. นางเสาร์คำ ชลมนัส
9. นางดงดอน ยะสุรินทร์
10. นางต่อมแก้ว มักได้
11. นางแสงดาว ดุษฎีโรจน์
12. นางแสงหล้า ผิวงาม
13. นางแดง เทพลิง
14. นางจันทร์वास ฤทธิไตรภพ
15. นางศรีลา ตั้งตัว

กลุ่มคนเหล่านี้ได้ร่วมกันคิดต่อกิจกรรมที่จะต้องดำเนินงานต่อดังนี้คือ

1. การจัดเขตอนุรักษทรัพย์ากรบ้านป่าเหมี้ยง (นก/อาหารจากป่า/อาหารจากแหล่งน้ำ)

2. การอนุรักษ์เส้นทางธรรมชาติ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำลำธาร
3. การแปรรูปผลไม้ป่าในหมู่บ้าน
4. การจัดการปัญหาขยะในชุมชนและแหล่งน้ำ
5. การจัดแหล่งอาหารในชุมชน เช่น ปล่อยปลาและดูแล/ระวัง/รักษา

4.4 การเสริมสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง

▪ ชมรมเด็กรักษนก

การศึกษารูปแบบและการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงนั้น ชุมชนให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยใช้กิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีและร่วมกันรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้คงอยู่ โดยการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เพื่อรักษาทรัพยากรป่าไม้ และเมื่อป่าไม้สมบูรณ์ยังส่งผลให้แหล่งน้ำสมบูรณ์ เกิดแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาเขตอนุรักษ์พันธุ์นก และการฟื้นฟูลำห้วยในชุมชนให้มีสภาพที่ดีขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้พัฒนาให้เกิดกลุ่ม “เด็กรักษนกบ้านป่าเหมี้ยง” ขึ้น เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมในการอนุรักษ์และศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของนก พร้อมทั้งขยายตัวต่อไปยังผู้ปกครอง พรานป่าและนักล่าสัตว์ ให้กลายเป็นนักอนุรักษ์ได้ด้วยกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน

จากการจัดเสวนากลุ่มแกน / ชุมชนในหมู่บ้าน ในการสร้างความตระหนักถึงการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เห็นว่ากลุ่มที่สามารถมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรในหมู่บ้าน คือ กลุ่มเด็ก ๆ ทีม / ผู้ประสาน สกว. จังหวัด จึงเริ่มจัดกิจกรรมตั้งแต่วันที่ 7 พฤศจิกายน 2545 โดยให้เด็กในหมู่บ้าน วาดภาพนกที่พบเห็นในหมู่บ้านเข้าร่วมประกวด ซึ่งกิจกรรมในวันนั้น

- เริ่มต้นด้วยการให้เด็ก ๆ ช่วยกันวาดภาพหมู่บ้าน ตามที่เด็ก ๆ คิดว่า แล้วช่วยกันเล่าตามภาพที่วาดพร้อมเพิ่มเติมสิ่งที่ขาดหายไป

- ให้พ่อหลวง (ศุภชัย) เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับหมู่บ้าน เช่น การทำนา ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการทำเหมี้ยง การเลี้ยงควาย ในสมัยก่อนเอาไวับรรทุกสัมภาระ / ช่วยทำนา ซึ่งปัจจุบันในหมู่บ้านไม่มีการเลี้ยงควายแล้ว

- เด็ก ๆ ช่วยกันเล่าเรื่องหมู่บ้าน เช่น ในลำห้วย / น้ำแม่ปาน มีปลาอะไรบ้าง รูปร่างลักษณะเป็นอย่างไร สถานที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

- ให้เด็ก ๆ บอกชนิดของนก ที่เด็ก ๆ วาด แล้วให้คนเฒ่าในหมู่บ้านเล่าเรื่องราวของนกชนิด นั้น ๆ

สำหรับกิจกรรมนี้ มีเด็ก ๆ ส่งภาพเข้าประกวด จำนวน 26 คน แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ เด็กอนุบาล – ป.4 และ ป.5 ขึ้นไป ปรากฏผลการประกวด ดังนี้

ระดับ อนุบาล – ป.4	1. ด.ญ.ฐานิกา	ดุษฎีโรจน์
	2. ด.ช. ศราวุธ	ติตะคำ
	3. ด.ญ. นุจรินทร์	เป็งจิต
ระดับ ป.5 ขึ้นไป	1. ด.ช. ปรัชญา	ทองคำเหล็ก
	2. ด.ช. อนุพงศ์	กิตติชัยวุฒิ

ในการจัดกิจกรรมนี้ มีประเด็นที่ทีมวิจัยไปพบและได้นำมาเข้าเวทีในการพูดคุย เด็ก ๆ 2 – 3 คน (บอย และพวก) กำลังจับนกมาได้ ทีมวิจัย ได้พูดคุยถึงเหตุ-ผล ของการจับนก / ยิงนก พร้อมความรู้สึกที่หากเด็ก ๆ เป็นนกที่ถูกจับได้ เด็กจะรู้สึกอย่างไร ให้ถ่ายทอดให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฟัง จนผลสรุปจากเด็ก ๆ/ ที่ประชุมว่า เราน่าจะช่วยกันดูแลรักษาและเรียนรู้ในการดูแลนกในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเรื่องที่ “ เด็ก ๆ สามารถทำได้ ผู้ใหญ่คิดเอา” จึงเริ่มก่อตั้ง “ชมรมเด็กรักษานก” โดยมี

คณะกรรมการจากการเลือกตั้งในที่ประชุม คือ

1. ด.ช.เอกชัย	มักได้	ประธานชมรม
2. ด.ช.เกรียงไกร	ข้อมือเหล็ก	รองประธาน
3. ด.ญ.พรทิพย์	ชมมนัส	เลขานุการ

มีผู้เริ่มบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนการจัดตั้งชมรม เป็นเงินประมาณ 150 บาท จนปัจจุบันมีสมาชิกของชมรมจำนวน 41 คน เงินกองทุนชมรม จำนวน 2,000บาทมี ด.ญ.วิลาวัลย์ ฤทธิไทรภพ เป็นประธาน ทั้งนี้ เงินกองทุนที่สะสมจะนำไปเป็นทุนในการสนับสนุนกิจกรรม การอนุรักษ์ / ดูแลนก และ อื่น ๆ ตามสมควรที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชมรมฯ ต้องการอุปกรณ์ กล้องส่องดูนก / กระตักน้ำสำหรับารเดินทาง ไปดูนก รวมทั้ง วัสดุ/อุปกรณ์เพื่อใช้ในการประกวดการวาดภาพนกกในหมู่บ้าน เป็นต้น

▪ โครงการรักษานก

จากการที่ชุมชน และ โรงเรียนเห็นความสำคัญในการร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเพื่อเป็นการสานต่อ / สอนองพระราชเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดจนถวายเป็นราชสักการะเนื่องในวโรกาสครบรอบ 72 ปี ชุมชน / โรงเรียน ร่วมกันดำเนินโครงการรักษานก โดยร่วมกันปลูกต้นไม้ ได้แก่ ต้นเสี้ยว และ พญาเสือโคร่ง เพื่อปรับภูมิทัศน์ บริเวณลานดอกเสี้ยว ถนนเข้าหมู่บ้าน และ บริเวณดอยล้าน ถึงถนนติดต่อบ้านแม่คำปอง จ.เชียงใหม่ ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา และ ร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดในช่วงการทำพิธีเปิดถนนเชื่อมหมู่บ้าน แม่คำปอง อ.แม่อน จ.เชียงใหม่ กับบ้านป่าเหมี้ยง อ.เมืองปาน จ.ลำปาง จำนวน 1,500 ต้น และ มอบหมายให้ นักเรียน / ผู้ปกครอง ช่วยกันดูแลรักษาโดยการแบ่งเขตพื้นที่กันช่วยดูแล

บทที่ 5

บทวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง จังหวัดลำปางนั้น เกิดขึ้นจากความร่วมมือของคนในชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงที่รวมกลุ่มกันขึ้นเป็นทีมวิจัย และมีพี่เลี้ยงจากภายนอกชุมชน คือพัฒนากรเขต 5 จังหวัดลำปาง รวมถึงเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จ.ลำปาง โดยความร่วมมือนี้เกิดขึ้นจากความพยายามที่จะรวมกลุ่มกันศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง เพื่อใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยได้ตั้งเป้าหมายของการดำเนินงานไว้ดังนี้

1. เพื่อหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้านป่าเหมี้ยง
2. เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง
3. เพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้ของชาวบ้านจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
4. เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวบ้านป่าเหมี้ยง

การดำเนินงานของทีมวิจัยนั้นเป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกๆ กิจกรรม ผ่านกระบวนการจัดเวทีชาวบ้าน การสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การศึกษาข้อมูล ทูเด็มของชุมชน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการพูดคุยถึงแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน โดยระยะเวลาการดำเนินงานนั้นแบ่งเป็น 3 ระยะด้วยกัน รวมระยะเวลา 2 ปีกว่า ที่ผ่านมา โดยในระยะแรกนั้นได้พี่เลี้ยงจากภายนอกชุมชนเข้าไปสนับสนุนและเป็นพี่เลี้ยงให้ ในช่วงของการทำความเข้าใจ การเตรียมความพร้อมของทีม การเตรียมคนเตรียมพื้นที่ แต่เนื่องจากพี่เลี้ยงเป็นนักวิจัยที่อยู่ภายนอกชุมชนทำให้เกิดปัญหาระหว่างการดำเนินการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องเวลา ที่พี่เลี้ยงเป็นข้าราชการประจำ ไม่มีเวลาเข้าพื้นที่และเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน รวมถึงปัญหาเรื่องการเดินทาง เนื่องจากในช่วงก่อน ในระยะที่ 1 ถึง 2 ของโครงการนั้นยังไม่มีปรับปรุงถนนที่จะเดินทางไปบ้านป่าเหมี้ยง ทำให้การเดินทางเป็นไปอย่างยากลำบาก และไม่สามารถเดินทางได้ในช่วงฤดูฝน จึงทำให้การจัดกระบวนการวิจัยขาดความต่อเนื่อง ดังนั้นในระยะที่ 2 และ 3 การเคลื่อนงานจึงเป็นหน้าที่ของชาวบ้าน กลุ่มวิจัยท่องเที่ยวของ สกว. โดยมีพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) จ.ลำปาง เข้าไปติดตาม หนุนเสริมเป็นระยะๆ การดำเนินงานในช่วงรอยต่อของระยะที่ 1 และระยะที่ 2 นั้นจึงขาด

ความต่อเนื่อง จวบจนได้มีการปรับตัวคนทำงาน เกิดการรวมกลุ่มนี้ก้าวขึ้นจึงได้มีการเริ่มงานกันอีกครั้ง

หากแต่ว่าจะไม่มีที่เลี้ยงจากภายนอกชุมชน ชาวบ้านก็ยังเคลื่อนไหวงานและมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้คงอยู่ โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อให้คนภายนอกได้เรียนรู้เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันทั้งเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ร่วมกันต่อไป ซึ่งจากการดำเนินงานนั้นสามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยข้อที่ 1 ได้ โดยการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นสามารถปลูกกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้เป็นอย่างดี และยังสามารถทำให้เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนภายใต้ชื่อ “กลุ่มเด็กรักษ์นก” ซึ่งรวมตัวกันเพื่อที่จะศึกษาวิถีชีวิต เรื่องราว ความเป็นอยู่ของนก ผ่านกิจกรรม การเดินป่า การเล่าเรื่อง การวาดภาพ การเล่นดนตรี จนสามารถเปลี่ยนใจนักล่าสัตว์ให้กลับกลายเป็นนักอนุรักษ์ได้ในปัจจุบัน ซึ่งการรวมกลุ่มของเยาวชนนั้นสามารถถ่ายทอดไปยังผู้ปกครองได้เป็นผลสำเร็จ การล่าสัตว์และนกในชุมชนลดน้อยลง เกิดการจัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์นกและมีกฎระเบียบในการดูแลนก และสัตว์ป่าต่างๆ ขึ้นในชุมชน รวมทั้งจัดทำแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาอีกด้วย ซึ่งนับได้ว่าเป็นผลพลวงมาจากกิจกรรมการวิจัยทั้งสิ้น ที่สามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งเด็ก เยาวชนและผู้ใหญ่ได้เป็นผลสำเร็จ ชาวบ้านต่างสะท้อนว่าการจัดการท่องเที่ยววันนั้นเป็นเพียงเครื่องมือ ถึงแม้ว่าจะมีคนมาเที่ยวหรือไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้คงอยู่และสามารถสืบสานให้กับเยาวชนคนรุ่นหลังได้อีกต่อไป ซึ่งเรื่องของรายได้นั้นเป็นเพียงเรื่องรองและเป็นเพียงรายได้เสริมเนื่องจากชาวบ้านมีรายได้หลักจากการทำเหมืองอยู่แล้ว

การจัดการชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งต้องถูกมองมากที่สุด ถ้ามีนักท่องเที่ยวมาเพื่อที่ต้องการเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิต ท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสความเป็นบ้านป่าเหมียง ก็เกิดคำถามว่าอะไรที่จะสามารถสื่อให้เห็นถึงคนบ้านป่าเหมียง สิ่งแวดล้อมที่คนบ้านป่าเหมียงเองก็ได้สัมผัสอยู่ทุกวัน เช่น การไปเก็บเหมียง การนั่งเหมียง การท่องเที่ยวในป่า ดูนก ตกปลา ซึ่งในบางสิ่งควรที่จะต้องถูกปรับเพื่อให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยว เช่น ถ้านักท่องเที่ยวต้องการดูนก สวนเหมียง หรือชมสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน ซึ่งก็น่าจะมีทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว โดยมองว่าคนในชุมชนก็สามารถเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวได้ เพื่อชมความเป็นอยู่ของคนป่าเหมียง ซึ่งเหล่านี้เป็นเพียงการเสนอแนวความคิดต่อชุมชน เนื่องจากการเข้าสำรวจข้อมูลพื้นที่แล้วพบว่า ในหมู่บ้านเองมีแหล่งน้ำผ่าน มีความสวยงาม และเป็นเส้นทางที่สามารถเดินได้สะดวก มีจุดแวะชมที่น่าสนใจ ทั้งสวนเหมียง จุดชมนก ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ (กล้วยไม้ / มะไฟ / มะพลูด เป็นผลไม้ป่าที่อยู่บริเวณเส้นทางเดิน สามารถรับประทานได้ถ้ามีการจัดสรรเดือนที่มีผลไม้ตามฤดูกาล) ที่ผ่านมาชุมชนเองยังมองภาพการท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ไกลตัว แหล่งท่องเที่ยวต้องสวยงามและใหญ่โต จึงมุ่ง

พัฒนาน้ำตกคาดเหี่ยะ ซึ่งมีระยะทางไกล ใช้เวลานานกว่าจะไปถึง ซึ่งอาจจัดเป็นรูปแบบเฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม เป็นต้น งานในระยะที่สองนี้ถูกมองว่ากิจกรรมควรมีให้เห็นอย่างเด่นชัดมากขึ้น ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางมากขึ้น และลงมือทำ

การจัดการกับขยะทั้งภายในและภายนอกชุมชนเป็นสิ่งที่ถูกเสนอขึ้นมาจากเยาวชน ขยะที่มาจากภายนอกโดยนักท่องเที่ยวเราสามารถมีข้อตกลงร่วมกับนักท่องเที่ยวได้ แต่ขยะภายใน ซึ่งเยาวชนเรียกว่า “ขยะไม่รู้เรื่อง” เป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงเพราะสามารถมองเห็นชัดเจน เยาวชนมองว่าถ้าเป็นขยะของบ้านใครน่าจะมีการดูแล รับผิดชอบในส่วนของตนเอง สิ่งหนึ่งที่น่าเป็นห่วงคือความสะอาดภายในชุมชน ซึ่งชุมชนควรเป็นคนลุกขึ้นมาจัดการกับสิ่งที่น่าจะเกิดขึ้น และประเด็นนี้เองก็สอดคล้องกับแนวคิดของอีกหลายกลุ่มในการจัดการกับปัญหาขยะของชุมชน เช่นการพัฒนาแหล่งน้ำในชุมชนเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจใกล้บ้าน

5.1 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงนั้น

ที่ผ่านมาจากการศึกษาวิจัยนั้นได้เพียงแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยที่จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน

การศึกษาการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรจะคำนึงถึงฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสมบัติส่วนรวมของท้องถิ่น ที่นำมาใช้เป็นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพที่ดี ซึ่งการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จะต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ชัดเจน ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้ (อุตร วงศ์ทับทิม, 2545)

1. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จะต้องคำนึงถึงศักยภาพความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง และมีการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปกับแผนพัฒนา
2. การส่งเสริมและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ต้องอยู่ภายใต้กรอบของการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน
3. การกำหนดทิศทาง และมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยว ต้องสอดคล้องกับบริบทของชุมชนทั้งในด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจพื้นฐาน และศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
4. เตรียมมาตรการป้องกันและควบคุมปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน
5. ต้องมีการรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยวต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอย่างน้อยปีละครั้ง

6. จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงสมรรถนะและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว
7. มีการจัดการสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ให้อยู่ในระดับมาตรฐานที่ดี มีการบริหาร การจัดขยะมูลฝอย การจัดการน้ำเสีย สิ่งปฏิภูลต่าง ๆ รวมถึงควบคุมคุณภาพอากาศและเสียง
8. กำหนดสัดส่วนรายได้ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมเพื่อใช้ในการดูแลรักษา ฟื้นฟู จัดการสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
9. รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยว และคุณค่าดั้งเดิมของแหล่งท่องเที่ยวไว้ โดยกำหนดมาตรการควบคุมไม่ให้มีการดัดแปลงสภาพแวดล้อม ไม่ลดคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
10. มีการประสานงานกับหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายให้มีการบังคับใช้อย่างเข้มงวด เพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายหรือกฎระเบียบของชุมชน

5.2 กระบวนการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านป่าเหมี้ยง เป็นกิจกรรมที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมประเพณี ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาสังคม พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นระบบของการจัดการที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยมีการกำหนดทิศทาง แผนงาน และกระบวนการอย่างเป็นระบบ ระเบียบ มีแบบแผนที่ชัดเจน ซึ่งถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ดีต่อไป

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และเจ้าหน้าที่องค์กรภาคเอกชนด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ทำให้ได้ความรู้และแนวคิดในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในด้านของทิศทาง ยุทธศาสตร์ แผนงานและกระบวนการจัดกิจกรรม โดยให้คำนึงถึงองค์ประกอบของพื้นที่เป็นหลัก ทั้งในด้านของทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี การดำเนินวิถีชีวิตตลอดถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นการปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง ยุทธศาสตร์แผนงาน และกระบวนการจัดกิจกรรม

สำหรับทิศทางยุทธศาสตร์ แผนงานและกระบวนการของการพัฒนาควรคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ประการหลัก คือ

1. การสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ อันจะนำมาซึ่งการสร้างแผนงานและจัดกระบวนการร่วมกันในการทำงาน เช่น การจัดอบรมให้ความรู้หรือการทัศนศึกษา เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนได้เห็นประสบการณ์จากของจริง และสามารถนำเอาความรู้ที่ได้มานักปฏิบัติจริงในชุมชน การวางแผนประสานความร่วมมือกันเป็น

ระดับเครือข่ายระหว่างชุมชน องค์การภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ เพื่อให้ทิศทางการทำงานเป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้ หรือการจัดอบรมเพื่อสร้างสื่อความหมายในท้องถิ่น เกี่ยว ตลอดจนการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้สามารถขึ้นและเรื่องวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และระบบนิเวศได้

2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ระบบการจัดการจะต้องเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวและการให้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวก ให้ความรู้เรื่องธรรมชาติ วัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรมในชุมชนจะต้องสร้างบรรยากาศของการท่องเที่ยวที่ดี โดยคำนึงถึงองค์ประกอบที่เป็นสิ่งชักจูงใจ โน้มน้าวใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน เช่น น้ำตก ถ้ำที่พักอาศัย การบริการด้านข้อมูลข่าวสาร การแสดงไมตรีจิต เส้นทางคมนาคม บริการขายของที่ระลึก หรือของฝากในชุมชน ฯลฯ

3. การมีส่วนร่วมของชุมชน ระบบการจัดการที่ชุมชนเป็นเจ้าของ ใช้ทุนธรรมชาติ และการสร้างกระบวนการร่วมคิดร่วมทำ จึงเป็นเสมือนหนึ่งของการร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย ชุมชนได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยวางรูปแบบและวางแผนให้ชุมชน ได้ขายศิลปะ หัตถกรรม สินค้าทางการเกษตร การให้ชุมชนเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นความเป็นจุดเด่นทางด้านธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งรูปแบบดังนี้ จะทำให้ประเพณีให้คงอยู่ดำรงสืบทอดถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน และยังสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี เมื่อชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศฯ ก็จะทำมาซึ่งความตระหนักและรู้คุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในภาคปฏิบัติจะต้องมีแผนงานและกระบวนการที่ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

5.3 การสร้างอาชีพและเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านด้วยการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชน โดยมีทั้งกลุ่มเก่าที่มีอยู่แล้วและกลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิด แนวคิด "การรับมือกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างไร" ดังนี้

- กลุ่มแม่บ้าน
- กลุ่ม Home Stay
- กลุ่มจักสาน
- กลุ่มนวดแผนไทย
- กลุ่มทำเหมี้ยง
- กลุ่มจัดการขยะ
- การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน
- ประชาสัมพันธ์
- กลุ่มเยาวชนต่อการเข้ามามีส่วนร่วมเสนอแนวทางของกิจกรรม (ดูนก/เดินป่า)

สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของวิถีชีวิตที่ชุมชนจะต้องตั้งรับ กับการเปิดบ้านป่าเหมี้ยงให้เป็น แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประเด็นที่กล่าวมาจะต้องถูกจัดการโดยคนในชุมชน และลงมือทำให้เห็น เป็นรูปธรรมมากขึ้น

กรณีประเด็นการมองกิจกรรมทั้งหมดให้เกี่ยวข้องกับงานท่องเที่ยวโดย ตัวกิจกรรม เป็นตัวหมุนให้เกิดวงที่ขยายเรื่อย ๆ จนไปกระทบกับคำว่าท่องเที่ยวได้อย่างไร? โดยมีคนในชุมชนเป็นคนหมุนกิจกรรม ตามแนวคิดที่เกิดขึ้น ซึ่งแต่ละประเด็นจะสามารถแตกเป็นกิจกรรมย่อยของแต่ละกิจกรรมได้อีก เช่น การดูนก สามารถให้คนในชุมชนเข้าร่วมแนวคิดโดยใช้การเข้ามามีส่วนร่วมโดยการจัดการประกวดภาพวาดนกที่ตนเองรู้จัก ของคนป่าเหมี้ยงเอง เหล่านี้เป็นต้น

ส่วนประเด็นงานวันดอกเสี้ยวบานที่เหมือนเป็นงานประจำปีของคนป่าเหมี้ยง ซึ่งเป็นงานที่บ้านป่าเหมี้ยงมีส่วนร่วมกับอุทยานแห่งชาติซึ่งคาบเกี่ยวกับงานวิจัย และเป็นเพียงส่วนหนึ่งของงานท่องเที่ยวสิ่งที่ชุมชนต้องตระหนักเป็นเรื่องของคนป่าเหมี้ยงต่อการตั้งรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในวิถีของคนป่าเหมี้ยง การขยายแนวคิดของทีมวิจัยสู่ชุมชนเป็นส่วนสำคัญ ความเข้าใจของชุมชนต้องสามารถแยกแยะได้

จากข้อมูลการสำรวจเส้นทางพบว่า ชุมชนในเขตคุ้มทางใต้ จะเริ่มหยุดคุยถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ โดยจะเริ่มสำรวจเส้นทางที่ผ่านลำน้ำ และสวนเหมี้ยง นักท่องเที่ยวสามารถได้สัมผัสกับวิถีชีวิตคนป่าเหมี้ยง และความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าตามเส้นทางที่กำหนดไว้ โดยวางแนวทางของการรวมกลุ่มไว้ว่า คนที่มีพื้นที่ใกล้เคียงเส้นทางเดิน

สำรวจน่าจะเป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและเสนอแนวคิด เป็นกิจกรรมที่น่าจะให้เห็นเป็นรูปธรรมต่อไป

การตั้งข้อสังเกตจากทีมวิจัย

1. จากที่ผ่านมา 1 ปี พบว่าการเคลื่อนงานส่วนใหญ่เน้นในส่วนของการสำรวจหาของดี และการสร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยของชุมชนและทีมวิจัย ซึ่งพบว่าการเคลื่อนงานชะงักในระหว่างหนึ่งเนื่องจากคนใน(ชาวบ้านที่มิจัย) รอคคนนอก (หัวหน้าโครงการ) ทั้งส่วนของงบประมาณ การทำงาน เพื่อมานำกระบวนการซึ่งถ้าคนนอกไม่ขึ้นไปทำงานก็ไม่เคลื่อน ศูนย์ประสานงานจึงเห็นว่าคนในเองที่ไม่ใช่ทีมวิจัยน่าจะสามารเคลื่อนงานได้ ซึ่งจากการติดตามงานในครั้งที่ 4 พบว่าชุมชนเองมีศักยภาพและแนวคิดในมุมมองของการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เหมาะสม โดยปางเหนือคิดรูปแบบการท่องเที่ยวในรูปแบบของการเอื้อประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว เช่น Home stay กลุ่มการนวดแผนโบราณ กลุ่มดนตรี ฯลฯ ส่วนปางใต้มีการตื่นตัวด้านการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน การทำร้านอาหาร สมุนไพร(อาหารป่า ไม้คฤเทศก์ด้านต่าง ๆ (สมุนไพร/ลำห้วย/ผลไม้ป่า/เห็ดฯลฯ) ดังนั้นในระยะต่อไปการเคลื่อนงานคงเห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น กลุ่มคนก็ไม่ได้หมายถึงทีมวิจัยคนใน แต่หมายถึงคนที่อาสาเพื่อเข้ามาจัดการงานด้านการท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ที่เห็นสมควรว่าเหมาะสมและไม่ขัดต่อวิถีชีวิต ไม่ได้จัดหรือสร้างขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่แฝงไว้ด้วยการกระตุ้นเพื่อให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ในระยะยาว

2. กรณีปัญหาที่เกิดขึ้น ทีมวิจัยควรถอดบทเรียนการทำงานจาก 1 ปีที่ผ่านมา ซึ่งมีคำถามเกิดขึ้นจากการทำงานว่า

- แนวคิดเริ่มต้นเป็นอย่างไร? และมีการเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบใด?
- หลังจากนั้นเกิดเหตุการณ์อะไร?
- การจัดระบบการท่องเที่ยวภายในโดยคนป่าเหมี้ยง ส่งผลต่อกระบวนการคิด ความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างไร?
- กระบวนการถ่ายทอดความรู้ต้องเกิดขึ้นสู่รุ่นต่าง ๆ ได้อย่างไร?
- ชุมชนอื่น (คนนอก) ควรปฏิบัติต่อคนบ้านเราอย่างไร?
- ความเข้าใจของชาวบ้านที่ไม่สามารถแยกจากงานดอกเสี้ยวบ้านได้ ต้องทำอย่างไร?

3. ความคาดหวังของการเคลื่อนงาน โดยให้ชาวบ้านทั้งปางเหนือและปางใต้มาคุยกันว่าจะทำงานร่วมกันอย่างไร? ใครเป็นคนทำและรับผิดชอบ ควรทำให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน กรณีพี่น้องคราญ ต้องการอุปกรณ์เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น ผลไม้ป่า ทรัพยากร สมุนไพร ฯลฯ ทีมวิจัยควรสนับสนุนแนวความคิด เนื่องจากเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นภายใต้จิตสำนึกในการอนุรักษ์ และต้องการทำให้เห็นชัดเจน เพื่อนำไปสู่การวางแผนงานต่อไป

คำถามที่เกิดขึ้นอยู่ภายใต้ความคิดและความเข้าใจของคนบ้านป่าเหมี้ยงต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นต่อการจัดการโดยมิได้มุ่งเน้นเพื่อการท่องเที่ยวเป็นหลักแต่มองภาพในระยะยาวในเชิงการอนุรักษ์ประเด็นสำคัญคือทำให้ความสำคัญในแต่ละบทบาทของคนในชุมชนมากขึ้น ศักยภาพของคนในชุมชนในการมองปัญหา วิเคราะห์ปัญหา และหาทางแก้ไข เป็นบทเรียนหนึ่งที่ทางที่มิวิจัยได้เรียนรู้และสามารถนำไปเพื่อกำหนดทิศทางการเคลื่อนงานได้ (ใจคนฮือถูกกับก่าน)

5.4 การวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนป่าเหมี้ยง

สิ่งที่ชาวบ้านและที่มิวิจัยได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย

1. เงื่อนไขที่สำคัญของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1 ในเชิงพื้นที่

บ้านป่าเหมี้ยงแม่ปานเป็นหมู่บ้านที่มีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาอยู่ก่อนแล้ว ด้วยมีเส้นทางเดินทางผ่านไปจนถึงบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชื่อเสียงในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและคนไทย

- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายของทางราชการในการผลักดันให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง
- ที่ตั้งหมู่บ้านเป็นรอยต่อระหว่างจังหวัด (เชียงใหม่/ลำปาง)
- มีอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว
- มีเส้นทางจากอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนผ่านป่าเหมี้ยงไปจนถึงบ้านท่องเที่ยวฯ กิ่งแม่ออน

จ.เชียงใหม่

1.2 ฐานทรัพยากร

- มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งพืชพันธุ์ ป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำตก
- มีวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ดานเหมี้ยงแทนข้าว รำเจิง ฟ้อนเก็บ เหมี้ยง
- มีผลิตภัณฑ์หลายๆ อย่างที่ทำให้เกิดรายได้หรือสามารถแลกเปลี่ยนเป็นสินค้า เช่น ไบเหมี้ยง สาตดอก ไข่ ยาสมุนไพร เห็ดหอม

1.3 ด้านประชากร

- ชาวบ้านป่าเหมี้ยงเองก็มีใจ มีความสนใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ฯ เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีผลบังคับด้วยรายได้ที่เกิดจากการทำเหมี้ยงเท่า

นั้น จึงคิดว่า หากมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้าน ก็จะเป็นช่องทางหนึ่งในการเกิดรายได้/สร้างรายได้ของพวกเขา

2. บทเรียนที่ได้จากการดำเนินโครงการวิจัย

2.1 ด้านพื้นที่

- เป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล และการคมนาคมยากลำบากในการเข้าถึงหมู่บ้าน อีกทั้งที่ตั้งหมู่บ้านก็เป็นจุดที่กระโดดจากจุดท่องเที่ยวอื่นๆ ของจังหวัดลำปาง ถึงแม้จะมีน้ำตกแจ้ซ้อน/อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่บ้านป่าเหมี้ยงก็เป็นเพียงทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่มบางคนที่มาเที่ยวที่อุทยานฯ เท่านั้น ถ้าจะเปรียบกับแหล่งท่องเที่ยวของแม่ฮ่องสอนหรือจังหวัดอื่นๆ ซึ่งก็มีพื้นที่ห่างไกลการคมนาคมยากลำบากเช่นกัน แต่มีจุดขายมีจุดท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องกัน ไม่เป็นจุดกระโดดเหมือนลำปาง ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างลำบาก

2.2 ด้านฐานทรัพยากรของชุมชน

- ชุมชนยังไม่มีจัดการเรื่องการท่องเที่ยวของตนเองที่ชัดเจน เนื่องจากฐานทรัพยากรไม่ได้เป็นของชุมชนจริงๆ แต่คาบเกี่ยวกับการเป็นพื้นที่ของรัฐ ทรัพยากรทุกอย่างอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน บางครั้งในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยว ชาวบ้านอาจจะมองแบบหนึ่ง แต่รัฐอาจจะมองอีกแบบหนึ่ง เช่น รัฐมองว่าจะทำอย่างไรให้คนเข้ามาเที่ยวบ้านป่าเหมี้ยงเยอะๆ ให้ป่าเหมี้ยงเป็นบ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศของลำปาง ก็จะประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมที่ดึงคนเข้ามาเที่ยวบ้านป่าเหมี้ยง โดยจัดเทศกาลวันดอกเสี้ยวบาน แนะนำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และบ้านพักนักท่องเที่ยว (home stay) เป็นต้น ส่วนชุมชนเองก็จะมองว่า หากมีคนมาเที่ยวเยอะๆ พวกเขาก็จะได้ขายผลผลิตบางอย่างของเขา เช่น คนแกก็จะทำเครื่องจักสานขายได้มากขึ้น ขายยาสมุนไพร ขายเห็ดหอม ทำกับข้าวขายให้นักท่องเที่ยว และมีรายได้จากให้บ้านพักนักท่องเที่ยว และที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านมองว่า การจัดการท่องเที่ยวจะทำให้พวกเขามีถนนดีๆ เข้าหมู่บ้าน เป็นต้น
- ทรัพยากรบางอย่างน่าจะเป็นจุดขายของบ้านป่าเหมี้ยง คือ เรื่องเหมี้ยง เรื่องวิถีชีวิตของคนป่าเหมี้ยงที่ผูกพันอยู่กับเหมี้ยง ก็ดูเหมือนจะไม่ใช่ว่าขาย อาจเนื่องจากไม่โดดเด่น ไม่ใช่จุดเด่นพอที่จะดึงคนมาเที่ยวได้ หมู่บ้านที่เรียกว่า “ บ้านป่าเหมี้ยง ” แบบนี้มีอยู่ในหลายๆ หมู่บ้าน หลายๆ จังหวัดเช่นกัน ดังนั้นจึงขอสรุปบทเรียนว่า การมุ่งเน้นการท่องเที่ยวใน

เชิงอนุรักษ์ฯ อย่างเดียว คนอาจไม่มาไม่สนใจ คงจะต้องเน้นหรือสร้างจุดสนใจ สร้างความโดดเด่นของฐานทรัพยากรชุมชนเพิ่มขึ้น เช่น น้ำตก ตาดเหี้ย ตาดวัด ลานดอกเสี้ยว สวนเหมียงเก่า เป็นต้น

2.3 กระบวนการเรียนรู้

- การเรียนรู้ระหว่างคนในกับคนนอก ค่อนข้างยากลำบาก ในการติดต่อสื่อสารและโอกาสที่จะได้เรียนรู้ร่วมกัน
- แต่กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านเองที่มีระหว่างกันเองกลับมีมากกว่า เช่น การดูแลไม้กฤษณา (บ๊อคเต - ไม้หอมมีคุณค่าราคาแพง) การปกป้องอนุรักษ์แมลงหายาก การจัดการคนที่ลักลอบตัดไม้หรือเข้าไปเอาของป่า การดูแลสวนเหมียงอย่างยั่งยืนการดูแลป่าบริเวณแหล่งน้ำที่ใช้ปั่นไฟฟ้า การบริหารจัดการกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้าน เป็นต้น
- การเรียนรู้ของชาวบ้านเกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรง ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเขา แต่การเรียนรู้ที่ค่อนข้างเป็นวิชาการ มีเงื่อนไขต่างๆ เช่น การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเอง ชาวบ้านจะไม่ค่อยเข้าใจมองไม่ออก ทั้งๆ ที่เป็นการศึกษาในชุมชน แต่กลับไม่ตรงกับประสบการณ์ตรงของชาวบ้าน เช่นว่า นานๆ ที่ถึงจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ดังนั้น การปรับตัว การแก้ไขปัญหา การจัดการต่างๆ จึงไม่มี (ไม่เกิดการสรุปทเรียน ไม่เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการท่องเที่ยว)

2.4 กระบวนการมีส่วนร่วม

- ชาวบ้านมีส่วนในการร่วมคิดโดยผ่านทางผู้นำหมู่บ้าน
- ถึงแม้จะมีการจัดเวทีย่อย บ่อยครั้ง แต่การมีส่วนร่วมคิดของชาวบ้านยังเกิดน้อย
- การมีส่วนร่วมระหว่าง
 - ทีม กับ ทีม - น้อย
 - ทีม กับ ชาวบ้าน - น้อย
 - ชาวบ้าน กับ ราชการ - น้อย
 - ชาวบ้าน กับ ชาวบ้าน - มาก

5.5 ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากการดำเนินงานวิจัย

□ ถนนเข้าหมู่บ้าน

ย้อนอดีตเมื่อประมาณ 200 ปี จากที่มีการเข้าไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในบ้านป่าเหมี้ยง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีภูเขาสูง สลับซับซ้อนยากในการเดินทาง เมื่อมีผู้อพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนเพิ่มขึ้น เดิมการขนส่งสิ่งของ และการติดต่อกับภายนอกหมู่บ้านต้องใช้วิธีเดินเท้า และ ใช้วิธี “คนหาบ” ต่อมาเมื่อมีการปลูกเหมี้ยงเป็นพืชหลักมากขึ้น ก็เริ่มใช้ วัว และม้าแกลบ ตามลำดับ เพื่อบรรทุกของป่า / เหมี้ยงไปแลกข้าว โดยพ่อหลวงนวล เล่าว่า เมื่อสมัยเด็กๆ อายุประมาณ 10 ขวบ ได้เข้าโรงเรียน เดือนหนึ่งได้เรียนประมาณ 7 วัน เพราะครูต้องเดินขึ้น – เดินลง – ไปร่วมประชุมที่อำเภอ ซึ่งสมัยก่อนขึ้นอยู่กับ อ.แจ้ห่ม การเดินทาง ไป-กลับ จากอำเภอแจ้ห่มถึงบ้านป่าเหมี้ยง ต้องใช้เวลาถึง 3 วัน จนถึง ปี พ.ศ.2524 ด้วยมีสถานการณ์เกี่ยวกับการก่อการร้าย จึงเริ่มมีการสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน แต่ก็ยังเป็นเพียงทางลัดลง และ มีการปรับปรุงเป็นถนนลูกรังตามลำดับ แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากสภาพเส้นทางเป็นทางขึ้นเขา ลงเขา และ ลัดเลี้ยวไปตามไหล่เขาทำให้ยากลำบากในการเดินทางซึ่งเป็นปัญหาสำหรับคนในหมู่บ้านมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการขนส่งสิ่งของ / สัมภาระเข้าหมู่บ้าน หรือ การนำคนเจ็บป่วยเข้ามารับการรักษาที่อำเภอ ผู้นำชุมชนได้มีการประสานงานและต่อสู้อุปสรรคของงบประมาณมาสร้างถนนมาโดยตลอด แต่ก็มีกระแสจากผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่เห็นว่าพื้นที่บ้านป่าเหมี้ยงเป็นพื้นที่ที่อยู่ในป่าต้นน้ำลำธารมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ และ สัตว์ป่า หากมีการคมนาคมที่สะดวกแล้ว อาจทำให้ทรัพยากรฯ ดังกล่าว เสียหาย/เสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วได้ อย่างไรก็ตามเมื่อถึง ปี พ.ศ. 2545 ก็มีการทำถนนลาดยาง / คอนกรีต เข้าสู่หมู่บ้านและเชื่อมต่อกับ กิ่ง อ.แม่ฮอน จ.เชียงใหม่ เนื่องจากเส้นทางดังกล่าวสามารถเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ และลำปางได้ ทำให้การคมนาคมสะดวกมากขึ้น ชุมชนป่าเหมี้ยงจึงพยายามตั้งรับกับกระแสของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และ ผลักดันให้เกิดการทำโครงการวิจัย เพื่อเป็นการตั้งรับกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง เช่น การมีคนนอกหมู่บ้านเข้าไปหา/ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การมีคนนอกหมู่บ้านขึ้นไปขึ้นชม/ท่องเที่ยว ด้านวิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน เป็นต้น

5.6 บทเรียนที่ได้จากงานวิจัย

การวิจัยฯ นี้ ใช้หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยมีพื้นฐานปัญหาเกิดจากมุมมองของคนชุมชนต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวิถีชีวิตที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากผลกระทบของกระแสการท่องเที่ยวที่เริ่มมีเข้าสู่หมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการสร้างถนนลาดยาง / คอนกรีต เพื่อเชื่อมต่อระหว่าง บ้านแม่คำปอง อ.แม่ฮอน

จ.เชียงใหม่ กับ อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ซึ่งมีเส้นทางผ่านบ้านป่าเหมี้ยง รวมทั้งการที่ชุมชน / อุทยานฯ แจ้ซ้อน และท้องถิ่นจะร่วมกันจัดงานเทศกาลวันดอกเสี้ยวบานในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นประจำทุกปี โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2543 ซึ่งทำให้คนภายนอกรู้จักบ้านป่าเหมี้ยงเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้าน / ผู้นำชุมชน จึงร่วมกันแสวงหาทางออกในการสร้างวิกฤตให้เป็นโอกาสโดยการ ตั้งคำถามและร่วมกันแสวงหาคำตอบ โดยกำหนดคำถามการวิจัย “ ชาวบ้านป่าเหมี้ยง จะมีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน อย่างไร ? ” เพื่อให้ชาวบ้านป่าเหมี้ยงสามารถช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้คงไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ควบคู่ไปกับสามารถนำวิถีชีวิต และ ทรัพยากรธรรมชาติภายในหมู่บ้านที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยไม่เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วย

การดำเนินกิจกรรมในโครงการ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งระหว่างคนในชุมชน ที่มิวิจัย และเครือข่ายที่เกิดจากการเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกัน จากหมู่บ้านอื่นในพื้นที่ เช่น บ้านแม่กำปอง อ.แม่เอน จ.เชียงใหม่ , บ้านสามขา อ.แม่ทะ จ.ลำปาง หรือ ชาวบ้านอื่น ๆ ที่มีโอกาสได้สัมผัสชาวบ้านป่าเหมี้ยงจากการจัดเวทีการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งที่จัดโดยส่วนราชการหรือเอกชน ทั้งภายในหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด หรือ ต่างพื้นที่จังหวัดกัน

จากการดำเนินงานมรภิกรรมต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลา 2 ปี กับ 6 เดือน ของคณะทีมวิจัย ก่อให้เกิดการจุดประกายในกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับกระแสการท่องเที่ยว ที่จะนำไปสู่การแสวงหาความเข้าใจที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อคงไว้ซึ่ง ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต / ประเพณี วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยค้นพบปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง – มีการกำหนดเป็น 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีทางธรรมชาติ และ การเรียนรู้ทางวิถีชีวิตของชาวชุมชน โดยนักท่องเที่ยวต้องเคารพในแบบแผนและการดำเนินชีวิตของชาวชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการพักค้างแรมในหมู่บ้าน หรือการเข้ามาศึกษาวิถีชีวิต / ธรรมชาติในชุมชน ตลอดจนไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนด้วย

2. ด้านการค้นหาคัญภาพของชุมชน – ชุมชนได้ร่วมกันทบทวนและค้นหาคัญภาพของชุมชน ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรที่สามารถนำมาเอื้อประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในหมู่บ้านได้

- ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม – ได้แก่ พื้นที่ผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ น้ำตกที่สวยงาม ความหลากหลายของระบบนิเวศของป่าดิบชื้น ป่าพื้นที่สูง พันธุ์พืช (ปอแต ลูกก้อ กล้วยไม้ ฯลฯ) พันธุ์สัตว์ป่า (แก้ง หมูป่า นก ฯลฯ) และสัตว์น้ำ (ปลาปรุง ปลาแก้ง เต่าปูลู ฯลฯ) เป็นต้น

- ด้านเศรษฐกิจ – ชุมชนมีอาชีพหลักในการ ปลูก / ทำ เหมียง ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวภาคเหนือ ที่ไม่มีในภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะก่อให้เกิดกิจกรรมที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวชุมชนได้ตลอดทั้งปี และการทำสวนเหมียงยังไม่รบกวน / ส่งผลในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริมในการทำเห็ดหอม

- ด้านวิถีชีวิต ประเพณี / วัฒนธรรม – ชุมชนบ้านป่าเหมียงเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตพึ่งพิงกันธรรมชาติ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยภาคเหนือ มีภาษาท้องถิ่น ชุมชนมีประวัติศาสตร์ของการต่อสู้เพื่อการอยู่รอดของชุมชน รวมทั้งมีภูมิปัญญาของคนในชุมชนที่สืบสานและสะท้อนจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน การฟ้อนเจิง ฟ้อนดบมะผาบ การฟ้อนเก็บเหมียง การทำหัตถกรรมพื้นบ้าน การจักสาน การทอเสื่อ เป็นต้น

- กระบวนการจัดการโดยชุมชน – เกิดการเริ่มต้นในการจัดการสำหรับการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การจัดบ้านพัก การจัดการแสดง/ กิจกรรม การวางแผนไทยหรือ การให้ความรู้เรื่องสมุนไพร เป็นต้น

3. กระบวนการเรียนรู้ผ่านงานวิจัย – จากการทำเนื้องานที่วิจัยเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง ทีมวิจัยที่เป็นคนนอกชุมชน และ ทีมวิจัยที่เป็นคนในชุมชน ชุมชนได้เรียนรู้ในส่วนของการทำงานที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะความจำเป็นในการปรึกษาหารือในสถานการณ์และปัญหาร่วมกัน ซึ่งเป็นการนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขและจัดการกับปัญหาของชุมชนร่วมกัน โดยชุมชนต้องอาศัยระยะเวลาและการสั่งสมประสบการณ์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนด้วยตนเอง

ถึงแม้ว่า การดำเนินโครงการไม่สามารถทำให้ชาวชุมชนได้รับคำตอบอย่างสมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ดี ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ชุมชนต้องนำไปคิดและปฏิบัติเองเพื่อตอบรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เข้าสู่ชุมชน เพื่อสืบสานทรัพยากรและวิถีชีวิตถึงคนรุ่นลูกหลานต่อไป

5.7 ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

ด้านโครงสร้างงานและความเข้าใจต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. นักวิจัยเป็นคนนอก ทำให้เกิดข้อจำกัดในเรื่องของ เวลา/เงื่อนไข/ปัจจัยอื่น ๆ ต่อการเคลื่อนงานของชุมชน
2. ทีมแกนนำ และชุมชนบางกลุ่มเองยังไม่มี ความชัดเจนในเรื่องของงานวิจัย ขาดการประสานงานที่ดีในชุมชน เช่นการแจ้งให้กับชุมชนทราบและเข้าใจว่าขณะนี้บางกลุ่มกำลังขับเคลื่อนงานอยู่ ทำให้เกิดเป็นปัญหา ดังข้อที่ 3
3. ปัญหาของคนในกลุ่มแกนนำถนัดตัว และชุมชนบางกลุ่มไม่สนใจ ซึ่งทางทีมต้องรีบแก้ไข เพราะมีผลต่อการดำเนินงาน

4. จากการเก็บข้อมูลในชุมชนพบว่า หลังจากงานวันดอกเสี้ยวบาน ทางชุมชนก็ยังไม่เคยให้บริการนักท่องเที่ยวกลุ่มใดเลย (Home Stay) เลยทำให้ชุมชนเองคิดบรรยากาศของการต้อนรับนักท่องเที่ยวแบบนี้ไม่ออก เช่นในเรื่องของที่พัก อาหาร ว่าควรจะเป็นอย่างไร (ขาดการทำความเข้าใจ) เพื่อเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งส่วนของทรัพยากรธรรมชาติและที่สำคัญในส่วนของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวป่าเหมี้ยงเอง ที่จะถูกกลืนไปกับนักท่องเที่ยว (สิ่งที่ชุมชนควรคำนึงถึงอย่างมาก)
5. การวางน้ำหนักของงานวิจัยในเรื่องของงานวันดอกเสี้ยวบานมากเกินไป จนชุมชนคิดว่างานวันดอกเสี้ยวบานเป็นงานวิจัย ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งในส่วนของงานวิจัยเท่านั้น
6. นักวิจัยคนนอกมีงานประจำที่ไม่สามารถละทิ้งได้ จึงเข้าพื้นที่ส่วนใหญ่ช่วง สุกรี-เสาร์-อาทิตย์ หรือวันหยุดราชการ โดยกำหนดตามความสะดวกของทีมวิจัย (อัญญา-โป่ง) ใน Phase แรก (และมาปรับเฉพาะช่วงท้าย)
7. พื้นฐานการวิจัย เชิงคุณภาพหรือทางสังคมแทบไม่มีเลย(โดยเฉพาะอัญญา) แต่เชื่อในฐานคิดที่ว่า ชาวบ้านก็ทำวิจัยได้จึงคิดว่าโอกาสดี ๆ แบบนี้ต้องทำสำเร็จจนได้
8. ทีมวิจัย (นอก) เป็นข้าราชการทั้งหมด ทีมวิจัยข้างในเป็นชาวบ้านธรรมดา
 - ทีมข้างนอกอยู่คนละทิศอยู่คนละทาง ไม่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือวางแผน/ถอดบทเรียนร่วมกันเลย
 - ทีมข้างในเป็นชาวบ้านธรรมดา มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนหรือวางแผนการทำงานวิจัยน้อยมาก โดยเฉพาะช่วง Phase แรก ที่ผู้ใหญ่บ้านคนก่อน ยังคงใช้วิธีการสั่งการกับสมาชิกทีมวิจัยและชาวบ้านทั้งหมด
9. ทีมวิจัยป่าเหมี้ยง ไม่ค่อยมีโอกาสในการเข้าร่วมพัฒนาโครงการวิจัยทุกวันที่ 10 ของเดือน ทั้งคนในคนนอกต่างก็สั่งงานไปตามที่คิดได้ทำได้ ทำให้สะเปะสะปะและดูเหมือนว่าไม่ได้ทำอะไรเลย นอกจากเข้ามาคุยกันแล้วก็หายไปเข้ามาแล้วก็กลับออกไปอีก...เกิดความไม่เข้าใจ...ทั้งไม่ชัดเจนทั้งทีมวิจัยข้างนอกและข้างใน..ปรับเปลี่ยนกับเข้า – ออก ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบลงกลางคัน...ด้วยทีมข้างนอก (อัญญา-โป่ง) เกิดความรู้สึกว่าไปไม่ไหวแล้ว
10. ความรู้ความเข้าใจของทีมวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ของนักวิจัยทั้งข้างในข้างนอกไม่มีความชัดเจน...โดยเฉพาะในช่วงเริ่มได้รับอนุมัติโครงการวิจัย มีโอกาสที่ทีมวิจัยป่าเหมี้ยงส่งตัวแทน 2 คน (อัญญา/โป่ง) ไปร่วมรับฟังเรื่องงาน PAR ที่ จ. น่าน เป็นเวลา 2 วันเท่านั้น และยังคงไม่มีความเข้าใจว่า
 - จะใช้การวิจัย PAR ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วมได้อย่างไร ?
 - การวิจัย PAR กับการพัฒนาที่ทำกันอยู่ (ในการเป็นข้าราชการ) มันเหมือนหรือต่างกันตรงไหน ?

11. การพูดคุยแลกเปลี่ยน ปรัชญาหรือ วางแผน หรือสรุป/ถอดบทเรียน ระหว่างทีมวิจัยป่าเหมี้ยงด้วยกันเองมีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมากทั้งเรื่องของเวลาและระยะทาง....โอกาสที่จะพบกันในแต่ละครั้ง.

ด้านสภาพพื้นที่

1. พื้นที่บ้านป่าเหมี้ยงแม่ปานอยู่ห่างไกลและยากลำบากในการเข้าถึงหมู่บ้าน ทีมวิจัยที่เป็นตัวหลักเป็นคนนอกพื้นที่ที่จะเข้าพื้นที่ได้เฉพาะช่วงฤดูการร้อน – หนาว เท่านั้น ทำให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่องและขาดช่วงตลอดมา... ถนนเข้าหมู่บ้านป่าเหมี้ยงจึงเป็นความฝันของคนป่าเหมี้ยง...เป็นปัญหา...เป็นความต้องการของคนป่าเหมี้ยงมากกว่าโจทย์วิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการท่องเที่ยว (แนวคิดตรงนี้เป็นบทเรียนที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอื่น ๆ ที่ต้องให้ความสำคัญกับคำถาม / โจทย์วิจัยชาวบ้านหรือชุมชนนั้น ๆ อยากรู้คำตอบ อยากรู้แนวทางอยากหาทางออกร่วมกันจริง ๆ)

2. อีกประเด็นในเรื่องสภาพพื้นที่หรือฐานทรัพยากรของบ้านป่าเหมี้ยงแม่ปานตั้งอยู่ในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน การเข้าออกหมู่บ้านต้องผ่านเข้าไปในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ต้องผ่านหน่วยพิทักษ์ป่า จช.6 การจัดการทรัพยากรจึงไม่ได้เป็นการจัดการของชุมชนจริง ๆ แต่ต้องคาบเกี่ยวต้องเกี่ยวพันกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ..ของอุทยานฯ ตลอดมา

การจัดการทรัพยากรของชาวบ้านบ้านป่าเหมี้ยงแม่ปาน ที่จะเกิดโดยอิสระโดยการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ตรงของคนป่าเหมี้ยงเอง จึงเกิดขึ้นได้น้อยครั้ง เพราะเงื่อนไขเรื่องที่ตั้งหมู่บ้านนั่นเองตรงนี้มองจากประสบการณ์ตรงของชาวบ้านป่าเหมี้ยงเรื่องการจัดการเทศกาลวันดอกเสี้ยวบานที่บ้านป่าเหมี้ยงแม่ปาน ร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานก็จัดการกิจกรรมการจัดการเรื่อง HOME STAY ก็ได้ ล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมที่บ้านป่าเหมี้ยงต้องทำเพราะเป็นแนวคิดที่จะขยายการท่องเที่ยวของอุทยานฯ ไม่ใช่ความคิดของคนป่าเหมี้ยงโดยตรงที่จะลุกขึ้นมาจัดการทรัพยากรของตัวเองแต่ไม่ได้หมายถึงว่า..จะตีความว่าถ้าไม่ใช่กิจกรรมที่ชาวบ้านคิดเองแล้ว มันจะไม่ตรงกับความต้องการของเขาแต่เพียงจะสรุปบทเรียนว่า ด้วยสภาพพื้นที่/ที่ตั้งหมู่บ้านแบบนี้ เงื่อนไขแบบนี้ทำให้เกิดการลองผิดลองถูก...ลองทำ.....ลองเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ....ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านเอง

5.8 ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

- การสร้างทีมวิจัยเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญเป็นลำดับต้นหากการวิจัยเพื่อท้องถิ่นด้วยการใช้กระบวนการ PAR เป็นเครื่องมือในการเคลื่อนกระบวนการในหมู่บ้านชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือหาทางออกของชุมชนเองและต้องได้ทีมวิจัยที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการวิจัย PAR เพื่อที่ทีมวิจัยจะได้ทำความเข้าใจ (หาแนวร่วมการเรียนรู้การมีส่วนร่วม)ให้ชาวบ้าน/ชุมชนเกิดเป้าหมายได้ชัดเจนขึ้น
- ทีมวิจัยควรเป็นทั้งชาวบ้านและคนในชุมชนนั้น ๆ เป็นตัวหลักหากจะมีนักวิจัยข้างนอกหมู่บ้านมาเสริม ก็ควรจะเป็นคนที่จะให้คำปรึกษา เป็นพี่เลี้ยงในการแนะนำวิธีการหรือการเรียนรู้สรุปทเรียน การบันทึก/การเขียนรายงาน ฯลฯ
- การบันทึกเหตุการณ์และการสรุป/ถอดบทเรียนในทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องทำให้เกิดขึ้นทุกกิจกรรม ทั้งระหว่างทีมวิจัยด้วยกันเอง และระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้าน
- “เคลื่อนงานตามแผนฯ....กิจกรรมออกจากเวที” ถ้าการเคลื่อนงานวิจัยค่อย ๆ เคลื่อนไปตามแผน/กิจกรรมที่ทีมวิจัยร่วมกันวางไว้ แต่ถ้าทำไม่ได้ตามแผนฯหรือขั้นตอนที่วางไว้ หรือต้องมีการปรับกิจกรรมบางอย่างซึ่งเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันคิด....อยากทำ...เสนอออกจากเวที ก็จะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา อู่ถาวร และคณะ. 2544. ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และเพชรบูรณ์. ส่วนวิจัยอุทยานแห่งชาติและสัตว์ป่า. สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 44 น.
- กัลยาณี มาตาแก้ว และคณะ, อุตสาหกรรมกรรมการทำเหมือง. เอกสารโรเนียว, 2541 หน้า 9-46
- งานวิชาการ อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน, ข้อมูลพื้นฐานและแผนการพัฒนา, เอกสารโรเนียว, 2539
- ชนาธิป บุญยเกตุ. 2543. การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนด้วยเทคนิค RRA. เอกสารประกอบการอบรมเจ้าหน้าที่สนามองค์การแคร์นานาชาติ จังหวัดลำพูน. 40 น.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. 2536. "การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย" คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่องานพัฒนา. สถาบันวิจัยและพัฒนา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น., ขอนแก่น. 23-25 น.
- ดร.รชนี เอมพันธ์ และสุรเชษฐ์ เชษฐมาศ. 2539. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาอุทยานแห่งชาติกับนันทนาการ และการท่องเที่ยวในทศวรรษหน้าเพื่อทรัพยากรที่ยั่งยืน เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : แนวคิด หลักการ และความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ในอุทยานแห่งชาติ, 27-28 พฤษภาคม 2539. กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ
- ธเนศวี เจริญเมือง, คนเมือง. เชียงใหม่: หจก.เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์ 2544, หน้า 40
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. 2543. การศึกษาวิเคราะห์ประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม. แผนงานสนับสนุนการดำเนินงานป่าชุมชนในประเทศไทย. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก., กรุงเทพฯ. 18 น.
- รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2544. "ท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" อนุสาร อ.ส.ท. 42 (4) : 118-119 น.
- องค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน, บรรยายสรุป. เอกสารโรเนียว, 2542
- อำนาจ คอวณิช, ป่าไม้กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดอกเบญจ, 2539 หน้า 80-81
- อุตร วงษ์ทับทิม . 2545
- . แนวคิดและประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่ภาคเหนือ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค . เชียงใหม่.

ภาคผนวก

❖ บทกวีเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนป่าเหมี้ยง

“ จับใจหมี มันป่าตีใจเผิง ปอใจแมงเจิงป่าเปิงใจแมงซี้ย่า
ปอใจคนอุ้นคนว่า อาจป่าถูกหูท่านผู้ฟัง “ พ่อเล็ก

“ อย่าเข้าเมืองบ่อย
อย่าคอยเลขเด่น
อย่าเล่นมวยตุ้
อย่าเจ้าชู้เสเพล “

“ หมะดีเก็บหมาหลงมาเลี้ยง
หมะดีเก็บตุงเหยียบ้าน
เหมือนคำโบราณว่าเพี้ยน
ลูกตัวหะหมี เอาลูกเป็นมาเลี้ยง
ฮ้ายเหลือชื่อเหมี้ยงมาอม “
มันจ่างก้อทึง
คำมันยังสม
คายจ่อมจวันคำก้อได้
“ หมะดีแบ่งบ้านใกล้โรงเรียน
หมะดีแบ่งเขื่อนใกล้วัด
โบไม้ปัดหลังคา
หมะดีเลี้ยงหมาหลายเจ้า
หมะดีใส่ข้าวหลายเฮีย
หมะดีเอาเมียหลายคน “

ต้นเหมียงจะตาย ทั้งยังปลุกยากไม่ค่อยเจริญเติบโต บ้างก็ว่าหยุดเพื่อไปทำบุญที่วัด อย่างไรก็ตามก็
ตามการทำงานย่อมต้องมีวันหยุดบ้างเป็นปกติ ในหนึ่งวันแต่ละคนจะเก็บใบสดได้ประมาณ 20
ถึง 27 กิโลกรัม พอดกเย็นก็นำใบเหมียงมาล้างในไหไม้ขนาดใหญ่ประมาณสองชั่วโมงกว่าก็สุก
และในตอนกลางคืนก็จะมัดเป็นกำซึ่งต้องใช้ความชำนาญในการกะปริมาณให้พอดี ใบเหมียงหนึ่ง
สุกจำนวนสองกำจะมีน้ำหนักประมาณ 1 กิโลกรัม

ผู้รับเหมารายเดียวของหมู่บ้านก็จะเปิดบ้านรับซื้อเหมียงในทุกเช้าของวันใหม่โดยจ่าย
เป็นเงินสดราคากำละ 4.80 ถึง 5 บาท ถ้าหากบ้านไหนมีสมาชิกช่วยทำงานหลายคนก็จะ
สามารถเก็บเหมียงได้ประมาณ 200 ถึง 300 กำ ต่อวันเลยทีเดียว ผู้รับเหมาเล่าว่า จะต้องนำเห
มีียงที่หนึ่งสุกแล้วมาหมักด้วยน้ำเปล่าในถังซีเมนต์ขนาดใหญ่ทิ้งไว้ให้มีรสชาดอมเปรี้ยว ประมาณ
2 ถึง 3 เดือน ถ้าเหมียงแก่มากอาจต้องใช้เวลานานเป็นปีจึงจะนำไปส่งขายในเมือง
เชียงใหม่ในราคาทอละ 800 ถึง 1,000 บาท ซึ่งในหนึ่งทอละบรรจุเหมียงได้จำนวน 100 กำ

การบริโภคเหมียง

คนไทยภาคเหนือนิยมบริโภคเหมียงอย่างกว้างขวางมาแต่ดั้งเดิม เพราะการเคี้ยวเห
มีียงและกลืนน้ำทำให้ชุ่มคอ แก้กะหายน้ำได้เป็นอย่างดี และยังใช้จัดสำหรับเพื่อรับรองแขกผู้มา
เยือนตลอดจนใช้ประกอบเครื่องรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ด้วย

การปรับปรุงเพิ่มรสชาติเหมียงก็ทำได้โดยใช้น้ำตาลเชื่อมและขิงฝอยสำหรับราด หรือ
เคี้ยวมะพร้าวชูดปั่นเป็นก้อนกลมเล็ก ๆ และถั่วลิสงเป็นไส้เหมียงหวาน หรือจะห่อกระเทียมดองก็
เลือกบริโภคได้ตามใจชอบ แต่วิธีที่ง่ายที่สุดคือบริโภคกับเกลือเม็ดที่ชาวไทยภาคเหนือเรียกว่า
“อมเหมียง”

นอกจากนี้ชาวบ้านป่าเหมียงยังมีอาหารจานเด็ดประจำหมู่บ้านที่ทำได้ง่ายมากคือ “สำ
ใบเหมียง” เครื่องปรุงประกอบด้วยใบเหมียง (อ่อน) สด หอมแดง กระเทียมเจียว มะเขือเทศ
พริกชี้หนู มะนาว เกลือป่น และปลากะป๋อง วิธีทำก็นำใบเหมียงสด หอมแดง พริกชี้หนู
มะเขือเทศ มาหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ คลุกเคล้ากับปลากะป๋องที่ยีแล้ว ปรุงรสด้วยมะนาวและเกลือ
ป่นเพิ่มความหอมด้วยกระเทียมเจียว เพียงเท่านี้ก็พร้อมขึ้นโต๊ะได้ หากใครจะเพิ่มหมูย่าง
แคบหมู หรือกุ้ง ก็ได้ตามชอบ แต่มีข้อควรระวังอยู่ว่าถ้ารับประทานมากเกินไปอาจนอนไม่หลับ
เพราะฤทธิ์ของคาเฟอีนจากใบเหมียงก็เป็นได้

เมื่อป่าเหมียงผลัดใบสุดท้าย

ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน จะเป็นช่วงว่างเว้นจากการทำเหมียง ดังนั้น
การหาอาชีพเสริมและรายได้ที่จะเกิดขึ้นในช่วงนี้จึงต้องฝากไว้กับการหาของป่ามาขาย เช่น รัง
ผึ้ง น้ำผึ้ง ลูกก้อ หน่อไม้ ไข่มดแดง ฟิน เป็นต้น มีการเพาะเห็ดหอมเป็นอาชีพเสริมแต่ยังไม่ได้
ผลดีเท่าที่ควรและไม่แพร่หลายมากนัก บ้างก็ไปรับจ้างต่างหมู่บ้าน หาเงินมาซื้อข้าวสารเพราะ
บ้านป่าเหมียงไม่เคยมีการทำนามาก่อน และสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นคืออาชีพทำเหมียงกำลังถูกให้ความ

สนใจจากคนรุ่นหลังลดน้อยลงทุกที

น้องนุ้ย อายุ 16 ปี เล่าว่า “...เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเมืองปานวิทยา และพักอยู่ที่หอพัก ช่วงปิดเทอมจึงจะได้กลับบ้านมาช่วยเก็บใบเหมียง ชอบ สนุกดี อากาศก็ดี แต่ทำเหมียงได้ไม่ครบทุกขั้นตอน อนาคตอยากเรียนจบสูง ๆ และทำงานประจำในเมือง...” ความคิดของน้องนุ้ยก็คล้ายกับคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน อีกทั้งรุ่นพี่ที่เรียนจบปริญญาไปแล้วก็ไม่เคยมีใครกลับมาทำสวนเหมียงอีกเลย นอกจากคนที่ไม่มีโอกาสได้เรียนสูงจึงจะอยู่สืบต่ออาชีพนี้แต่ก็เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น เพราะพ่อแม่ที่ทำสวนเหมียงอยู่ในขณะนี้ก็สนับสนุนให้ลูกหลานไปเรียนหนังสือมากกว่า อาจเป็นเพราะพวกเขาเห็นว่าอาชีพทำสวนเหมียงนั้นสามารถทำได้แต่ก็ไม่สบายเท่าไรนัก

วิถีชีวิตที่น่าสัมผัส

อย่างไรก็ตามจุดเด่นของบ้านป่าเหมียงเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีการดำเนินชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับต้นเหมียงและทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์และสวยงาม และปัจจุบันเริ่มมีนักท่องเที่ยวจากอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนขึ้นมาเยี่ยมชมธรรมชาติในบริเวณชุมชนบ้านป่าเหมียงอยู่เสมอเช่น น้ำตกผาลาด น้ำตกแม่กะ น้ำตกห้วยเฮี้ย น้ำตกตาดวัด จุดชมวิวดอยพระบาท จุดชมวิวดอยล้าน และเทศกาลดอกเสี้ยวบาน จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความหวังใหม่เป็นการหารายได้อย่างเป็นกอบเป็นกำจากกิจกรรมท่องเที่ยวนี้

แต่เนื่องจากชาวบ้านยังไม่เคยมีประสบการณ์ทางด้านนี้มาก่อน จึงต้องขอความร่วมมือจากคนภายนอกในการศึกษาหาแนวทางการจัดการ ตลอดจนเสริมสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของทั้งนักท่องเที่ยวและชาวบ้านป่าเหมียงเองด้วยงานวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมียงจังหวัดลำปาง” มีคุณปัจฉิมา มูลเมือง นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล 6 เป็นหัวหน้าโครงการ ได้รับความสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค โครงการวิจัยนี้ได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้วด้วยความร่วมมือระหว่างนักวิจัย เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า อบต. แจ้ซ้อน และที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านป่าเหมียงเองเพราะพวกเขาคือผู้ที่ได้รับผลจากโครงการนี้โดยตรง

การที่บ้านป่าเหมียงตั้งอยู่ในบริเวณเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน พื้นที่ป่าโดยรอบ ตลอดจนเส้นทางเข้าออกหมู่บ้านจึงอยู่ในการดูแลรักษาของหน่วยอนุรักษ์แจ้ซ้อนที่ 6 ดังนั้นเกี่ยวกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านป่าเหมียง หัวหน้าหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน คุณบุญธรรม แก้วฟองคำ ให้ข้อมูลว่า “...อุทยานฯ มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนซึ่งมีความสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของชาวบ้านส่วนหนึ่งและมีนโยบายที่จะให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรแบบอนุรักษ์ให้มากที่สุดจึงให้คำชี้แจง แนะนำอย่างต่อเนื่อง เช่น การทำเส้นทางสำรวจธรรมชาติ การหลีกเลี่ยงผ่านทางบางจุด บางครั้งอาจทำให้ไม่

ทันใจชาวบ้านแต่ก็ต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยปรับตัวเข้าหากัน ให้ชาวบ้านได้รู้เห็นข้อเท็จจริง และร่วมทำงานกับอุทยานฯ ในหลายโครงการ เช่น การลาดตระเวนป่า โครงการเยาวชน รักป่า และเทศกาลดอกเสี้ยวบาน เป็นต้น และ สกว. ภาค ก็ได้เข้ามาเป็นส่วนประสานให้ ชาวบ้านมีโอกาสนำเสนอสิ่งที่เขาคิด ที่เขาอยากทำ ได้ปรึกษาหารือ ร่วมรับรู้ แก้ไข และ เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้น..."

มนุษย์ย่อมต้องมีวิวัฒนาการอยู่เสมอหมู่บ้านป่าเหมี้ยงก็เช่นกัน การเดินทางเส้นทาง ทำสวนเหมี้ยงมาสู่เส้นทางการนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไม่ใช่ความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง หากแต่เป็น เพียงการปรับเปลี่ยนมุมมอง วัตถุประสงค์บางอย่างเพื่อการอยู่รอด ด้วยการผสมผสานของภาค เกษตรกรรมและงานบริการซึ่งยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้านป่าเหมี้ยง แต่พวกเขาก็ยืนยันใน ความพยายามสร้างความพร้อมให้เข้มแข็งมากที่สุดด้วยความหวังที่จะเปิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์อย่างเต็มรูปแบบในอนาคตอันใกล้

ไทยโพสต์

วันเสาร์ที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 แสม 12 คำ เดือน 6 ปีนี้เรื่อง www.thaipost.net

22 แสมงาน

X-cite
1000 Ton

บ้านป่าเมี่ยง เมืองรกเก่า วิถีชีวิตผู้เดินทางท่องเที่ยว

“บ้านป่าเมี่ยง ออมบิจิตต์จำจาง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ”

นิยามความอร่อยของเมี่ยงคอกซ์ จากการทำของยายเขี้ยว ชื่อมือเหล็ก วัย 88 ปี ยายกำลังนั่งล้อมวงกับลูกหลานมีดใบเมี่ยงที่ผ่านการล้างแล้วเวียนทำ เดเรียนส่งฮางในวันรุ่งขึ้น เมี่ยงชนิดนี้ทำจากใบชาหมักแห้งบ้านป่าเมี่ยง อ.เมือง ปาน จ.ลำปาง รสชาติอร่อยมาก

บ้านป่าเมี่ยง ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ห่ม ภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูง อากาศหนาวเย็นเกือบตลอดทั้งปี ทำให้ต้นชาขึ้นรกชุ้มอยู่ตามธรรมชาติ ชาวบ้านกว่า 126 หลังคาเรือน มีวิถีชีวิตดั้งเดิม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สืบเนื่องมากกว่า 200 ปี ช่วงเวลาชีพต้นเมี่ยงแบบนครบางจระ นับเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนเป็นอย่างดี

เนื่องจากเป็นชาพันธุ์พื้นเมือง และเป็นไม้ยืนต้นขึ้นปะปนกับป่าทั่วไป เหมาะสำหรับทำเมี่ยงมากกว่าชาชาดกแห้ง แต่ป่าเมี่ยงก็ไร้รอยลดน้อยหรือหายไปไหน เพราะทุกคนช่วยกันดูแลรักษาและปลูกทดแทนต้นแก่ด้วยเมล็ด วิธีเก็บใบเมี่ยงจะเด็ดเมื่อดอกไม้เริ่มโตเต็มที่ในวัยราว 2 เดือน ก็จะเก็บได้สีน้ำตาลอ่อนๆ ให้มีใบเมี่ยงที่อ่อนนุ่ม รสชาติไม่ขมเกินไป

เมี่ยงคอกซ์ของที่นี่มีอยู่เฉพาะเมืองนครบางจระเท่านั้น ใช้ส่งส่ง ชาวบ้านบ้านเมี่ยงจึงเดินทางไปขายเมี่ยงที่เมืองนครบางจระและเมืองลำปาง เพื่อให้ได้ราคาดีกว่า เมี่ยงคอกซ์ที่เมืองนครบางจระ โดยมีการออกกฎระเบียบว่า เมี่ยงคอกซ์ที่เมืองนครบางจระ ต้องมีใบเมี่ยงที่อ่อนนุ่ม รสชาติไม่ขมเกินไป ส่วนเมี่ยงที่เมืองนครบางจระต้องเป็นเมี่ยงคอกซ์ที่เมืองนครบางจระ

กว่าจะมาเป็น “เมี่ยง”

การเก็บใบเมี่ยงจะแบ่งเป็น 3 ช่วง ตามความอ่อนแก่ของใบ คือ เมี่ยงหัวปี เมี่ยงกลาง และเมี่ยงช่อหรือเมี่ยงท้าย ช่วงแรกเดือนธันวาคม ในเมี่ยงช่ออ่อนเท่าใดจะได้ราคาดี เพราะตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ในช่วงเมี่ยงหัวปีถึงเมี่ยงกลาง แรงงานในป่าเมี่ยงต้องจ้างแรงงานจากคนนอกหมู่บ้านเข้ามา โดยคิดค่าแรงจากไร่หลักใบ เมี่ยงสดสีโลกวันละ 7 บาท

ชาวบ้านจะเริ่มออกไปเก็บใบเมี่ยงตั้งแต่เวลาประมาณ 8 โมงเช้า จนถึง 5 โมงเย็นของทุกวัน ยกเว้นวันพระ เพราะความเชื่อที่ฝังใจในมาช้านานหลายปี บ้างก็ว่าถ้าเก็บเมี่ยงในวันพระต้นเมี่ยงจะตาย ทั้งยังปลูกยาก ไม่ค่อยเจริญเติบโต บ้างก็ว่าหยุดเพื่อไปทำบุญที่วัด เบื้องต้น ในแต่ละวันจะเก็บใบเมี่ยงสดได้คนละประมาณ 20-27 กิโลกรัม ตกเย็นจึงนำใบเมี่ยงมาล้างในน้ำเย็นขนาดใหญ่ให้สุก ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ตอนกลางคืนจะมัดเป็นกำ การมัดนี้ต้องใช้ความชำนาญในการกะปริมาณให้พอดี ใบเมี่ยงหนึ่งลูก 2 กำ จะหนักประมาณ 1 กิโลกรัม

ผู้รับเหมารายเดียวของหมู่บ้านจะรับซื้อเมี่ยงในหมู่บ้านใหม่ โดยจ่ายเป็นเงินสดใบราคาใบละ 4.50-5 บาท วันใดมีลมหรืออากาศหนาวหลายคนจะสามารถเก็บเมี่ยงได้มากถึงวันละ 200-300 กิโลกรัมได้ทันที ผู้รับเหมารอบบ้านเมี่ยงที่เมืองนครบางจระจะจ่ายค่าขนส่งใบเมี่ยงซึ่งจะคิดคนละหนึ่งถึงสองร้อยบาทต่อวัน ถ้ามีลมแรงอาจจะต้องใช้เวลาพักที่บ้านเมี่ยง ก็จะนำใบเมี่ยงไปส่งเมืองนครบางจระหรือส่งไปส่งเมืองลำปาง โดยใช้เวลาประมาณ 1-2 วัน

คุณโอบอภรณ์ อธิษฐาน ใจดี เจ้าของเมืองนครบางจระบอกว่า เมี่ยงคอกซ์ที่นี่มีชื่อเสียงมานานแล้ว และยังมีรสชาติอร่อยดี เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมเมืองนครบางจระ และเมืองลำปาง โดยเฉพาะเมี่ยงคอกซ์ที่เมืองนครบางจระ และเมืองลำปาง

การรณรงค์ส่งเสริมให้ใช้ธงจระเข้ให้มีลวดลาย สามารถทำได้โดยการวาดลวดลายที่ละเอียดและสวยงาม และนำสิ่งนี้ไปใช้เขียนหาหนุ่ บางจุดจะเลือกวาง บริเวณตอม บางๆ แต่ถ่ายที่จุดศึกษาใกล้ๆ คือมีผลศึกษาเหนือเรือกว่า ๑๐๐ เมือง

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่อาจเป็นอุปสรรคทำให้ วัตถุประสงค์ สำคัญเมือง เหนือจากเดิมที่มุ่งเน้นที่ ใครง่ายใจคือคนส่วนน้อยที่คิดใจ วิธีทำไม่ถูกต้อง และต้อง ระบุประเภทของเรือที่มีธงจระเข้แล้วแต่จุด หรือจุดวาง แถบเมือง และเรือทะเล พริกชี้ฟ้า และดาว เขลิขเป็น และปลากะพงทอง วิธีทำที่เรียกว่า สำ คือนำใบไม้แห้ง สด หอมแดง พริกชี้ฟ้า และดาว เขลิขเป็นขึ้น ปลูกๆ ผลที่ได้ใช้ปลากะพงทองที่ขึ้นแล้ว ไปวางแล้วมี หมายหมาย และลือเป็น เช่นความหอมดีมีผลกับเรือ มีธง และธงเรืออยู่บ้าง และผลดี ใช้เวลา ๑๐๐ ปีเป็นปีแรกของการนำสิ่งนี้มาใช้ และใช้เพื่อ ผลิตธงเรือที่มีธงจระเข้ให้คนใช้ดูรวม

วิธีชีวิตที่ชาวให้สิ่งนี้

อย่างไรก็ตาม สิ่งนี้จุดเด่นของเรือที่มีธง ธงเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตเป็นเอกลักษณ์ มีภาษาเป็น วัฒนธรรม และประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนี้ และทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ และสวยงาม ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจากอุทยานแห่ง ชาติแจ็ซซันขึ้นมาเยี่ยมชมธรรมชาติในบริเวณชุมชน บ้านป่าเมี่ยงอยู่เสมอ เช่น น้ำตกผาเสาะ น้ำตกแม่กะ น้ำตกหัวเรือ น้ำตกผาเสาะ จุดชมวิวดอยพระบาท จุดชมวิวดอยล้าน และเทศกาลดอกเสี้ยวบาน สิ่ง เหล่านี้จุดประกายให้ชาวบ้านในการหารายได้จากรือ การท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากชาวบ้านไม่เคยมี ประสบการณ์ จึงขอความร่วมมือจากคน นอกใน การศึกษาและแนวทางการจัดการ ตลอดจนเสริม ทรัพยากรและสนับสนุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่ง วัฒนธรรมของท้องถิ่นท่องเที่ยวและชาวบ้านป่าเมี่ยง เอง โครงการ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ที่เริ่มประโยชน์คือชุมชนบ้านป่าเมี่ยง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีคุณปัจฉิมมา มูลเมือง เป็น หัวหน้าโครงการ ได้รับกระแสนับจาก สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค จึง เกิดขึ้นและดำเนินการบรรจบกันแล้ว จากความ ร่วมมือระหว่างนักวิจัย เจ้าพนักงานป่าไม้ เจ้าหน้าที่ ศึกษานานาชาติแจ็ซซัน เจ้าหน้าที่ที่ปรึกษา สบค. และสื่อมวลชนที่ติดตามทำนป่าเมี่ยง จึงมีเร nder

นายบุญธรรม นภีพองคำ หัวหน้าศูนย์ ฟื้นฟูอุทยานแห่งชาติแจ็ซซัน ที่เขาน้ำร้อนได้ให้ข้อมูล ภายใต้นี้ว่า ทางอุทยานมีเรือเป็นกลุ่มเล็กๆที่ ี่ชัดเจน ซึ่งส่วนหนึ่งคือคนเลี้ยงวัวและคนที่มาขาย ไม้ฝืน รวมทั้งมีไม้ไผ่ขายที่ส่งไปขายกับคนในบริเวณใกล้เคียง ให้ใช้ทำของแบบอนุรักษ์ให้คงอยู่ จึงได้ให้คำ ปรึกษาไปยังหน่วยงานอื่น เช่น การศึกษาธิการจังหวัด อารมชาติ การศึกษาธิการจังหวัด บางครั้ง อย่งนี้ไม่มีใจขายไม้ฝืน แต่ก็มีคนซื้อที่ไปขายกับ ไม้ฝืน ด้นข้างนอกนี้ ให้ขายไม้ฝืนได้ผู้ทำของฝืน และ ำร่วมทำงานกับอุทยานหลายโครงการ เช่น การลาด ตระเวนป่า โครงการเขาน้ำร้อนจักป่า และเทศกาลดอก เสี้ยวบาน เป็นต้น ขณะนี้ สภาพภาค เขาน้ำร้อนเป็นส่วน หนึ่งของให้ชาวบ้านมีโอกาสนี้เสมอถึงที่วาดคิดและ อยากรู้จัก อนุรักษ์วิถีชีวิต ชุมชนบ้านป่าเมี่ยง และเกิด ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้น

จากเส้นทางสายเมืองสู่การก่อ มีขึ้นซึ่งอยู่ ักัน เป็นความพยายามในการปรับเปลี่ยนรูปแบบของ ทรัพยากรประจักษ์บางอย่างเพื่อความอยู่รอด โดยมาก หมดผลตามภาคเกษตรกรรมกับงานบริการที่ลดลงแล้ว ฝืน ึ่งจะเป็นเรื่องใหม่ แต่ในส่วนเมืองก็ขึ้นอยู่ในความ พยายามจัดการ และใช้ให้เต็มซึ่ง ึ่งจะมีเป้าหมาย ึ่งสูงสุดคือ การทำให้บ้านเรือนเมืองเป็นสวนใช้ของ ีเยื่อเชิงอนุรักษ์อย่างแข็งแรงรูปแบบในภาคตะวันออกนี้

หนังสือพิมพ์

ลานนาโพสต์

<http://www.lannapost.com>

□ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓๔๔ วันที่ ๒๒ - ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๕ □ ราคา ๑๐ บาท

ดอกเสี้ยวบานสะพรั่ง หวันเหมียงสูญหาย

เทศกาลดอกเสี้ยวบานที่บ้านป่าเหมียงคึกคักนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติแห่ชื่นชมสัมผัสบรรยากาศดอกเสี้ยวบานสะพรั่งกลางหุบเขาตั้งแต่ 16-28 ก.พ.นี้ในขณะที่คนรุ่นเก่าหวันเด็กและคนรุ่นใหม่จะสัมผัสพบพรพบุรุษ ☀ อ่านต่อหน้า 2

ดอกเสี้ยวบาน ☀ ต่อจากหน้า 1

เทศกาลดอกเสี้ยวบานที่บ้านป่าเหมียงคึกคักนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติแห่ชื่นชมสัมผัสบรรยากาศดอกเสี้ยวบานสะพรั่งกลางหุบเขาตั้งแต่ 16-28 ก.พ.นี้ในขณะที่คนรุ่นเก่าหวันเด็กและคนรุ่นใหม่จะสัมผัสพบพรพบุรุษชื่อนาคคองลิมเหมียงผลผลิตทางการเกษตรที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านมากกว่า 100 ปีของคนรุ่นใหม่หลังเรียนจบหันมาพัฒนาหมู่บ้านก่อนวิถีชีวิตจะสูญหาย

นายหล่า นวนิต อายุ 53 ปี ชาวบ้านป่าเหมียง หมู่ 7 ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน

จ.ลำปางเปิดเลขที่... สืบก่อนทุกคืน... บ้านป่าเหมียงจะรู้จักเหมียงเป็นอย่างดี เด็กอายุ 3-7 ขวบ ก็เริ่มรู้จักก่อนเหมียงกันแล้ว... เหมียง... ไร่เพียงตระกูลเดียวกับใบชา... การเก็บเหมียง... จะเก็บอยู่ 4 ครั้ง... และจะแบ่งเป็น 3 ราคา... 2 ราคา คือใบอ่อนและใบแก่... ใบอ่อน... ราคาพร้อมขนจะอยู่ที่ราคา 5.50 บาท... ใบแก่... อยู่ที่ราคา 5 บาท... รายได้ตกวันละ... บาท... ในการเก็บแต่ละครั้งจะมีพ่อค้าคนกลาง... ปัจจุบันการเก็บเหมียงจะเหลือแค่... คนรุ่นเก่าเท่านั้นสำหรับเรียกรุ่นใหม่หลังเลิกที่ทางผู้ปกครองส่งเรียนหนังสือในเมืองพบว่าประมาณ 90% จะไม่กลับขึ้นมาสืบสานอาชีพภาคพ่อแม่

"อาชีพเก็บเหมียงในอดีตข้างหน้าคงไม่มีใครลืมทอด... เพราะคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญเป็นเรื่องที่หน้าเสียคล้ายเหมือนนั้นที่อาชีพนี้จะต้องหยุดอยู่เพียงรุ่นเก่า... นานๆ ลูกหลานจึงจะกลับมาเยี่ยมบ้านสักครั้งอย่างมากที่สุด 2 ครั้ง... อาชีพเก็บเหมียงซึ่งเป็นอาชีพที่อยู่คู่กับชาวบ้านมากกว่า 100 ปีคงเป็นเพียงตำนานเล่าขานเท่านั้นถ้าหากไม่มีการสืบทอด"

นายธวัช ไถบุญเมือง พ่อค้าคนกลางที่รับซื้อเหมียงในหมู่บ้านป่าเหมียงกล่าวว่าตลาดที่ส่งเหมียงในตอนนี้อาจยังเป็นเจ้าประจำและค่อนข้างแคบเพราะลูกค้าที่ซื้อในตอนนี้เป็นลูกค้าเก่าแก่ที่ซื้อบรรลชาดของเหมียงอนาคตข้างหน้าคิดว่าเหมียงคงต้องหมดไปเพราะทุกครั้งที่มีการซื้อเหมียงจะผลัดกันแต่ซึ่งมีอยู่ไม่กี่คนที่ยังยึดอาชีพนี้อยู่และที่หน้าเป็นช่วงที่ดูได้ในขณะนี้เหมียงเริ่มไม่มีใครรู้จัก ผู้บริโภคคนไหนสนใจก็ไปไม่ยอมอนาคตคิดว่าจะมีอีก 5-10 ปีข้างหน้าอย่างอื่นแทน

นายหล่า นวนิต... เรื่อง เกษตรถึง... ครูประสิทธิ์... ของบ้านป่าเหมียง... อ.เมืองปาน... จ.ลำปาง... อาชีพ... ไร่เพียงตระกูลเดียวกับใบชา... ไม่มีใครขี้ใจหนเพราะจากการสืบทอดตามเด็กและเขาชอบในหมู่บ้านบอกว่าสักจะยึดหรือสืบทอดอาชีพเก็บเหมียง... คนรุ่นใหม่นั้นไม่ต้องการ... ไร่เพียงตระกูลเดียวกับใบชา... ไม่มีใครขี้ใจหนเพราะจากการสืบทอดตามเด็กและเขาชอบในหมู่บ้านบอกว่าสักจะยึดหรือสืบทอดอาชีพเก็บเหมียง... คนรุ่นใหม่นั้นไม่ต้องการ...

ว่างเว้น 3 เดือน คือมกราคม - มีนาคม ถือเป็นรายได้ที่หาพออยู่ได้ตามสภาพแม้บางปีอาจมีรายได้ต่ำกว่านี้หากว่าผลผลิตจากการทำเหมืองไม่ดีและมีโรครະระบาด และว่าเวลาป่วยใช้การเดินทางไปรักษาในตัวเมืองลำบากมาก

"ก่อนนี้เคยมีการเข้ามาส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น กาแฟ ลิ้นจี่ และลูกท้อแต่ก็ต้องเลิกไปเพราะไม่มีตลาดรับซื้อ ตอนนี้มีบ้างที่หน่วยงานของทางราชการเข้ามาส่งเสริมการเพาะเห็ดหอม ซึ่งก็มีรายได้เสริมที่ดีพอสมควร โดยเฉพาะมีการเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้า ที่อาศัยธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนเป็นจุดขายที่บ้านป่าเหมี้ยง และจุดใกล้เคียง ตลอดจนพันธุ์ไม้หายากชนิด สภาพอากาศที่หนาวเย็นตลอดปี ในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนคือการจัดเทศกาล"วันดอกเสี้ยวบานที่บ้านป่าเหมี้ยง"ขึ้นเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ตรงส่วนนี้อาจทำให้ชาวบ้านมีรายได้และมั่งคั่งมากขึ้นอีกทางหนึ่งด้วยก็ได้"นายหลักกล่าว

"ดอกเสี้ยวป่า"ที่ขึ้นในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนนี้มีลักษณะสีขาวแกมม่วงคล้ายดอกชงโค มีกลิ่นหอม ต้นสูงประมาณ 15 เมตร กระจายเต็มทั้งหุบเขาโดยพระบาท มองดูสวยงามมากในท่ามกลางธรรมชาติของหุบเขาที่มีความสูงระดับน้ำทะเลปานกลาง 1,000-1,700 เมตร โดยจะผลิดอกบานสะพรั่งในเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ทุกปี ทำให้อำเภอเมืองปาน ร่วมกับอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และนครลำปาง มองว่าน่าจะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งขึ้น โดยเชิญชวนให้ไปสัมผัสธรรมชาติที่น้ำตกแจ้ซ้อน อานน้ำแร่ และขึ้นไปชมดอกเสี้ยวบานที่บ้านป่าเหมี้ยงต่อไป

อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตของชาวบ้านป่าเหมี้ยง ซึ่งมีอายุยืนยาวมานานราว 102 ปี คงจะไม่มีโอกาสยั่งยืนต่อไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากอาชีพที่ทำเหมืองขายนั้น นับวันจะถูกกระแส

พบกับเทศกาลดอกเสี้ยวบาน.....สัมผัสกลิ่นอายธรรมชาติ

“เทศกาลดอกเสี้ยวบาน”

สัมผัสกลิ่นอายธรรมชาติ

และวิถีชุมชน ชาวบ้านป่าเหมี้ยง.....ลำปาง

ลานนาโพสต์

ฟ้าฮวาน

ท่องเที่ยว

บ้านป่าเหมี้ยง เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากการอพยพของชาวพื้นราบในพื้นที่ กิ่งอำเภอเมืองปานในขณะนั้น และชาวคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้นไปจับจองทำกินโดยการปลูกใบเหมี้ยง ส่งขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่ขึ้นไปรับซื้อถึงหมู่บ้าน ปัจจุบันมีชาวบ้านอาศัยอยู่ ประมาณ 127 หลังคาเรือน ประชากร 300 คนเศษ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

นายหล้า นรมัติ อายุ 53 ปี นับเป็นชาวชุมชนรุ่นแรกที่อพยพเข้ามาทำกินอยู่ที่บ้านป่าเหมี้ยงเล่าให้ฟังว่า ครอบครัวของตนมีอยู่ด้วยกัน 6 ชีวิต พ่อ-แม่ และลูกอีก 4 คน เรียนหนังสือจบแค่เพียงชั้นประถมปีที่ 6 ไม่อยากเรียนต่อเพราะปัญหาการคมนาคมเข้าสู่ตัวเมืองลำปาง อีกทั้งรายได้ก็ไม่มากพอที่จะส่งให้ลูกทุกคนได้เรียนหนังสือจนจบชั้นสูงสุด

นายหล้า กล่าวว่ ชาวบ้านป่าเหมี้ยงทุกหลังคาเรือนยึดอาชีพการทำไร่เหมี้ยง และใบชา ซึ่งตนมีอยู่ประมาณ 40 ไร่ มีรายได้เฉลี่ย 300 บาทต่อวัน โดยการเก็บเกี่ยวเหมี้ยง ปีหนึ่งจะเก็บเกี่ยวได้ 4 ครั้ง และ

ของความเจริญกลืนหายไป รวมถึงวัฒนธรรมของชาวชุมชนแห่งนี้ ซึ่งนายปกครอง เทพสิงห์ ที่ปัจจุบันเข้ามาบริหารราชการอยู่ในพื้นที่ล่างหลังจบการศึกษาจากวิทยาลัยครูลำปางแล้ว บอกว่า ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ของชาวป่าเหมี้ยงน้อยคนนักที่มีโอกาสลงมาพื้นราบ ได้มีโอกาสเล่าเรียน หนังสือ มีงานทำแล้วจะไม่ยอมกลับขึ้นไปใช้ชีวิตอยู่บนที่สูงอีกเลย ถึงร้อยละ 90 อีกทั้งการสืบทอดและการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่รู้จักการทำเหมี้ยงที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของพ่อ-แม่ ปู่-ย่า ตา-ยายแทบจะไม่มีให้เห็น ตนมองว่าในระยะเวลาอีกไม่เกิน 10 ปี วิถีชีวิตและการทำเหมี้ยงของคนบ้านป่าเหมี้ยง จะหายไปเพราะถูกวัฒนธรรมใหม่และความเจริญของคนพื้นราบ กลืนหายไป นั่นหมายถึงอาชีพการทำเหมี้ยงก็จะหมดไปเช่นกัน

ชาวป่าเหมี้ยง ต้องการอาชีพใหม่เข้ามาทดแทนการทำเหมี้ยง เช่นการปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ เช่น กาแฟ ลิ้นจี่ เป็นต้น และแม้ว่าขณะนี้การส่งเสริมการเพาะเห็ดหอมจะเป็นอาชีพเสริมที่ดีสำหรับชาวบ้านแล้วก็ตาม ปัญหาด้านการตลาดคือปัญหาใหญ่ที่ทุกคนต้องการ และรวมไปถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็เช่นกัน สิ่งนี้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ยั่งยืนพอที่จะทำให้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวป่าเหมี้ยงดีขึ้น สิ่งที่เขาต้องการที่สุดก็คือ การคมนาคม เชื่อมต่อระหว่างบ้านป่าเหมี้ยงกับชาวพื้นราบโดยเฉพาะในฤดูฝน และยามที่พวกเขาเจ็บป่วย ที่ต้องการเดินทางไปให้หมอรักษาได้ทันทั่วทั้งที่ต่างหาก แม้จะมีระยะทางแค่ 12 กิโลเมตร เหนืออุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนขึ้นไป

"ชีวิต ความเป็นอยู่ อาชีพ รายได้ แม้ว่าจะจะเป็นความต้องการสูงสุดของชาวบ้านป่าเหมี้ยงในยามนี้ก็ตาม แต่สิ่งสำคัญก็คือความยั่งยืนในการดำรงอยู่ของชาวชุมชนต่างหาก ที่

พวกเขาต้องการมากกว่าสิ่งอื่นใด เพราะฉะนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวหยิบยกเอาธรรมชาติ ความงดงามของป่า ชุนเขา และดอกไม้ป่านานาพันธุ์ ที่มีอยู่มากมายบนยอดดอยพระบาทและอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนมาเป็นสิ่งจูงใจให้นักท่องเที่ยวและคนที่รักธรรมชาติขึ้นไปท่องเที่ยว สิ่งที่คุณจะต้องตระหนักและพึงระวัง คือต้องรักษาสิ่งที่มีอยู่เอาไว้ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งของวิถีชีวิตชุมชนและธรรมชาติ "นายปกครองกล่าวในที่สุด

โอกาสในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ของทุกปี หากนักท่องเที่ยวต้องการมาสัมผัสธรรมชาติที่ยังคงมีอยู่ครบถ้วนที่จังหวัดลำปาง ควรแวะไปสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวบ้านป่าเหมี้ยง การทำเหมี้ยง ชมธรรมชาติของยอดดอยพระบาทและความงดงามของดอกเสี้ยวป่า อีกทั้งจะได้มีโอกาสลิ้มรสอาหารจากใบเหมี้ยง, จากดอกเสี้ยวและจากเห็ดหอม ทั้งยาใบเหมี้ยง, ดอกเสี้ยว ชุบแป้งทอด, ไล่ยั่วเห็ดหอม และเห็ดหอมย่าง เหล่านี้น่าจะเป็นอีกโปรแกรมท่องเที่ยวของท่านได้สุขใจในวันหยุด ที่นอกเหนือจากการได้อาบน้ำแร่ แช่น้ำร้อน และเที่ยวน้ำตกในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน..แต่ปัญหาก็คือความงดงามที่ว่านี้ ยังไม่ได้รับการการประสานงานที่ดีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่น-อำเภอ -จังหวัด รวมถึงการประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่ครบถ้วนดีพอ จึงทำให้เทศกาลวันดอกเสี้ยวบานที่บ้านป่าเหมี้ยง"ปีนี้ นักท่องเที่ยวรับรู้..ยังน้อยเกินไ้อย่างไม่น่าจะเป็น..

เจดีย์ อริยะสมบัติ รายงาน

วันดอกเลี้ยวบาน

เอียนนาม “ดอกเลี้ยว” เป็นคนเมือง รับรองว่าต้องได้กินสารพัดเมนู ที่ตั้งจาก ดอกเลี้ยว ทั้งแกงใบเลี้ยวใส่ไข่มตแดง, แกงชะอมใส่ใบเลี้ยว, ผัดใบเลี้ยวใส่ไข่, ฝรั่งจิ้มกับ น้ำพริกหนุ่ม, น้ำพริกตาแดง ก็อร่อยแบบมันๆ แนนด้วยแคบหมู(ติดมัน) ด้วยยังอร่อยเหาะ

ลักษณะของต้นเลี้ยว ดอกเลี้ยว (บ้าน) จะออกสีม่วงอมชมพู เย็นตาใบเอามา รับประทานได้ ตามเมนูข้างบน ส่วนดอกไม้ นิยมรับประทานกัน ซึ่งจะผลิดอกออกใบ ในช่วงหน้าฝน

เกริ่นนำเรื่อง “ดอกเลี้ยว” มาพอควร เพื่อให้ท่านได้นึกหน้าคำตาออก และอีกนัยหนึ่งจะพาท่านไปสัมผัส “ดอกเลี้ยวป่า” หรือ “ซงโค” ที่ขึ้นตามภูเขาเป็นลูก ๆ ซึ่งอากาศไม่หนาวไม่ร้อน แบบขอ.เมือง บานยิ่งเหมาะ

ลักษณะของต้นเป็นไม้ป่ายืนต้นสูง ไม่มีใบ มีแต่ดอกสีขาวและต้น ในเกสรกลีบ คงจะเข้มเป็นสีออกชมพู มีกลิ่นหอม ซึ่งจะ ขึ้นอยู่ตามภูเขาตามป่า เป็นหย่อม ๆ กระจาย

ดอกเลี้ยวอยู่กับชาวป่าเหมี้ยงมานานแล้ว แต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการคมนาคมไม่สะดวก ถนนหนทางยังต้องปรับอีกมาก (ได้ยินมาว่า จังหวัดลำปางได้รับงบประมาณ 60 ล้านบาท ในการพัฒนาใช้เส้นทางนี้ ตัดเข้าเชื่อม อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ ถนนค่อนข้างชันสูง และมีโค้งอันตรายหลายจุด ต้องอาศัยคนขับ ที่ชำนาญทางและใจกล้า และยังเป็นที่โปรดปรานของสัตว์ป่า สบาย ลุยได้ทุกสภาวะ

บริเวณที่จัดให้เป็นจุดชมดอกเลี้ยว บานมากที่สุด ก็เป็นจุดสูงสุดของหมู่บ้าน (ก่อนจะถึงทางเข้าหมู่บ้าน 3 กม.) จะมองเห็นดอกเลี้ยวบานได้รอบทิศทาง และเห็นระยะมือเอื้อมถึง

ในวันเปิดงาน “เทศกาลดอกเลี้ยวบาน 16-28 ก.พ.45” ณ บ้านป่าเหมี้ยง โดยอุทยานฯ แจ้ซ้อน นครลำปาง โดยท่านรองผวจ.ติเรก ก้อนกลีบ เป็นประธาน มีจุดขายที่จะกลายเป็น

เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในอนาคต คือเล่นที่ แห่งดอกเลี้ยว นอกจากชมแล้วยังมีการนำ มารับประทาน โดยการยำ และใช้ดอกชุบ แป้งทอดทิ่มน้ำพริก พร้อม ๆ กับชิมไส้จู้เห็ดหอม รับประทานคู่กับน้ำพริกเผาคู่กัน เข้ากันดีไม่น้อย (กลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ผลิต) เพลิดเพลินกับทิวทัศน์อันงามตา และเข้าไป ในหมู่บ้านป่าเหมี้ยง ไปชมวิถีชีวิตของชาวบ้านในการเก็บใบเหมี้ยงมาทำเป็นเหมี้ยงที่ รับประทานเป็นของขบเคี้ยวว่างของคน พื้นบ้าน และการแปรรูปเอาใบเหมี้ยงมาทำ เป็นอาหารหรือใบชาเหมี้ยงชงกับน้ำร้อนก็ชื่นใจ

วิธีการเก็บใบเหมี้ยงนั้น ชาวสวนจะ ถางใต้ต้นเหมี้ยงให้เตียนโล่งก่อน เพื่อให้ สะดวกในการเก็บ จากนั้นก็นั่งกิ่งเหมี้ยงลง มาให้ขนานกับพื้นแล้วเก็บใบเหมี้ยงด้วยมือ โดยใช้นิ้ว 2 นิ้วเก็บได้เยอะแล้วก็เอามัด รวมกันจากมัดเล็ก ๆ รวมกันเป็นมัดใหญ่ โดยใช้ดอกที่มีตรอบเอวรวมเข้าไว้ด้วยกัน เก็บใส่ตะกร้าที่ผูกด้านหลังให้เต็มแล้วก็กลับบ้าน

หรืออยากชม ให้แน่ใจว่าวิธีการทำ เป็นเหมี้ยงเขาทำอย่างไร ต้องไปพักค้างคืนใน หมู่บ้านแบบ Home Stay คินละ 150 บาท ท่านจะได้นอนท่ามกลางบรรยากาศ ธรรมชาติเข้าถึงวิถีชีวิตชาวบ้าน และอิม อร่อยกับอาหารจากธรรมชาติ

มีข้อเสนอแนะอีกนิดคืออย่าลืม แวะ ชม ที่ทำการหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ แห่งชาติแจ้ซ้อน (แม่บ้าน) ก่อนถึงป่าเหมี้ยง มีต้นกวาวเครือขนาดใหญ่ อายุ 60 ปี ใช้ เถาววัลย์ มันพันรอบต้นไม้ใหญ่จนแห้ง ตายคาที่ เป็นความงามบนความแห้งแล้งของ ธรรมชาติที่น่าดูจริง ๆ

16-28 กุมภาพันธ์ 2545 ดอกเลี้ยว ยังบานอยู่นะครับ ถ้ามีเวลาอย่าลืมแวะไป ชมกันนะครับ.

♦ Bangkok Post ♦

horizons

horizons@bangkokpost.net

THURSDAY • MARCH 21, 2002

DISCOVER THAILAND LAMPANG

Back to nature

enlightenment

Story and pictures by THANIN WEERADET

A home stay in a tea-farming village refreshes the parts other holidays do not reach and enables the visitor to return home invigorated through mountain air and of course, naturally-grown tea

TOP LEFT
Rose beds and wooden houses are a common sight in Ban Pa Miang.

MAIN PICTURE
*If you visit Ban
Pa Mlang in
February, you
will be greeted by
the spectacular
snow-white
Bauhinia.*

A new homestay concept with residents in a tea-farming village in Lampang allows the visitor to get a varied insight into a lifestyle at one with nature.

But before you can achieve this, you have to contend with the road access to Ban Pa Miang, which can be very daunting because of its mountain location.

A plus side of this is the fresh air that greets city visitors not used to such invigorating air quality.

Through arrangements with Jae Son National Park officials, my partner and I were due to stay with the village headman.

Without our own transportation, we had no choice but to wait at the park entrance for our host to pick us up.

Although we were left waiting, we utilised our time well — by having a relaxing one-hour

traditional Thai massage, followed by a 10-minute dip in a private spring bath pool. The park has nine pools and charges 20 baht for a 10-minute bathing session. After lunch, headman Supachai arrived and picked us up for our trip further up onto the mountain.

On the way Supachai imparted his rich local knowledge and told us that Ban Pa Miang's population numbers only 500.

Tea farming has been passed on from generation-to-generation, he told us.

The plantations are also unlike the commercial operations we had seen before. In this area, the tea trees grow naturally on the mountain slopes mixed with other trees.

If Supachai had not identified it, I would not know a tea tree from any other plant alongside it.

He told me that they do not use chemical pesticides or fertilisers — they let nature do all the work.

Although one might think that independence from chemical farming would produce a small yield, villagers are able to reap a big harvest every year. The higher we went

BELOW RIGHT, TOP TO BOTTOM

During harvest time, when the tea trees produce young leaves, Ban Pa Miang villagers in Lampang engage in a flurry of activity picking the young crop.

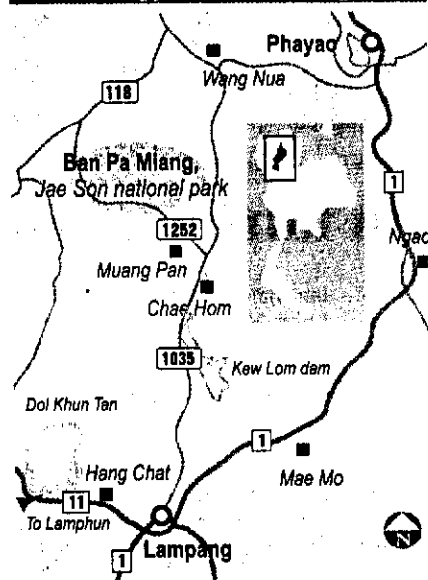
Out of the farming season, villagers amuse themselves by producing objects from locally available products. The men are making a windmill in the form of a wooden toy plane.

Travel tips

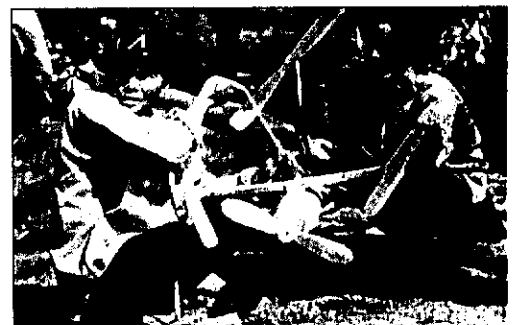
◆ Ban Pa Miang is 12km from Jae Son National Park. The only way to contact the village is via the park office, tel: 054-229-000 or: 09-851-3355. The park, situated 70km from Lampang provincial town, is an ideal place to stop for the night before moving on to the village as you can spend as long as you like at the spring pool or take a nature walk along trails recommended by park rangers to a waterfall. Call park officials for arrangements. The park lodge costs 600 baht a night. A stay at the village costs 100 baht per night, per person. A meal costs 50 baht and a one-day tour costs 100 baht. The best time to visit is from November to March. February is the season to view the white Bauhinia.

◆ To get to Lampang from Bangkok, trains leave Bangkok's Hua Lamphong train station daily. Tel: 02-220-4334, 224-7788 or 1690 for train times. Alternatively, air-conditioned buses leave Morchit Bus Terminal daily, tel: 02-537-8055 for departure times.

Home stay, Ban Pa Miang

POSTgraph.

up, the road became dustier and the worn-out truck we were travelling in rumbled around the hair-raising steep bends.

At this time of the year, when the cool air of late winter lingers, wild flowers dot the lush expanse of the wilderness.

I was thankful for this timely visit as *Dok Sieo*, white Bauhinia, brightened the mountain forest in a spectacular show of natural beauty.

"We see them every year. They are a familiar sight to us and become part of our daily life," said *Phuyai* Supachai.

◆ Continued on page 8

From page 1

It was not until last year that the forestry officials and villagers agreed that the beauty of *Dok Sico* deserved a greater tourism profile.

A promotion to attract more visitors is now in its second year, Supachai said. The blooms stay 40 days if they are not hit by rainfall or storms, so this attraction is obviously limited by time constraints.

Tea leaves or *Bai Miang* as they are called by the locals, are collected, steamed and fermented in a basket before being brought to the market for sale. Old people like to chew them as they contain stimulants of caffeine and tannin that keep users wide awake. Some elderly villagers said *Bai Miang* is better than sipping energy drinks. Supachai told us that the tea is originally derived from the Assam blend from India.

Tea farming keeps villagers busy with picking, sorting and fermenting for several months of the year. In winter they have nothing to do as the trees hardly produce young leaves when the chilly air descends on the mountain slopes.

Supachai told us that they started the homestay project last year but, currently, only a few homes are ready to accommodate tourists. He said this concept is still in its infancy as some villagers still do not understand the concept of visitors wanting to stay with them. He also said many were too embarrassed to open up their homes to strangers.

After a 30-minute drive, our truck turned into Supachai's two-storey wooden home in the middle of the village. Supachai is married with three children and he told us that two of his older children are at school in Lampang provincial town.

The family home radiated the lifestyle of an industrious couple.

One corner of the house is a grocery store that sells daily necessities, snacks and beer. Close by, there was a sewing machine that Supachai's wife uses during the afternoons to make blouses and pants to order. In another corner, baskets of fermented tea were in stock for sale.

Supachai is also kept busy in his capacity as village headman and he has to travel back and forth between the town and his village. The homestay adds to his daily burden of duties, but he is a cheerful man who takes it all in his stride.

I spent the rest of the afternoon exploring the village and school but could not go as far as I wanted. Intimidating dogs were always present along the village road and these packs frustrated my curiosity.

Before evening set in, Supachai drove me to a garden of *Dok Sico*, where the

flowers gather in a vast expanse along the mountain slopes.

Villagers were preparing a *Dok Sico* celebration and installing makeshift wooden stalls.

We watched the sun slip into a cloud and could feel the air temperature drop cooler. When we went back to the village, where it was already dark, Supachai told me that the community relies on power from a village generator. Hopefully, power from the provincial electricity authority will come this year as the rough current from the generator had already broken Supachai's TV and computer.

We had dinner on a clean floor in the house. The evening air was fresh and the surroundings blissfully quiet. I went to bed much earlier than I usually do and the night passed by comfortably under a warm blanket.

The cock crows of the village woke me up and I found their calls to be very premature as it was still very early in the morning.

We prepared to have a walk to a waterfall outside of the village.

Accompanied by a young assistant, we descended along a 2.5km route to the waterfall. Medicinal plants along the way were identified to us.

A mauve wild *Rang Jued* was in great abundance and I could smell a sweet fragrance of wild flowers permeate the green canopy. Further down were bamboo bushes. As we approached the waterfall, the descending trail became steeper through bamboo bushes. A few villagers were nearby, working to clear the trail ahead. The waterfall was a small cascade of tiers of boulders with abundant water all year round.

By noon we trudged back to the village and this leg of the journey proved to be the toughest.

The fierce afternoon sun pushed us to rush to the sanctuary of a small store, at the entrance to the village, where we slaked out thirst with cold drinks. After taking a few hours' rest at home, we got back on the road again to the top of Khao Prabat, 1,200 metres high. The climb was easy and shady.

After 15 minutes, we reached the top of the rugged rock, on which only a maximum of three people can sit at any one time. The vista was astounding, a sea of mountains dissolved in hazy blue.

From the top, a trail turns back to another direction past ferns and lichen.

As we were too late to finish the whole trail as the evening light grew dim, we came down in time to watch the sunset.

Jae Son National Park is a must-stop spot before or after a visit to Ban Pa Miang. The park provides a spring pool for a refreshing dip.

Life is modest in the tea-farming village where there is only one school. Villagers' electricity is supplied by a generator.

In the evening, the village children came out to play in the cool air. At a house used to train exponents of Thai traditional massage, a teacher from Muang Pan district was honing her students' skills.

They were busy preparing for the upcoming Dok Sieo festival and an expected upsurge in trade. After a long day of walking, a massage seemed the best option for our evening's activity and our tired limbs were given respite from the day's exertions.

Early the next morning, I found headman Supachai standing on his porch on the second floor of his home.

He was communicating with his villagers by making an announcement on a microphone that relayed his message throughout the village. His busy day had already started and our back to nature experience had fortified our souls and prepared us for our lives in the intensity of the bustling metropolis.

เล่าด้วยภาพ

ผังเส้นทางไปบ้านป่าเหมี้ยงแม่ปาน หมู่ที่ 7 ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง ติดกับแผ่นไม้ ก่อนถึงหมู่บ้าน ผ่านป่าช้า มาก ฯลฯ ที่หมายถึงหอย่อมหมู่บ้านเล็กๆ เป็นที่พักชั่วคราวที่ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นๆ ขึ้นมาปลูกผักอาศัย ระหว่างการดูแลเก็บใบเหมี้ยงของพวกเขา

ทีมวิจัยป่าเหมี้ยง เริ่มจากการพูดคุยกัน ระหว่างผู้นำหมู่บ้าน หัวหน้าหน่วยพิทักษ์ป่า จช.6 และเจ้าหน้าที่หน่วยฯ ซึ่งก็คือคนบ้านป่าเหมี้ยงนั่นเอง ในเรื่องที่บ้านป่าเหมี้ยงแม่ปาน ซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เป็นหมู่บ้านที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นที่ชื่นชมของผู้มาเยือนเสมอ... การจัดการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่

และแหล่งทรัพยากรของชุมชน จึงเป็นโจทย์ให้ทีมวิจัยชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันศึกษาหาคำตอบ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงต่อไป..

การรวมตัวระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ กรมการพัฒนาชุมชน เป็นทีมวิจัยป่าเหมี้ยงจึงเกิดขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตั้งโจทย์คำถามงานวิจัย ค้นหาปัญหา ตั้งคำถามเพื่อแสวงหาคำตอบ และขอรับการสนับสนุน / คำแนะนำจาก... สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

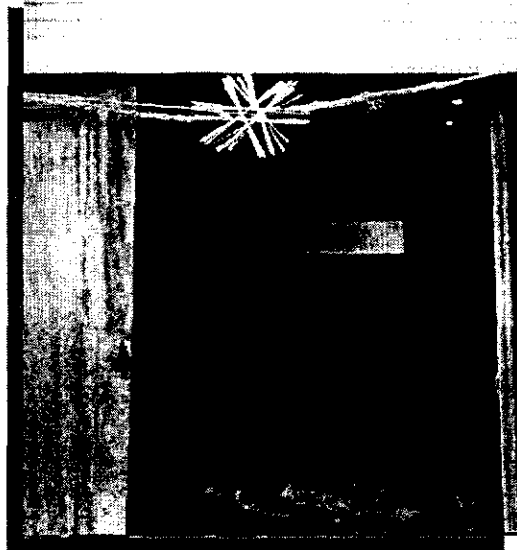

บ้านหลังน้อยที่แสนจะอบอุ่นและเป็นธรรมชาติ... มีกองหลังข้างบ้านมองเห็นถึงสภาพวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่เรียบง่ายและอิงอยู่กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่

บ้านป่าเหมี้ยงอยู่บนเขาสูง เส้นทางเข้าหมู่บ้านค่อนข้างยากลำบาก แต่ถนนภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่ลาดคอนกรีตเสริมไม้ไผ่... ชาวบ้านเป็นคนพื้นเมือง มีชีวิตเรียบง่าย และสงบเรียบง่ายอยู่ในป่าเขาและป่าเหมี้ยง มีไฟฟ้าใช้จากแหล่งไฟฟ้าพลังน้ำ น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ดูจากภาพนี้...ชาวบ้านคนหนึ่งกำลังนั่งซักผ้าอยู่หน้าบ้าน

“ ตะแหลัว ” หน้าประตูบ้าน สัญลักษณ์ความเชื่อของชาวบ้านที่ยังมีให้เห็น... สิ่งนี้จะป้องกันภูติผีหรือสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาทำร้ายคนในบ้านนี้ได้

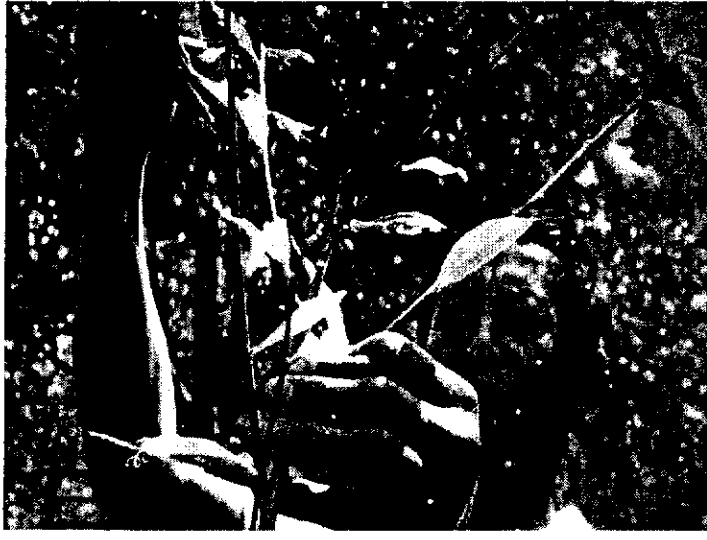

ภาพบน " ต้นยวนผึ้ง " หมายถึง ต้นไม้ชนิดโตก็ได้ที่มีกิ่งก้านขนานกับพื้นดิน พวกผึ้งจะชอบมาทำรังอยู่ด้านใต้กิ่งก้าน เพราะสามารถป้องกันน้ำหวานและรังไม่ให้ถูกน้ำฝนได้..

ภาพล่างซ้าย ฝากปากท้องไว้กับป่า ฝากชีวิตไว้กับสวนเหมียง... พบลุงลือแบกกล้วยออกมาจากข้างทาง ก็ได้มองเห็นถึงความสมบูรณ์ของป่าที่เป็นของชาวป่าเหมียงทุกคน.. เห็ดหน่อไม้.. ลูกก่อ.. เหมียง.. น้ำผึ้ง.....

ภาพล่างขวา คนป่าเหมียงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด ชาวบ้านหยุดกิจกรรมเพื่อทำบุญในวันพระ และการทอดผ้าป่าระหว่างเครือญาติเพื่อนบ้านจะมีขึ้นเพื่อทำนุบำรุงศาสนาและโรงเรียน

เล่าด้วยภาพ

“ ฟอนวล ” สาธิตการเก็บใบเหมียงให้ดู บอกว่าต้องเด็ดให้ เหลือส่วนโคนใบไว้ .. ใบอ่อนจะแตกออกมาใหม่ มีโคนใบเก่าคอยปกป้องไว้

“ ปอน ” หมักเหมียงขายเป็นอาชีพ และเป็นคนกลางรับซื้อเหมียงที่หมักแล้วของชาวบ้านไปขายต่อ..ตลาดเหมียงของปอนมีทั้งในจังหวัดลำปาง พะเยา เชียงราย และเชียงใหม่... ปอนเต็มใจที่จะอธิบายทุกขั้นตอนของการทำเหมียงให้ผู้สนใจดู เพราะเชื่อว่า.. เหมียงของที่นี่มีรสชาติดีกว่าที่อื่นๆ...

ต้นน้ำไหลตก ป่าไม้สมบูรณ์ ทำทุนด้วยเหมียง

ต้นเหมียงเป็นชีวิตชีวาของที่นี่... คนป่าเหมียงทุกคนจะอธิบายได้เป็นอย่างดี พออย่างเข้าเดือนเมษายนก็จะเริ่มเก็บยอดอ่อนไปทำใบชา ชาวบ้านเก็บใบเหมียงเป็นรุ่นๆ ไป เรียกว่าใบเหมียงหัวปี เหมียงกลาง เหมียงช้อย เหมียงเหมย ส่วนที่เก็บไม่ทันเป็นใบแก่ ก็จะเก็บไปตากแห้งขายได้อีก

ส้มเหมียง .. หลามปลี ... ใส่อั่วเห็ดหอม ล้วนเป็นอาหารขึ้นชื่อที่กลุ่มแม่บ้านป่าเหมียงจัดเป็นเมนูให้แก่ม้ามาเยือนเสมอ

เล่าด้วยภาพ

ผู้เช่าผู้แก่บ้านป่าเหมี้ยงแม่ปาน
ถ้าไม่ได้ไปเก็บเหมี้ยง ก็จะไป
บ้านทำเครื่องจักสานไว้ใช้และ
ขาย... ต่างคนต่างทำไม่มีการ
รวมกลุ่ม หลังจากการพูดคุย
และเข้าร่วมการศึกษาของทีมวิจัย
พอเต็ม เริ่มรวบรวมสมาชิกเป็น
กลุ่มจักสาน เขาผลิตภัณฑ์มา
รวมกันขายเมื่อครั้งงานดอกเสี้ยว..

เล่าด้วยภาพ

การ "พ่อนเจิง / ตบมะผาบ" เป็นศิลปะพื้นบ้านเก่าแก่ที่หาดูได้ยาก ที่ผ่านมามีแต่ พ่อหวัน พ่อเต็ง พ่อน้อยคำ ... ที่สามารถร่ายรำได้... ถึงวันนี้เราได้ตื่นตาตื่นใจกับผู้สืบทอดศิลปะพื้นบ้านรุ่นหลาน รุ่นเหลน.. ที่ผู้เฒ่าหวันถ่ายทอดส่งต่อ

พ่อยอด ต๊ะคำ ผู้เฒ่าวัย 75 ปี ร่ายรำดาบให้ชม.. ที่วัดป่าเหมี้ยง นอกจากพ่อยอดจะเป็นครูดาบแล้ว พ่อยอดยังเป็น "หมอเมือง" ของหมู่บ้าน ยาสมุนไพรของพ่อยอด รักษาสารพัดโรค... ต้องมาดูแลเอง

การเข้ามาเที่ยวชมธรรมชาติ และวิถีชีวิตของบ้านป่าเหมี้ยง คงจะไม่สมบูรณ์ถ้าผู้มาเยือนไม่มีโอกาสได้พักค้างและใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับคนป่าเหมี้ยง... การศึกษาเรื่อง home stay ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทีมงานและชาวบ้านให้ความสนใจ

เล่าด้วยภาพ

สุดยอด... ที่เส้นทาง
ศึกษาธรรมชาติ ...
" ดอยพระบาท "

สุดท้าย .. กับความประทับใจ
หากใครได้สัมผัสกับ
การเดินทางในเส้นทาง
" ดอยล้าน "

" เต่าปูลู " ...เต่าหัวโตและมีหาง พบเห็นได้ตามแหล่งน้ำ
รอบผืนป่าของบ้านป่าเหมี้ยง

เล่า.....

ด้วยภาพ

ดอกเสี้ยวเบ่งบานทั่วผืนป่าเหมี้ยง

งานเทศกาลวันดอกเสี้ยวบานในช่วงวันที่ 16 - 18 กุมภาพันธ์ 2544 ที่ผ่านมา เป็นการจัดงานร่วมกันระหว่างชาวบ้านป่าเหมี้ยงแม่ปาน .. และอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน...
 ท่ามกลางการเบ่งบานของดอกเสี้ยวป่าสีขาวอมชมพูทั่วผืนป่า... การแสดง "รำเก็บใบเหมี้ยง" ของเด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าเหมี้ยง โดยการฝึกสอนของพี่อุไรและพี่ทรายคำ .. สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนกับป่าเหมี้ยงเป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัย

โครงการ : แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง
อ.เมืองปาน จ.ลำปาง

โครงการวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง อ.เมืองปาน จ.ลำปาง ได้ดำเนินงานตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2543 โดยทีมวิจัยได้ตั้งโจทย์การวิจัยว่า “ชาวบ้านป่าเหมี้ยง อ.แม่ปาน จะมีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงอย่างไร ?”

การดำเนินงานของทีมวิจัยบ้านป่าเหมี้ยงเริ่มต้นจากกลุ่มคนที่เป็นชาวบ้าน ร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน มองเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน จุดเด่นทางด้านวัฒนธรรม และความสมบูรณ์ของผืนป่า ซึ่งบ้านป่าเหมี้ยงเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตอุทยานฯ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับต้นเหมี้ยง มีรายได้หลักจากการทำเหมี้ยง จึงได้เสนอแนวคิดหารูปแบบการจัดการ โดยนำเนื้อหาที่ได้ข้อสรุปมาพูดคุยกับทีมศูนย์ประสานงานวิจัย จังหวัดลำปาง และได้กำหนดโจทย์วิจัยร่วมกันถึงแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนได้ รวมถึงการตั้งรับกระแสความเจริญที่เติบโตจากภายนอก และลูกค้าเข้ามาพร้อม ๆ กับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น

ระยะต่อมาทีมได้ค้นหาจุดเด่นด้านการท่องเที่ยวพร้อม ๆ กับได้รวมกลุ่มกันเพื่อจำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวในงานดอกเสี้ยวบาน ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มีได้กำหนดให้เป็นแนวทางของการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งดำเนินไปพร้อม ๆ กับการทบทวนกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ว่าไปถูกทางหรือไม่ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากน้อยเพียงใด ชุมชนต้องเกิดการเปลี่ยนแปลง จะจัดการกับการเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างไร ที่สำคัญคือ กิจกรรมเทศกาลวันดอกเสี้ยวบานนี้เป็นกิจกรรมที่เข้ามาแทรก เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามาจัดการและรับมือกับกิจกรรมนี้ โดยความเป็นจริงแล้ว กิจกรรมหลักของคนในชุมชนคือจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในหมู่บ้านของตนเอง การแสวงหารูปแบบความเหมาะสมจะต้องดำเนินต่อไป พัฒนาการที่เห็นเด่นชัดคือความเข้าใจของทีมวิจัยต่อคำว่า “ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” ได้มีการเตรียมการกลุ่มแม่บ้าน บ้านพัก Home-stay กลุ่มหมอนวด กลุ่มทำเหมี้ยง กลุ่มเห็ดหอม เพื่อเรียนรู้การจัดการระบบกลุ่มที่จะเกิดขึ้น

การดำเนินงานระยะที่ 2 ได้กำหนดให้มีการทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา รวมถึงข้อจำกัดที่เกิดขึ้นส่งผลต่อการให้งานล่าช้าซึ่งประกอบไปด้วย

1. การดำเนินงานในทีมถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายที่เห็นด้วย (แยกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เข้าใจในส่วนของงานวิจัยและกลุ่มที่ไม่เข้าใจงานวิจัย)กับ ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย (พวกที่ลึกลบตัดไม้,จับสัตว์ป่า)
2. ประเด็นความเข้าใจของชาวบ้านต่องานวิจัย มีมากน้อยเพียงใด และควรมีการทบทวนโจทย์บ่อย ๆ เพื่อให้ทีมและชุมชนเกิดความเข้าใจ และความชัดเจนมากยิ่งขึ้น
3. ประเด็นการเข้าร่วมประชุมในเวทีของชุมชน เพื่อหวังผลประโยชน์อื่น ๆ เช่น ค่าอาหารกลางวัน เป็นต้น
4. ทีมวิจัยชาวบ้านมักขอให้ทีมวิจัยคนนอกเข้าไปกระตุ้นกิจกรรม ซึ่งเป็นข้อจำกัดด้วยระยะทาง และเวลาทำให้เกิดช่องว่างและช่วงห่างของกิจกรรม

จากประเด็นดังกล่าวที่ส่งผลต่อการดำเนินงานและความขัดแย้งภายใน ทางทีมวิจัยได้พยายามหาทางออก โดยหารือร่วมกับทีม สกว.ลำปาง และร่วมแลกเปลี่ยนวิธีคิดกับนักวิจัยทีมบ้านสามขา โดยกำหนด

ให้บททวนโจทย์บ่อย ๆ (ทุก 4-6 เดือน) เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้/จดจำ/เข้าใจวิเคราะห์/สังเคราะห์/ประเมินผลเองได้ เราสามารถตอบคำถามจากโจทย์ที่ตั้งไว้ได้หรือไม่ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ที่จะทำให้เคลื่อนไหวไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

จากปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลให้โครงการนี้เกิดความล่าช้า เนื่องจากนักวิจัยที่เป็นคนนอกและการเข้าไปทำงานกับชุมชน รวมถึงปัญหาภายในที่ยังไม่เข้าใจกันระหว่างทีมวิจัยและชาวบ้าน พอไม่ได้รับการคลี่คลาย ก็ส่งผลต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมของโครงการวิจัย แต่หลังจากที่ Node ร่วมกับโครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าไปพูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่จำนวน 2 ครั้งพบว่าชุมชนต้องการที่จะทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต่อไป โดยเกิดกลุ่มทีม ขึ้นมาใหม่ชื่อว่า "กลุ่มนี้วก้อย" คนกลุ่มนี้เป็นผู้ที่เคยร่วมกิจกรรมและผ่านเวทีงานวิจัย แต่โดยบทบาทเดิมคือผู้เข้าร่วม มิได้มีบทบาทในการบริหารจัดการหรือกำหนดกิจกรรมใด ๆ ต่อมาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทบทวนข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นและมีแนวทางและทัศนคติต่อการกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของคนในชุมชน โดยเน้นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง ใกล้เคียงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน กำหนดเป็นแผนงานระยะที่ 3 และกิจกรรมที่จะต้องลงมือทำงาน นำไปตรวจสอบกับความต้องการของชุมชนว่าตรงกับความต้องการของชุมชนหรือไม่ ถ้าไม่จะปรับเป็นอย่างไร และทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างนักวิจัย (หลัก) กับทีมวิจัยชาวบ้านและกลุ่มนี้วก้อยที่เกิดขึ้นมาใหม่ เพื่อประสานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันต่อไป

จากรายละเอียดเบื้องต้น Node เองได้เข้าไปมีส่วนร่วมเรียนรู้และแก้ไขปัญหามาตั้งแต่ต้น และพยายามให้มีการทบทวนคำถามที่ตั้งไว้อย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้กิจกรรมไม่สามารถดำเนินงานต่อจนสิ้นสุดโครงการ แต่ก็สามารถระบุผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมที่ผ่านมาได้ว่าชุมชนได้เรียนรู้อะไร สิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ที่มองเห็นคือ กลุ่มนี้วก้อย ที่พยายามหาข้อสรุปและกำหนดทิศทางของชุมชนตนเองว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องตั้งรับ เพราะถึงแม้ในชุมชนจะไม่นำวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับเหมียงมาเป็นจุดขาย แต่ถนนที่ตัดผ่านจากบ้านแม่กำปอง ถึงอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เข้าสู่จังหวัดลำปาง โดยผ่านบ้านป่าเหมียง อ.เมืองปาน ทีมไม่ได้มองเพียงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากความเจริญที่จะเข้ามาพร้อมกับถนน ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว ความสะดวกในการเดินทาง ความปลอดภัยทางด้านสุขภาวะของคนในชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง แต่ทีมได้มองเห็นภาพของความห่วงใยในชุมชนของตนเอง และผลกระทบต่ออาชีพ ระบบนิเวศของชุมชนที่ต้องพึ่งพิงป่า ลูกหลานจะอยู่อย่างไร จึงเกิดกิจกรรมทางด้านอนุรักษ์ของเยาวชน คือ "กลุ่มเด็กรักษ์นก" ขึ้นมา โดยมีผู้ใหญ่เป็นต้นแบบของการเรียนรู้ ถึงชีวิต ความเป็นอยู่ การเอื้อประโยชน์ของคนกับป่า นั้นหมายถึงป่าอยู่ คนอยู่ ระบบนิเวศอยู่ และเกี่ยวคู่กัน นี่เป็นเพียงประเด็นหนึ่งที่ชุมชนร่วมกันมองปัญหาที่จะตามมา

นอกจากนี้ยังได้เสนอแนวทางการสร้างแหล่งอาหาร โดยจำกัดเขตล่านกเพื่อใช้เป็นอาหาร หรือความสนุกสนาน ซึ่งมีทีมกลุ่มเด็กรักษ์นกและชาวบ้านเป็นตัวแทนความคิดเหล่านี้ ซึ่งไม่ได้หมายถึงห้ามล่าเพื่อนำมาเป็นอาหาร แต่จำกัดเขตห้ามล่าออกจากหมู่บ้านออกไป 2 กิโลเมตร เหล่านี้เป็นทางออกที่สามารถเกี่ยวคู่กันได้ นกมีที่อยู่ปลอดภัย คนมีอาหารสำหรับใช้บริโภค แม้กระทั่งวิถีคิดที่น่าปลามาปล่อยในแม่น้ำเพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ หรือการลักลอบขนไม้ออกจากป่า วิถีคิดเหล่านี้ถูกเสนอตอบและกำหนดให้มีกฎ/ข้อบังคับในการปฏิบัติด้วย เมื่อทบทวนกลับไปยังโจทย์วิจัยแล้วทำให้เห็นว่า การท่องเที่ยว ไม่ใช่ประเด็นหลักของการเรียนรู้และสร้างรูปแบบแต่หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องกับปากท้องวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่า

คำถามวิจัยที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นกลายเป็นความคาดหวังที่อยากให้เกิดขึ้น ณ วันนี้ชุมชนเริ่มที่จะเรียนรู้รูปแบบที่เป็นฐานของความคิดและสังมวิธีจากกิจกรรมที่ได้ทดลองทำ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายซึ่งอาจจะไม่ใช่ การท่องเที่ยว หรืออาจจะเชื่อมโยงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนำไปต่อยอดความคิดเรื่องการท่องเที่ยวก็ได้ ซึ่ง

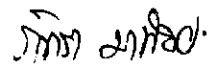
ทาง Node ถือได้ว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยและจับต้องได้ของโครงการบ้านป่าเหมี้ยง ที่ดำเนินงานโดยใช้ระยะเวลาทั้งสิ้นประมาณ 3 ปี

ทั้งนี้ทาง Node ขอชี้แจงรายละเอียดของการจัดการงบประมาณโครงการที่เกิดขึ้น หลังจากที่โครงการเกิดความล่าช้าดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เกิดช่องว่างของการประสานงานระหว่างทีมวิจัยคนนอกและคนใน และอยู่ในช่วงรอยต่อของงบประมาณจาก Phase 2 มายัง Phase 3 ซึ่งทางทีมไม่สามารถเสนอกิจกรรม Phase 3 ต่อสกว.ภาคใต้ ทาง Node ได้เข้าไปทบทวนวิธีคิดและปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดกลุ่มคนกลุ่มใหม่ที่จะทำงานต่อ แต่ยังคงขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ทาง Node จึงอนุมัติให้โครงการยืมเงิน จำนวน 20,000 บาท เพื่อทำกิจกรรมล่วงหน้า และให้เสนอแผนงาน Phase 3 (ขณะนี้ได้ดำเนินงานไปแล้ว) เพื่อเสนอรับงบประมาณเพื่อใช้คืน Node ต่อไป พร้อมทั้งขอปิดโครงการแบบไม่สมบูรณ์กับทีมวิจัย เนื่องจากมีข้อจำกัดของนักวิจัยคนนอกต่อการเข้าไปทำงานในพื้นที่ที่มีระยะทางไกล ทำให้งานไม่ต่อเนื่อง

ดังนั้นทาง Node จึงใคร่ขอเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อโครงการวิจัยในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินงานตามเงื่อนไขที่ระบุในสัญญา นอกจากนี้ยังได้รวบรวมข้อมูลในการจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งเสนอกิจกรรมประกอบการพิจารณาอนุมัติงบประมาณในช่วงที่ยังไม่ได้รับอนุมัติงบประมาณและสำรองจ่ายทุกก่อน (ดังแนบ) และเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ตามเนื้อหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินงาน ซึ่งอาจยังไม่ครบขั้นตอนและกระบวนการที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ Node ได้พิจารณาขอยกเลิกโครงการแบบไม่สมบูรณ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวภัทรา มาน้อย)

เจ้าหน้าที่โครงการวิจัย